

OP ZOEK NAAR SAMENWERKING IN HET PROCES VAN GEMEENTEWORDING



EEN *CASESTUDY* NAAR HET NUT VAN AANSLUITING
BIJ EEN LANDELIJK KERKVERBAND BINNEN HET
GEREFORMEERD-PROTESTANTISME

Marcel van der Bolt
Zeeland, mei 2019



ONDERZOEKSRAPPORT

OP ZOEK NAAR SAMENWERKING IN HET PROCES VAN GEMEENTEWORDING

EEN *CASESTUDY* NAAR HET NUT VAN AANSLUITING BIJ EEN LANDELIJK KERKVERBAND BINNEN HET GEREFORMEERD-PROTESTANTISME

PERSOONLIJKE GEGEVENS

Auteur: Marcel van der Bolt

Studentnummer: 130926

E-mail: mvdbolt77@gmail.com

OPDRACHTGEVER

Organisatie: Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen

Eerste begeleider: Johan van Groningen

Tweede begeleider: Peter Baan

OPLEIDING

Opleiding: Godsdienst Pastoraal Werk

Onderwijsinstelling: Christelijke Hogeschool Ede

Begeleider: Jan Martijn Abrahamse

Eerste beoordelaar: Hanneke de Pater-Bakker

Tweede beoordelaar: Teus van de Lagemaat

VOORWOORD

In 2013 begon ik aan de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk aan de Academie Theologie van de Christelijke Hogeschool Ede. Rond diezelfde tijd raakte ik steeds meer actief betrokken bij een gemeentestichtingsproject in Uden, Noord-Brabant. Mijn eigen ervaringen daar en de verhalen van soortgelijke projecten hebben mijn interesse gewekt voor de thematiek van dit onderzoek. Voor u ligt het resultaat van mijn afstudeeronderzoek *‘Op zoek naar samenwerking in het proces van gemeentewording: Een casestudy naar het nut van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme’*. Met de opkomst van vele nieuwe pioniersplekken en initiatieven van gemeentestichting in ons land, zal deze vraag in de toekomst steeds relevanter worden. Dit heeft mij ertoe bewogen om mijn afstudeeronderzoek te richten op deze thematiek. Ten eerste onderzoek ik wat aansluiting bij de Christelijk Gereformeerde Kerken de Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen heeft opgeleverd. Ten tweede hoop ik hiermee een bijdrage te leveren aan het bredere werkveld, omdat ik ervan overtuigd ben, dat velen die bij dit soort projecten betrokken zijn, tegen dezelfde uitdagingen aanlopen.

Dit onderzoeksrapport is gerealiseerd in opdracht van Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen. Mijn dank gaat uit naar Johan van Groningen die mij begeleid heeft en Peter Baan voor zijn ondersteuning. Samen gaven ze mij de mogelijkheid om onderzoek te doen in deze gemeente. De Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen is mijns inziens de plek bij uitstek om van te leren, als het gaat om het proces van gemeenschapsvorming naar gemeentewording en de zoektocht naar kerkelijke aansluiting. Mijn dank gaat tevens uit naar Jan Martijn Abrahamse voor zijn begeleiding vanuit van de Christelijke Hogeschool Ede. In het bijzonder bedank ik ook mijn vrouw Riënne voor alle geestelijke en praktische ondersteuning. Allermeeest dank ik God voor Zijn leiding, kracht en wijsheid in de gehele studie.

In Christus verbonden.

Marcel van der Bolt
Zeeland (N.Br.), mei 2019

*“...Hij heeft alle dingen aan Zijn voeten onderworpen
en heeft Hem als hoofd over alle dingen gegeven aan de gemeente,
die Zijn lichaam is en de vervulling van Hem Die alles in allen vervult.”*

Efeziërs 1:22-23

SAMENVATTING

Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen is in 2014 aangesloten bij het kerkverband van de landelijke Christelijk Gereformeerde Kerken (CGK). Aan deze aansluiting is een langdurig proces voorafgegaan waarin de gemeente zorgvuldig heeft gezocht naar een kerkverband waarbinnen de doelen en randvoorwaarden van de gemeente gerealiseerd en vervuld konden worden. Om het rendement van het proces van gemeenschapsvorming naar gemeentewording binnen het kerkverband te meten is de volgende onderzoeksvraag ontstaan:

“Welke bijdrage heeft aansluiting bij de CGK gehad in het realiseren van de doelen en randvoorwaarden van CGBM, met betrekking tot het vinden van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme?”

Aan de hand van vier verschillende onderzoeksmethoden (literatuurstudie, gegevensanalyse, focusgroep en een kwalitatieve enquête) zijn conclusies getrokken.

Het onderzoek toont aan dat de aansluiting bij de CGK een grote bijdrage geleverd heeft aan het realiseren van de doelen en randvoorwaarden. Tijdens het bestuderen van de theologische relevantie van de doelen en randvoorwaarden kwamen vijf thema's naar voren: vrijheid, eenheid, leiderschap, continuïteit en identiteit. Op al deze vlakken heeft de aansluiting bij de CGK op een bepaalde manier bijgedragen. Binnen de CGK geniet de gemeente een relatieve vrijheid naar kerkordelijke begrippen. Met de aansluiting is het vermeende sektarische karakter weggenomen en is uitdrukking gegeven aan de verbondenheid met andere kerken. Het praktische aspect van verbondenheid wordt door de gemeenteleden echter niet breed opgemerkt. De eenheid binnen de gemeente is in het proces bewaart. De identiteit is enigszins opgeschoven maar dit is niet direct toe te schrijven aan de aansluiting bij de CGK. Door de aansluiting heeft de gemeente de mogelijkheid gekregen om een voltijds predikant aan te stellen met missionaire affiniteit. Hierdoor is het missionaire karakter behouden en gegroeid. De aansluiting heeft niet bijgedragen aan het creëren van uitzicht op een duurzame financiële basis. Dit kan gevolgen hebben voor de voltijdsaanstelling van de huidige predikant. Hierdoor is de continuïteit van de gemeente slechts voor de korte termijn gewaarborgd. Voor de lange termijn zijn verdere visievorming en maatregelen nodig. De aansluiting heeft niet gezorgd voor een sterkere positie van de gemeenteleden. De oorzaak hiervan lijkt ook visievorming. De gemeente zal een afweging moeten maken in hoeverre zij de stem van de gemeenteleden mee willen nemen in besluitvorming.

Er van uitgaande dat elke kerkorde feilbaar is kan deze slechts ten dele bijdragen aan de doelen en randvoorwaarde. Voor veel doelen en randvoorwaarden geldt dat realisering voor een groot deel afhangt van de manier waarop de gemeente omgaat met de mogelijkheden die er zijn. Daarom is de directe bijdrage van de CGK in veel gevallen relatief te noemen. Tussen theorie en praktijk ligt het handelen van de gemeente. Dat betekent dat zij soms de grenzen van de kerkorde opzoekt om haar doelen en randvoorwaarden te realiseren.

Kijkend naar het algemene realisatiegehalte van doelen en randvoorwaarden mag de aansluiting bij de CGK een succes genoemd worden. Met de resultaten van dit onderzoek kan de gemeente binnen de ruimte van de organisatiestructuur en kerkorde van de CGK doelgericht werken aan het realiseren van de openstaande doelen en randvoorwaarden.

INHOUDSOPGAVE

BEGRIPPENLIJST.....	6
1. INLEIDING	7
1.1. AANLEIDING.....	7
1.2. ONDERZOEKSVRAGEN.....	7
1.3. LEESWIJZER.....	8
2. METHODEN.....	9
2.1. CASESTUDY	9
2.2. LITERATUURONDERZOEK	9
2.3. PRAKTIJKONDERZOEK	9
3. HET INSTITUEREN VAN CHRISTELIJKE GEMEENSCHAPPEN	10
3.1. GESCHIEDENIS VAN INSTITUERING BINNEN HET GEREFORMEERD-PROTESTANTISME....	10
3.2. HET INSTITUEREN VAN EEN CHRISTELIJKE GEMEENSCHAP	10
3.3. THEOLOGISCHE ASPECTEN VAN CHRISTELIJKE GEMEENSCHAPSVORMING	11
3.3.1. <i>De vroegchristelijke kerk</i>	11
3.3.2. <i>De legitimiteit van de denominatie</i>	12
3.3.3. <i>De bovenlokale organisatie</i>	12
3.4. VERSCHILLENDE WEGEN TOT INSTITUERING	13
3.5. SOCIOLOGISCHE ASPECTEN VAN CHRISTELIJKE GEMEENSCHAPSVORMING	14
3.5.1. <i>De levenscyclus van een christelijke organisatie</i>	15
3.5.2. <i>Identiteit: onderscheiding van andere gemeenschappen</i>	15
3.5.3. <i>Veranderingsprocessen bij gemeenschappen</i>	16
3.5.4. <i>Nuance in de tegenstellingen</i>	16
3.5.5. <i>Conclusie</i>	16
3.6. DE REACTIE OP DE HUIDIGE ONTWIKKELINGEN	17
3.7. ALGEMENE CONCLUSIE.....	18
4. HET IMPLEMENTEREN EN HANTEREN VAN EEN KERKORDE.....	19
4.1. BIJBELS-THEOLOGISCHE ASPECTEN VAN KERKORDE.....	19
4.1.1. <i>De herkomst en het bestaansrecht van de kerkorde</i>	19
4.1.2. <i>De essentie en het doel van de kerkorde</i>	19
4.1.3. <i>Conclusie</i>	21
4.2. BEVOEGDHEDEN EN BESLUITVORMING	21
4.3. DE KERKORDE OP VERSCHILLENDE NIVEAUS	22
4.3.1. <i>Lokaal en bovenlokaal</i>	22
4.3.2. <i>Op het niveau van gemeentewording</i>	23
4.4. PRESBYTERIAAL-SYNODALE KNELPUNTEN.....	24
4.5. ALGEMENE CONCLUSIE.....	25
5. ACHTERGROND EN GESCHIEDENIS VAN CGBM	26
5.1. ONTSTAAN VAN DE CGBM	26
5.2. INSTITUERING BINNEN DE CGK.....	27
5.3. CONCLUSIE	28

6.	DE DOELLEN EN RANDVOORWAARDEN VAN CGBM	29
6.1.	DOELSTELLINGEN VAN CGBM INZAKE AANSLUITING BIJ DE CGK.....	29
6.2.	VERHOUDING VAN DE DOELSTELLINGEN TOT HET THEORETISCH KADER.....	29
6.2.1.	<i>Thema: Vrijheid</i>	29
6.2.2.	<i>Thema: Eenheid</i>	30
6.2.3.	<i>Thema: Leiderschap</i>	31
6.2.4.	<i>Thema: Continuïteit</i>	32
6.2.5.	<i>Thema: Identiteit</i>	33
6.2.6.	<i>Conclusie</i>	33
7.	RESULTATEN FOCUSGROEP EN ENQUÊTE.....	34
7.1.	VERANTWOORDING	34
7.2.	ROL VAN AANSLUITING BIJ DE CGK INZAKE DE REALISATIE VAN DE DOELSTELLINGEN ..	35
7.2.1.	<i>De acht doelen</i>	35
7.2.2.	<i>De acht randvoorwaarden</i>	38
8.	ANALYSE EN CONCLUSIES VAN HET ONDERZOEK	44
8.1.	ANALYSE VAN DE DOELLEN	44
8.2.	ANALYSE VAN DE RANDVOORWAARDEN.....	47
8.3.	ALGEMENE CONCLUSIE VAN DE ANALYSE	50
9.	DISCUSSIE	52
9.1.	BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT.....	52
9.2.	BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	52
9.3.	VERVOLGONDERZOEK.....	52
9.4.	AANBEVELINGEN VOOR CGBM	53
9.5.	AANBEVELINGEN VOOR HET BREDERE WERKVELD.....	54
10.	BIBLIOGRAFIE	55
11.	BIJLAGEN.....	59
I.	DENOMINATIES: ENSIGN GEORGE VS. LEITHART.....	59
1.1.	<i>Barry Ensign George</i>	59
1.2.	<i>Peter J. Leithart</i>	60
II.	VAN EVANGELISATIEPOST NAAR KERK.....	63
III.	TABEL 1: THEMA'S.....	65
IV.	ENQUÊTEVRAGEN.....	66

BEGRIPPENLIJST

GEMEENTESTICHTING/GEMEENTEWORDING/KERKPLANTING

Missionaire initiatieven die leiden tot kerkelijke gemeenschapsvorming (Noort, e.a., 2008, p. 15).

KERKORDE

Kerkorde (KO) kan men ook kerkrecht noemen. *“Kerkrecht is het geheel van de door de kerk op basis van de Heilige Schrift in een actuele context vastgestelde, in haar aanvaarde en in geloof en liefde na te leven bindende afspraken, voorschriften en bepalingen, die het ordelijk functioneren van en het samenleven in de kerk regelen ten aanzien van haar structuren, relaties, rechten, plichten, functies, bevoegdheden en procedures.”* (te Velde, 2004, p. 128)

LANDELIJK KERKVERBAND (DENOMINATIE)

Een religieuze organisatie waarvan de congregaties verenigd zijn in hun vasthouden aan hun overtuigingen en gebruiken.¹ De denominatie bestaat in een situatie van religieus pluralisme, erkent zichzelf als zelfstandige kerk maar verstaat zichzelf tevens als deel van de bredere christelijke traditie. (Richey, 2013)

KERKELIJKE INSTITUERING

Het institueren of opnemen van een onafhankelijke plaatselijke gemeente of missionaire groep, in een landelijk kerkverband.

¹ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/denomination>

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

UITDAGINGEN IN HET PROCES VAN GEMEENTEWORDDING

Uitdagingen in het proces van gemeentewording zijn al zo oud als de kerk bestaat. Daar horen ook uitdagingen met betrekking tot de ordening van de gemeente bij. Hoe geeft men bijvoorbeeld de nieuwe gemeente een ordening, die functioneel bijdraagt aan de doelen die gesteld worden? Gerrit Noort stelt dat wie bij initiatieven tot gemeentestichting betrokken is, hoe dan ook te maken krijgt met kerkordelijke vragen (Noort, e.a., 2008) mijn eigen ervaring met gemeentestichting, de inzichten die ik heb opgedaan door middel van de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk en verschillende literatuur, heb ik een beeld gekregen van de uitdagingen in het proces van gemeentewording. Stefan Paas beschrijft de uitdagingen van kerkwording in een hedendaagse westerse context. Hij noemt het aantal uitdagingen overweldigend: van kerkelijke structuren tot evangelisatie en van ethiek tot de godsleer (Paas, 2016). Of een plaatselijke gemeente nu op zichzelf of in een kerkverband werkt aan ordening voor het gemeentelven, er is in meer of mindere mate altijd sprake van een vorm van orde. Lokale kerken hebben in de gehele kerkgeschiedenis gezocht naar wegen en structuren om samen te werken. De vroege kerk ontwikkelde een uniek netwerk met een bovenlokale organisatie, om hun eenheid vorm te geven en te beschermen (Meeks, 1983). Is dit werkelijk nodig en wat is het nut ervan? Op welke manier draag een bovenlokale organisatie bij, aan de bevordering van het gemeentezijn op lokaal niveau?

CHRISTELIJKE GEMEENTE BUNDE/MEERSSEN

Een gemeente die het proces van gemeenschapsvorming naar gemeentewording met vallen en opstaan doorloopt is: Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen (CGBM). Deze gemeente is door evangelisatiewerk ontstaan. In 2010 kwam er door verschillende oorzaken een einde aan het werk van de evangelist. De gemeente is toen na gaan denken over de vraag in welke vorm zij verder zouden moeten gaan. Om die vraag te beantwoorden heeft een Overleg Team (OV Team) doelen en randvoorwaarden opgesteld. Daarna is gekeken hoe dit gerealiseerd zou kunnen worden. In dit proces is de gemeente gekomen tot het besluit, om zich aan te sluiten bij een landelijk kerkverband. Sinds 13 april 2014 zijn zij geïnstitueerd als Zendingsgemeente binnen de landelijke Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK).

1.2. Onderzoeksvragen

PROBLEEMSTELLING

De probleemstelling concentreert zich op het inhoudelijke proces van gemeentewording dat de gemeente doorgemaakt heeft. In dat proces is op verschillende momenten gekeken wat de doelen en randvoorwaarden waren en hoe zij die konden realiseren. Met Johan van Groningen en Peter Baan heb ik deze thematiek besproken. Samen hebben we verschillende onderzoeksopties doorgenomen. Zo kwamen we uit op een rendementsonderzoek. Met een rendementsonderzoek wordt de opbrengst van een investering gemeten. Zo kan de gemeente beoordelen hoe aansluiting bij de CGK heeft bijgedragen aan het realiseren van hun doelen.

DOELSTELLING

Met de uitkomsten van het onderzoek kan de gemeente het proces van gemeentewording dat zij doorgemaakt heeft waarderen. Indien aangetoond wordt dat bepaalde doelen of verlangens niet of niet genoeg gerealiseerd zijn, kan de gemeente indien gewenst, doelgerichte stappen

ondernemen om dit alsnog te realiseren. Het onderzoek kan ten tweede helpend zijn om het nut van aansluiting bij landelijke kerkverbanden, door zowel missionaire groepen als onafhankelijke gemeenten, te waarderen. Het proces dat deze gemeente doorgemaakt heeft is hoe dan ook leerzaam voor het bredere werkveld van gemeentestichting.

HOOFDVRAAG

“Welke bijdrage heeft aansluiting bij de CGK gehad in het realiseren van de doelen en randvoorwaarden van CGBM, met betrekking tot het vinden van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme?”

DEELVRAGEN

1. Wat is de achtergrond en geschiedenis van CGBM?
2. Wat zegt de literatuur over het institueren van christelijke gemeenschappen?
3. Wat zegt de literatuur over het implementeren en hanteren van een kerkorde?
4. Welke doelen heeft CGBM beoogd met het vinden van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme?
5. Hoe verhouden zich de doelen die CGBM gesteld heeft, tot het theoretisch kader en wat zegt verdiepende literatuur over deze doelen?
6. In hoeverre is hetgeen beoogd werd, inmiddels gerealiseerd en welke rol heeft aansluiting bij de CGK hierin gespeeld?
7. Hoe kunnen de resultaten uit dit onderzoek een bijdrage leveren aan het waarderen van het nut van aansluiting bij een landelijk kerkverband door (1) CGBM en door (2) missionaire groepen en onafhankelijke gemeenten?

1.3. Leeswijzer

In deze paragraaf licht ik per hoofdstuk toe wat de functie ervan is in het geheel. Hoofdstuk twee betreft een omschrijving van de methoden. In hoofdstuk drie en vier volgt een uitwerking van de literatuurstudie (deelvragen 2 en 3). Met het antwoord op deze vragen schets ik het theoretisch kader voor dit onderzoek. In Hoofdstuk vijf beschrijf ik de achtergrond en geschiedenis van CGBM (deelvraag 1). Hoofdstuk zes staat in het teken van de doelen en randvoorwaarden van CGBM (deelvraag 4). Daar toon ik de relatie tussen de doelen met het theoretisch kader. Waar nodig wordt dit gedeelte aangevuld met verdiepende literatuurstudie (deelvraag 5). In hoofdstuk zeven geef ik een overzicht van resultaten van de focusgroep met het OV Team en de kwantitatieve enquête onder gemeenteleden (deelvraag 6). In hoofdstuk acht geef ik aan de hand van de resultaten van zowel de literatuurstudie als het praktijkonderzoek een analyse en conclusie (deelvraag 6). Hier geef ik ook een antwoord op de hoofdvraag. In Hoofdstuk negen behandel ik de betrouwbaarheid, validiteit en beperkingen van het onderzoek en doe ik aanbevelingen voor zowel CGBM als voor het bredere werkveld (deelvraag 7).

Bijbelteksten worden, tenzij anders vermeld, geciteerd uit de Herziene Statenvertaling (HSV). De termen gemeente en kerk zullen door elkaar heen gebruikt worden. De ene keer zal het om de universele gemeente van Christus gaan, de andere keer bedoel ik de plaatselijke gemeente. De context zal duidelijk maken waar het om gaat.

2. METHODEN

2.1. Casestudy

Het onderzoek richt zich op één organisatie, daarom spreken we van een casestudy (gevalsanalyse). Casestudy's kennen een brede toepassing en worden vooral toegepast in organisatie en beleidsonderzoek. Het betreft een kwalitatief onderzoekstype met een combinatie van verschillende methoden van dataverzameling (Verhoeven, 2011). Deze vorm noemt men triangulatie, hiermee wordt de kwaliteit van het onderzoek verhoogt (Verhoeven, 2011).

2.2. Literatuuronderzoek

Over het thema 'institueren van gemeenten', is relatief weinig geschreven. Ik heb geput uit een brede selectie aan literatuur, waarin de thematiek als sub-thematiek omschreven wordt. Deze selectie bestaat uit verschillende soorten literatuur. Zo maak ik gebruik van studies op het gebied van ecclesiologie, praktische theologie (gemeenteopbouw/gemeentestichting), Nieuwe Testament (NT) (Bijbelse theologie), kerkgeschiedenis, godsdienstsociologie en kerkrecht. Daarnaast put ik ook uit andere onderzoeken. Aangezien er weinig literatuur voorhanden is waarin de thematiek breed behandeld wordt, heb ik veelal aanknopingspunten gezocht die ik in verbinding kon brengen met de thematiek. Aangezien er veel aspecten zijn die meespelen heb ik ervoor gekozen om het theoretisch kader thematisch te structureren.

2.3. Praktijkonderzoek

GEGEVENS VERZAMELEN EN ANALYSEREN (DEELVRAGEN 1, 4 EN 5)

De nodige documenten (bijv. beleidsstukken) die aangereikt zijn door de gemeente, zijn geanalyseerd. Hierbij is het principe van selecteren, rubriceren, rangschikken en controleren toegepast. Waar nodig heb ik gesprekken gevoerd met de contactpersonen om de gegevens aan te vullen.

FOCUSGROEP EN ENQUÊTE (DEELVRAAG 6)

Als ik slechts een of meerdere personen zou interviewen om erachter te komen in hoeverre de doelen gerealiseerd zijn, dan zou de kans bestaan dat er sprake is van te veel subjectiviteit. Om deze reden is er gekozen voor een focusgroep. Het doel hiervan is om samen een bepaalde conclusie te trekken (Verhoeven, 2011). Het gesprek is gehouden met leden van het voormalige OV Team (hierna OV Team genoemd) omdat zij betrokken waren bij het opstellen van de doelen en het meeste zicht hebben op de eventuele realisatie ervan. De focusgroep heeft het karakter van een ongestructureerd diepte-interview.

Ook de gemeenteleden zijn destijds betrokken bij het opstellen van doelen en randvoorwaarden. Juist daarom was het ook goed om hen te betrekken bij het beoordelen van de eventuele realisatie. Met een kwalitatieve enquête was er meer ruimte voor de respondenten om hun eigen mening te geven, daardoor kon ik tot bredere inzichten komen. De online enquête werd gemaakt met behulp van SurveyGizmo².

² <https://www.surveygizmo.eu/>

3. HET INSTITUEREN VAN CHRISTELIJKE GEMEENSCHAPPEN

3.1. De geschiedenis van instituering binnen het gereformeerd-protestantisme

In de zestiende eeuw ontstonden de eerste grootschalige afscheidingen van de Rooms-katholieke Kerk (RKK). De grootste geloofsstroming die hieruit ontstond was naast het lutheranisme en de doopsgezinden, het gereformeerd-protestantisme. (Hoekstra & Ipenburg, 2008). In 1571 kwam in Emden de eerste officiële synode bijeen. Daaruit ontstond de Nederduitse Gereformeerde Kerk (Van den Akker, 1967). Dit was in feite de eerste geïnstitueerde, niet-Roomse kerk in Nederland. In feite zijn alle kerkverbanden binnen het gereformeerd-protestantisme die we in Nederland kennen, voortgekomen uit deze kerk. Verdieping in de ontstaansgeschiedenis van kerkverbanden is nuttig ten aanzien van dit onderzoek. Hoe en waarom is het desbetreffende kerkverband ontstaan? Welke theologische kwesties speelden daarbij een rol? Welke invloed heeft dit in het heden in het kerkverband?

3.2. Het institueren van een christelijke gemeenschap

Als we het hebben over *institueren*, dan dienen we eerst helder te hebben wat een instituut is. *The Oxford Dictionary* geeft de volgende definitie: “an established official organization having an important role in a society, such as the Church or parliament”.³ ‘Institueren’ is het instellen, stichten of oprichten van een officiële organisatie. Wat betreft kerkelijke instituering gaat het in dit onderzoek om het zelfstandig worden van een binnen een kerkverband. Gustav Warneck, de grondlegger van de zendingswetenschap noemt zending een overgangsstadium, de zelfstandig geïnstitueerde gemeente is het eindpunt (van der Kolm, 2001).⁴ In het *Mission-shaped Church* rapport, worden drie aspecten van zelfstandigheid van kerken omschreven (Church of England, 2004).⁵ (1) De kerk is *self-financing*: De lokale gemeente is financieel volledig zelfvoorzienend en niet meer afhankelijk van steun van buitenaf. De ambitie om een nieuw initiatief van christelijke gemeenschapsvorming binnen korte tijd financieel zelfstandig te maken, is hoog gegrepen.⁶ (2) De kerk is *self-propagating*: De zelfstandige kerk is in staat om zichzelf voort te planten.⁷ Dit principe is heel expliciet opgenomen in de definitie van zendingsgemeenten binnen de CGK.⁸ (3) De kerk is *self-governing*: Het *self-governing* principe is een belangrijk aspect van instituering. Kerkrechtelijk gezien betekent instituering

³ www.en.oxforddictionaries.com

⁴ Gerrit Jan van der Kolm spreekt over het proces van kerkplanting tot ecclesiogenese (van der Kolm, 2001).

⁵ “Het rapport gaf een belangrijke impuls aan... het Engelse project: Fresh Expressions, waarbij de Methodist Church en de Church of England hebben besloten nieuwe geloofsgemeenschappen te starten en nieuwe kerkvormen te ontwikkelen... In het rapport is veel aandacht voor de veranderde context waarin we leven” (Vellekoop, 2008, p. 17)

⁶ Martijn Vellekoop, coördinator missionair werk van de PKN, wijst op het beperken van kosten en het opvoeden van mensen om te geven. Hij noemt ook creatieve oplossingen zoals huiskerken en leiderschap door mensen met een reguliere betaalde baan volgens het tentenmakers-principe (Vellekoop, 2017).

⁷ “‘Self-propagating’ betekent voor de kerk dat zij een interne motivatie heeft, aangewakkerd door de Heilige Geest, om het evangelie te delen in de lokale gemeenschap, ongelovigen te begeleiden in het geloof en het Koninkrijk van God te verbreiden in haar omgeving” (Grijsen, 2013, p. 21).

⁸ “Een zendingsgemeente is een gemeenschap van gelovigen die ontstaat uit missionaire arbeid, die zich ontwikkelt tot een zelfstandig functionerende gemeente en die zichzelf ook weer toewijdt aan missionaire arbeid” (CGK, 2011, Art. 21. 1a. p. 30).

ten eerste dat er een oudstenraad wordt aangesteld, zoals we in Titus 1:5 zien gebeuren.⁹ Daarvóór zal de gemeente onder toezicht van een naburige gemeente staan.¹⁰ Eenmaal zelfstandig, zal de gemeente zich verantwoorden aan de bovenlokale organisatie. (Engle, 2009) Bij kerkelijke instituering komt veel kijken. Gemeenten moeten op allerlei vlakken voldoen aan bepaalde eisen. De vraag is of dit werkelijk nodig is. Over de financiële kant van het verhaal kan nog heel wat gezegd worden. Een zelfstandig geïnstitueerde gemeente als eindpunt, zoals Warneck omschrijft is één visie. Anderen zijn van mening dat instituering veel eerder plaats kan vinden of menen dat instituering niet noodzakelijk is.

3.3. Theologische aspecten van christelijke gemeenschapsvorming

3.3.1. De vroegchristelijke kerk

Bij het woord ‘kerk’ denken we al snel aan de term ‘*ekklēsia*’.¹¹ Het betekent ‘de uitgeroepen’. De term wordt in de Septuagint gebruikt om het Hebreeuwse woord *qahal* te vertalen. Dit woord betekent ‘vergadering’, gemeenschap of gemeente (Dunn, 2003). Hiermee kan zowel de lokale gemeente van gelovigen, als de universele kerk bedoeld worden.¹² De visie op de relatie tussen de lokale en de universele kerk, kan een rol spelen bij de vraag naar het nut van aansluiting bij een kerkverband. In de eerste eeuwen is de kerk langzaam van charismatische gemeenschap naar organisatie gegroeid. De hiërarchisch bisschoppelijke structuur was rond 200 n.Chr vrijwel overal aanwezig (Engle, 2009). Deze ontwikkeling wordt ook wel in verband gebracht met de tegenstelling tussen *charisma* en *ambt* en kan een belangrijke rol spelen in het wel of niet willen aansluiten bij een kerkverband.¹³ Verbinding tussen de moeder en dochtergemeente, was in de vroege kerk van belang voor de ontwikkeling van de missionaire gemeente. Henk de Roest spreekt van, “één kerk met een duidelijke netwerkstructuur” (Noort, e.a., 2008, p. 35-36). De lokale huisgemeenten uit die tijd, wisten zich naast hun sterke groepsidentiteit geroepen tot verbondenheid aan de kerk als geheel. Die intimiteit in combinatie met een bovenlokaal communicatief netwerk, was een sterke factor in het verspreiden van het geloof.¹⁴ “Het laat zien hoe belangrijk het is voor elke nieuwe gemeente om van meet af aan contact te zoeken met andere gemeenten” (Noort, e.a., 2008, p. 40).

⁹ In Titus 1:5, gaat het om oudsten, die per stad (kata polin), leidinggaven aan meerdere huisgemeenten (Köstenberger & Wilder, 2010) & (van den Brink G., 2018).

¹⁰ Zie b.v. art. 37 van het Akkoord voor Kerkelijk Samenleven (AKS) van de Nederlands Gereformeerde Kerk (NGK), “Groepen gelovigen waaruit nog geen kerkenraad gevormd kan worden, vallen na overleg met de regio onder de verantwoordelijkheid van een naburige gemeente” (NGK, 2015, p. 15).

¹¹ Het woord kerk, is waarschijnlijk afgeleid van het Griekse woord *kuriakon*, (‘van de Heere’ vgl. 1 Kor.11:20). het is een verwijzing naar de Heerschappij van Jezus of *Kurios* van de kerk (van den Brink & van der Kooi, 2013). Het wordt in het algemeen gebruikt om de Griekse term *ekklēsia* aan te duiden.

¹² De visie van de apostel Paulus op de *ekklēsia* groeide van een overwegend lokaal begrip van de kerk, naar een meer universalistisch beeld ervan. (Longenecker, 2002).

¹³ Charisma en ambt zijn op elkaar betrokken en hebben hun grond in het werk van de Geest van Christus (van den Brink & van der Kooi, 2013). Er is een correlatie tussen bewegingen en instituten. Kerken moeten beide zijn, de kerk is op die manier een georganiseerd organisme (Keller, 2012).

¹⁴ Als een nieuw geïnstitueerde kerk zich geografisch ver van de andere kerken binnen het kerkverband bevindt, kan men zich afvragen op wat voor manier een dergelijk netwerk concreet wordt.

3.3.2. De legitimiteit van de denominatie

We kunnen onszelf afvragen of de situatie, zoals deze ontstaan is na de reformatie, Bijbels-theologisch te legitimeren is.¹⁵ Wanneer aansluiting gezocht wordt bij een kerkverband, is het goed om hier over na te denken. De Presbyteriaanse theoloog Barry Ensign-George schreef een aantal boeken over denominaties zegt dat de denominatie een plaats heeft binnen de eenheid van de kerk, zij herkent en erkent het werk van de Heilige Geest om diversiteit te genereren. Het christelijk geloof kan op meer dan één getrouwe manier worden geleefd, het genereert een veelvoud van manieren (Ensign-George, 2017).¹⁶ Niet iedereen is het hier mee eens. Peter Leithart, verbonden aan the *Communion of Reformed Evangelical Churches*, erkent het theoretische nut van de denominatie zoals Ensign-George dat omschrijft. Maar de ideale wereld van denominaties die in vrede en acceptatie naast elkaar leven is volgens hem een utopie. (Leithart, 2016). Zolang er sprake is van denominaties, kan er geen sprake zijn van een eenheid zoals die van de Vader en de Zoon, volgens Leithart.¹⁷ Denominaties kenmerken zich door *boundary making*. Dit brengt twee schadelijke effecten met zich mee. (1) Denominaties zijn homogeen en uniform. Leithart noemt ze daarom onvolwassen: “They are not bodies but collections of eyes, hands, brains, and other disembodied parts” (Leithart, 2016, p. 58). (2) Denominaties zijn van elkaar afgescheiden door symbolische barrières. Er bestaat een reële kans op verdere verdeling. Men kan meegetrokken worden in een fusie of kerkscheiding. Toenadering betekent dat men juist na moet denken over de grenzen waardoor denominaties van elkaar te onderscheiden zijn. Het behouden van de grenzen houdt de denominatie juist in stand. Dit kan een remmende werking hebben op verandering binnen een denominatie.¹⁸ Ensign George presenteert de denominatie met name als een middel waarmee vorm gegeven kan worden aan de diversiteit van de gemeente van Christus. Leithart benadert enkel de negatieve kant van de denominatie. Voor beide visies zijn Bijbels-theologische argumenten aan te voeren. Wanneer men aansluiting zoekt bij een kerkverband gaat het niet zozeer om een stellingname tussen beide maar veel meer over de afweging tussen de voor en nadelen.

3.3.3. De bovenlokale organisatie

Wanneer men de denominatie als legitiem beschouwd zijn er vervolgens verschillende visies op de bijbehorende organisatiestructuur. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen een adviesgevend en een gezaghebbend kerkverband. Een adviesgevend kerkverband doet geen bindende uitspraken. Deze kerkverbanden behoren tot het congregationalisme. Bij een gezaghebbend kerkverband, zijn de uitspraken van de bovenlokale organisatie bindend. We kunnen ze onderverdelen in twee typen: (1) het hiërarchisch geordende episcopale kerkmodel en (2) het presbyteriaal-synodale kerkmodel (Koffeman, 2009). Het verschil tussen episcopaal en presbyteriaal is de gezagsstructuur. Het gezag komt bij de episcopale kerken van bovenaf en bij presbyteriaal-synodale kerken van onderop. De regering van de kerk berust daar bij de ambtelijke vergaderingen. (van den Heuvel, 2000). Bij de Nederlandse kerken binnen het gereformeerd-protestantisme, dient het presbyteriaal-synodale kerkmodel, als basis voor de

¹⁵ De situatie waar door leerstellige geschillen veel nieuwe kerkstromingen ontstaan die uitgroeien tot een eigen denominatie. In 2008 telde Nederland, 648 verschillende kerken of kerkgenootschappen. (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

¹⁶ “Denomination provides a space in which those committed to a particular way of living the Christian faith can live alongside Christians who are committed to living the Christian faith in another way” (Ensign-George, 2017, p. 337).

¹⁷ N.a.v. Joh. 17:21 “opdat zij allen één zullen zijn, zoals U, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zullen zijn, opdat de wereld zal geloven dat U Mij gezonden hebt.”

¹⁸ Voor een uitgebreide uiteenzetting van de visies van Ensign George en Leithart zie bijlage I.

organisatiestructuur.¹⁹ De tekst uit Handelingen 15 over het apostelconvent in Jeruzalem, dient als argument. Uit deze tekst komen vier principes naar voren. (Engle, 2009) (1) De lokale kerk doet wat betreft bepaalde theologische kwesties een beroep op de grotere kerk. Daarbij is er een verwachting dat de grotere kerk de wijsheid en autoriteit heeft om dergelijke zaken op te lossen (Hand. 15:2; 22).²⁰ (2) Het kerkelijke gezag werd gedeeld door meerdere oudsten, niet alleen de apostelen (Hand. 6; 22-23). (3) De beslissing die gemaakt werd door de representatieve vergadering mag gezien worden als een daad van de hele kerk (Hand. 15:22). (4) De beslissing was geen suggestie maar bindend voor alle kerken, uitgesproken door een representatieve vergadering. (Hand. 15:23)

Een ander argument is de oproep van Jezus over de eenheid van de kerk (Joh. 17:21). Dit zou een visuele eenheid moeten zijn. Men noemt ook het zevenmaal *één* in Efeziërs 4:3-6. In de Bijbel zou geen mandaat voor congregationalisme te vinden zijn.²¹ Anderen wijzen er op dat er in de Bijbel ook geen mandaat te vinden is voor een bovenlokale organisatie met autoriteit over de lokale kerken.²² Het apostelconvent zou een unieke, heilshistorische gebeurtenis zijn en geen voorloper van een presbyteriaal-synodale kerkregering (Engle, 2009).²³

Er zijn verschillende theologische aspecten die een rol kunnen spelen bij de bezinning op aansluiting bij een kerkverband. De visie op de relatie tussen de lokale en de universele kerk, de tegenstelling tussen charisma en ambt, de Bijbels-theologische legitimiteit van een denominatie, de praktische verbinding tussen gemeenten (netwerk) en de visie op organisatiestructuur zijn van belang.

3.4. Verschillende wegen tot instituering

Verschillende methoden en strategieën van gemeentestichting zijn bepalend voor de weg die tot instituering kan leiden. Gemeentestichting expert en Missioloog Stuart Murray beschrijft verschillende modellen van gemeentestichting die belangrijk zijn ten bate van dit onderzoek.

1. *Het moeder/dochter model*. Bij dit model gaat het om een kerngroep van mensen, die vanuit een bestaande, lokale kerk, samen een nieuwe kerk in de directe omgeving op richten (Murray, 1998). Volledige instituering is bij dit model niet altijd noodzakelijk. De nieuwe gemeenschap kan bijvoorbeeld geïnstitueerd worden als wijkgemeente (Wierda, 2001).

2. *Het kolonisatie model*. Dit model lijkt veel op het moeder/dochter model. Het verschil zit hem in twee zaken. (1) De intentie is dat de nieuwe gemeente per definitie zelfstandig wordt. (2) De afstand van de zendende kerk is relatief groot. Murray spreekt over een dusdanige afstand, waardoor het voortdurend contact en support van de zendende kerk gelimiteerd wordt. Naast fysieke afstand kan culturele afstand ook een rol spelen (Murray, 1998). Volledige

¹⁹ Een uitzondering geldt voor de Vrije Evangelische Gemeente, zij kennen geen synode. Hoewel de gemeenten in principe congregationalistisch zijn, hanteren zij wel een presbyteriale ambtsstructuur. Deze gemeenten zijn in dat opzicht presbyteriaal-congregationalistisch te noemen.

²⁰ Critici zeggen dat uit vs.2 niet is op te maken dat het om een representatieve vergadering van de gehele kerk gaat. (Engle, 2009) De kwestie ging over de gemeenschap in Antiochië. Uit vs.23 blijkt echter dat de brief die uitging van Jeruzalem bestemd was voor zowel Antiochië, Syrië en Cilicië. Uit Handelingen 16:4 blijkt dat de beslissingen van het apostelconvent te Jeruzalem ook gelden voor de gemeenten in Galatië en Frygië. Ze gelden zelfs voor alle heiden christenen (vgl. Hand. 21:25) (Studiebijbel-online, Commentaar Handelingen, 2018).

²¹ “But where in Scripture is there any mandate at all for such independency among local Christian congregations?” (R.L. Reymond in: Brand & Norman, 2004, p. 126).

²² “The proper question is, where is the clear, Scriptural mandate for the creation of “graded courts” above the offices plainly laid out in Scripture?” (J.R. White in: Brand & Norman, 2004, p. 154).

²³ Zie ook Roland Allen over Paulus: “He refused to set up any central administrative authority from which the whole Church was to receive directions. Once, and once only, he supported an appeal to the Council in Jerusalem to settle a question which arose in another province.” (Allen, 1912, p. 118).

instituering is daarom zo goed als noodzakelijk. Zendingswerker Roland Allen, waarschuwde lang geleden al voor het probleem van het opleggen van een uitheemse organisatiecultuur. Hij wijst op vroegere zending, waarbij de nieuwe gemeenschappen vrijgelaten werden in de vormgeving.²⁴

3. *Het satelliet model.* Bij dit model is het niet de intentie dat de nieuwe gemeenschap volledig zelfstandig zal worden. Dit model is daarom geschikt voor kleine gemeenschappen.²⁵ Het doel hierbij is de focus van de gemeenschap, die kan blijven liggen op de activiteiten (veelal missie) in plaats van het functioneren als volwaardige kerk (Murray, 1998). Instituering is hier niet van toepassing omdat de gemeenschap op semiautonome basis, onderdeel is van een groter kerkverband. Murray wijst hier op de noodzaak voor een bepaalde ecclesiologische visie, waarbij de volledige autonomie van de plaatselijke gemeenschap niet het belangrijkste is.

Murray noemt hier een belangrijk punt. De visie op missionaire ecclesiologie is van invloed op het proces dat naar instituering kan leiden. We kunnen het proces in het algemeen omschrijven in drie stappen.²⁶ Voor sommigen begint missie met het planten van een kerk. Dan staat gemeentestichting gelijk aan missie (Paas, 2016). De stappen vloeien in elkaar over en de weg naar instituering kan relatief kort zijn. Anderen menen dat missie inhoudt dat er eerst een lange tijd geëvangeliiseerd en gevormd dient te worden. De eerste twee stappen in het proces kunnen dan veel tijd in beslag nemen. Dan duurt het lang voordat de gemeenschap als volwaardige kerk gezien wordt. Dit uit zich ook in de hoe men deze projecten noemt. In de Amerikaanse zendingsgeschiedenis onstonden in dat licht de zogenaamde *missions*. Roland Allen wijst ons erop dat de apostel paulus kerken stichtte en geen *missions*.²⁷ In Nederland kennen we de term ‘evangelisatiepost’.²⁸ CGBM was voorheen ook een evangelisatiepost.²⁹

Niet elk gemeentestichtingmodel leidt even makkelijk tot instituering. De grote vraag is wanneer men een lokale christelijke gemeenschap als volwaardige kerk erkent. Wanneer men gericht is op toekomstige instituering, zou men in het vroegste stadium van gemeentestichting al met deze vraag bezig moeten zijn. Visie is hier het sleutelbegrip. Bovenstaande modellen kunnen helpen bij het vormen van een visie. Het is belangrijk dat de visie van de gemeentestichters overeenkomt met de visie van de moederkerk, stichting of het kerkverband dit kan misverstanden voorkomen. Het is ook maar de vraag of instituering in elk geval de beste optie is. Is de gemeente wel groot genoeg om zelfstandig te kunnen zijn? Is er genoeg organisatiecapaciteit? Dit zijn vragen die daarin meespelen.

3.5. Sociologische aspecten van christelijke gemeenschapsvorming

Niet alleen theologie maar ook sociologie speelt een rol bij de thematiek van dit onderzoek. Gemeenten die op zoek zijn naar aansluiting bij een kerkverband dienen rekening te houden

²⁴ “They equipped them and set them free; we have refused to equip them, and have bound them to the foreign organization of our mission” (Allen, 1927, p. 167).

²⁵ Geografische ligging van de gemeenschap speelt hierbij een grote rol. Als er geen kerken in de nabije omgeving zijn waarbij men aansluiting kan vinden, is dit model praktisch gezien geen optie.

²⁶ (1) evangelisatie, (2) vorming en opbouw, (3) instituering.

²⁷ “The first and most striking difference between his action and ours is that he founded ‘churches’ whilst we found ‘Missions.’” (Allen, 1912, p. 76).

²⁸ Deze evangelisatieposten werken vaak vanuit een stichting. In de praktijk is het bestuur van een dergelijke stichting vaak de toezichthoudende. Gemeenten die zich in een dergelijke situatie bevinden, doen er goed aan om kritisch te kijken naar de effectiviteit en kwaliteit van een dergelijke constructie. Ze zijn niet officieel geïnstitueerd als volwaardige kerk maar hebben tegelijkertijd ook geen toezicht van een andere kerk, als in de zin van een volwaardige kerkenraad.

²⁹ Voor een beschrijving van evangelisatieposten in relatie tot aansluiting bij een landelijk kerkverband zie bijlage II: Van evangelisatiepost naar kerk.

met de sociologische aspecten van gemeentevorming. De levenscyclus van organisaties en de veranderende tijdsgeest kan niet ontkent worden. Maar is die veranderende tijdsgeest nu werkelijk zo ingrijpend? Moeten we daarin meegaan of er juist tegenin gaan? Ook identiteit speelt een rol. Wat doet aansluiting bij een kerkverband met de identiteit van een christelijke gemeenschap? Hieronder geef ik een overzicht van de sociologische aspecten die van belang zijn in dit onderzoek.

3.5.1. De levenscyclus van een christelijke organisatie

Sociologisch gezien is de kerk een religieuze organisatie.³⁰ Gert de Jong typeert geloofsgemeenschappen als dynamische configuraties. Een kerkelijke gemeenschap is ten minste: organisatie, sociale beweging én gemeenschap (De Jong in: Stoppels, 2009). In de beginfase lijkt een christelijke gemeenschap, vaak meer op een beweging dan op een organisatie. Het is dan ook niet vreemd dat pioniers meestal niet zo veel op hebben met kerkelijke regels en organisatiestructuren. *“Die ervaren zij gemakkelijk als knellend en bureaucratisch”* (Noort, e.a., 2008, p. 335). Ze dienen zich er wel van bewust te zijn dat organisaties zich kenmerken door een bepaalde levenscyclus.³¹ Het is bijna onvermijdelijk dat een kerk deze cyclus door zal maken. Dit heeft ook te maken met de groei van de kerk.³² Sommigen denken aan de levenscyclus te kunnen ontkomen door geheel onafhankelijk en zelfstandig te blijven. Echter ook dan zal deze levenscyclus moeilijk te vermijden zijn. Gemeenten lopen in het proces van groei tegen problemen aan. De nieuwe situatie roept als het ware om structuur. Dan kan het nuttig zijn, om hulp en ondersteuning van buitenaf te zoeken, op wat voor manier dan ook.

3.5.2. Identiteit: onderscheiding van andere gemeenschappen

De christelijke gemeenschap is te onderscheiden van andere gemeenschappen omdat zij een eigen identiteit en cultuur heeft. Dit is onderscheid is essentieel, het onderscheidende is het wezen van de kerk. Door deze onderscheiding blijven gemeenschappen herkenbaar in tijden van verandering (Brouwer, 2011). Christelijke geloofsgemeenschappen zijn op hun beurt ook van elkaar onderling te onderscheiden. Dit onderscheid is met name contextueel maar ook over het wezen van de kerk kan verschillend gedacht worden. Juist daarom kan er een verlangen bestaan om een bepaalde identiteit te waarborgen en af te bakenen. Het kan ertoe leiden om juist wel of juist niet aansluiting te zoeken bij een kerkverband.³³ Identiteit afbakenen kan ook leiden tot het mislopen van een doelgroep of ledenverlies. Een identiteit die niet sterk

³⁰ “De kerk is op dezelfde wijze als andere organisaties een gemeenschap van mensen met een gemeenschappelijk doel die in een bepaalde verhouding staan tot elkaar en tot de organisatie” (van Drimmelen & van der Ploeg, 2004, p. 16).

³¹ Henk de Roest en Sake Stoppels kiezen wat betreft de kerk als organisatie de volgende vijf fasen: geboorte, groei, continuïteit, revitalisering en sterven (Brouwer, 2011). Grievink schets een vergelijkbare levenscyclus: Pionieren, doorgroeien, optimaliseren, reorganiseren en vernieuwing (Grievink, 2011).

³² Wanneer er sprake is van groei, “komt er een vorm van professionalisering in de organisatie die noodzakelijk is om de visie te ondersteunen” (Grievink, 2011, p. 165). In deze fase kan een verlangen ontstaan om aansluiting te zoeken bij een kerkverband. De ondersteuning en de KO van een kerkverband, kunnen helpend zijn bij het aanbrengen van structuur.

³³ Bij nieuwe geloofsgemeenschappen is de identiteit voor nieuwkomers vaak niet duidelijk. Na een tijd kan de situatie ontstaan dat de kerk gevuld is met allerlei mensen van verschillende kerkelijke achtergronden. Hierbij ga ik uit van de tendens dat bij elke nieuwe plek van christelijke gemeenschapsvorming, zich mensen aansluiten die eerder bij een andere kerk waren aangesloten. Dan kan het een uitdaging worden om de identiteit te bewaren, als dat gewenst is.

afgebakend is zal een grotere doelgroep aanspreken. Een sterke afbakening kan ervoor zorgen dat bestaande leden zich hier niet mee kunnen identificeren.

3.5.3. Veranderingsprocessen bij gemeenschappen

Allerlei processen die in onze samenleving plaatsvinden hebben invloed op hoe mensen zich tot een gemeenschap verhouden. Door *sociale differentiatie* hebben hecht verweven gemeenschappen plaats gemaakt voor minder hecht verweven sociale netwerken (Dekker, 2010). Dit is ook zichtbaar in de hedendaagse kerk. Waar de vroege christenen zich makkelijk verbonden aan een gemeenschap, hebben de christenen in de postmoderne tijd, hier meer moeite mee of minder behoefte aan.³⁴ De manier van organiseren in de postmoderne tijd, heeft ervoor gezorgd dat veel samenwerkingsverbanden op *doelrealisering* gericht zijn. Dit is op zich niet verkeerd maar heeft ook schaduwzijden (Dekker, 2010).³⁵

De vraag is ook of mensen zich nog wel willen binden aan een kerkelijk instituut. Binden zij zich misschien niet makkelijker aan een meer fluïde vorm van kerkzijn? Volgens Gerard Dekker laten mensen zich door toenemende *individualisering* hun plaats in de samenleving niet voorschrijven, ze zijn mondiger en autonomer geworden.³⁶ Dit brengt ook vaak een aversie tegen gezaghebbende structuren met zich mee. De ideologie waarin kerkzijn per definitie verbonden zou zijn aan een bepaalde plaats en uitgaat van een de verbondenheid van een herder met zijn kudde, staat volgens Rein Brouwer haaks op de ontwikkelingen in de huidige samenleving (Brouwer, 2011).

3.5.4. Nuance in de tegenstellingen

De beschrijving van bovenstaande sociologische ontwikkelingen op het gebied van christelijke gemeenschapsvorming, lijkt een beeld te schetsen dat er voor traditionele organisatievormen geen plaats meer zou zijn. De Roest geeft echter aan dat individualisering geen lineair proces is, “*men spreekt over de mythe van individualisering...*” (Noort, e.a, 2008, pp. 245). Er is wel een duidelijke afname van zogenaamde ‘zware’ sociale verbanden.³⁷ Er zijn echter nog steeds gemeenten die toch overwegen aan te sluiten bij een landelijk kerkverband met een traditionele organisatievorm. De leiders van dergelijke gemeenschappen zijn ondanks de veranderende aspecten van de samenleving soms toch in staat hun leden te overtuigen van het nut van aansluiting.

3.5.5. Conclusie

Verzet tegen bepaalde structuren lijkt nutteloos met het oog op de levenscyclus van kerken. Wanneer de roep om structuur genegeerd wordt kan dit de opbouw van de gemeente verstoren. Men kan wel het proces van institutionalisering trachten te controleren. In de beginfase van een gemeentestichting, is pionierswerk en de nodige vrijheid die dat met zich meebrengt vaak

³⁴ Mark Dever spreekt zelfs van een toewijdingsfobie (Dever, 2000). Mechteld Janssen pleit in dit opzicht voor gemeenschappen met zeer doordringbare grenzen, “*lichte binding aan de organisatie en een zware binding aan het evangelie*” (Stoppels, 2013, p. 42).

³⁵ Hoewel institutionalisering van een organisatie in onze tijd in meerdere of mindere mate bijna onvermijdelijk is, kan het leiden tot bureaucratisering. Het Weber-Michels-model brengt de mogelijke gevolgen hiervan in beeld. Zo kan er sprake zijn van doelverandering, doelverlegging en oligarchievorming (Dekker, 2010). Wanneer een gemeente zich aansluit bij een kerkverband, dient men er rekening mee te houden, dat men mogelijk meer met de negatieve gevolgen van institutionalisering te maken krijgt, dan voorheen.

³⁶ Daardoor stellen zij “*zich... onafhankelijker op van bestaande instellingen en hun vigerende waarden*” (Dekker, 2010, p. 76).

³⁷ “waar mensen over een periode van vele jaren getuige zijn van elkaars leven... waar iedereen weet wie jij bent, wat je doet en wat jij hebt meegemaakt” (Noort, e.a., 2008, pp. 246).

nodig. Men moet dus ook niet te snel tot instituering over willen gaan. Het kan immers ook potentiële leden afschrikken. Gemeenten die aansluiting zoeken bij een kerkverband, dienen rekening te houden met sociologische ontwikkelingen. Instituering zal tot verdere institutionalisering leiden, dit heeft ook gevolgen. Men zal in staat moeten zijn om de leden en betrokkenen te overtuigen van het nut van aansluiting in een tijd waarin mensen zich steeds vaker distantiëren van zware sociale verbanden. In de praktijk zal aansluiting bij een kerkverband, het mislopen van een bepaalde doelgroep kunnen betekenen, leden kunnen ook afhaken.

3.6. De reactie op de huidige ontwikkelingen

Diversen kerkverbanden reageren in hun beleid op de huidige sociologische en kerkelijke ontwikkelingen.³⁸ Zeker als het gaat om gemeentestichtingsprojecten en pioniersplekken worden kerkordelijkeregels langzaamaan versoepeld. Zo ontstaat meer ruimte om gemeentezijn in de plaatselijke context vorm te geven. Een voorbeeld hiervan is de uitzonderingsregel van CGK, waardoor zendingsgemeenten in tegenstelling tot reguliere gemeenten, slechts éénmaal per zondag samen hoeven samen te komen in een eredienst (CGK, 2011, p. 30, Art. 21.g). Ook in de vormgeving van de liturgie is meer vrijheid gekomen door middel van uitzonderingsregels (CGK, 2011, p. 55, Art. 69). Er is ook de ruimte voor het aanstellen van een evangelist met een HBO-opleiding theologie.³⁹

De PKN ervaart op dit moment dat hun huidige beleid niet past bij een samenleving die verandert van een geïnstitutionaliseerde burgercultuur naar een netwerksamenleving (den Hoedt, 2017).⁴⁰ Het landelijk team pionieren meent dat de omvang van veel pioniersplekken (20 tot 80 mensen) te klein is om te functioneren als normale wijkgemeente. De bijbehorende organisatiegraad is te hoog “dat geeft beperkingen in menskracht om zaken te regelen” (den Hoedt, 2017, p. 1). Kortgeleden presenteerde de PKN een onderzoek naar de relatie tussen bestaande en nieuwe kerkplekken.⁴¹ Wat betreft organisatie, besluitvorming en bestuur, hebben zij de vier scenario’s voor organisatiestructuur voorgelegd.

“Inbedding: Nieuwe kerkplekken passen zich aan de bestaande organisatie aan en/of vallen onder een bestaande gemeente.⁴²

Aanpassing: We passen enkele wezenlijke zaken in de huidige organisatie aan zodat nieuwe kerkplekken daar beter in passen.

³⁸ Zo geeft de NGK veel ruimte aan de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente. Het zijn dan ook juist deze kerkgenootschappen waarbinnen de meeste nieuwe geloofsgemeenschappen geïnstitueerd worden. De in essentie presbyteriaal-synodale organisatiestructuur binnen de NGK, neigt naar het congregationalisme.

³⁹ die “het recht worden verleend alle dingen te doen die behoren bij zijn specifieke taak en voortvloeien uit zijn positie als bijzondere dienaar des Woords” (CGK, 2011, p. 14, Art. 4).

⁴⁰ In de nota: *Kerk 2025: Waar een Woord is, is een weg*, wijst Arjan Plaisier ons op de noodzaak van het vormen van geloofsgemeenschappen die passen bij de veranderende samenleving. (Plaisier, 2016).

⁴¹ Dit onderzoek was gericht op 26 pioniersplekken of daarop gelijkende initiatieven. Er zijn 26 groepsgesprekken uitgevoerd waar 121 mensen aan mee gedaan hebben. Daarnaast is er een online enquête uitgezet die door 79 mensen is ingevuld. Het onderzoek was gericht op initiatieven die al wat langer bestaan. Per onderzoeksplek waren vertegenwoordigers van de bestaande kerken uitgenodigd en twee vertegenwoordigers van de nieuwe kerkplek. (van Hierden, e.a., 2018)

⁴² “uitgangspunt bij het scenario ‘inpassen’ is dat nieuwe kerkvormen zich vooral plooiën naar hoe bestaande gemeenten nu functioneren. Daar waar dat niet voldoende lukt blijft een ‘reguliere’ gemeente eindverantwoordelijk.” (de Reuver & Vellekoop, 2018, p. 8).

- Orde: Nieuwe kerkplekken krijgen veel ruimte binnen een soort 'orde' onder ambtelijk toezicht van twee voorzitters (soort bisschoppen).⁴³
- Beweging: Nieuwe kerkplekken krijgen nauwelijks kaders en ze opereren min of meer los van de bestaande organisatie” (van Hierden, e.a., 2018, p. 23).

Kerkelijke instituering past voornamelijk in het eerste scenario.⁴⁴ Het is opmerkelijk dat slechts 1% aangaf hier iets in te zien. Dit is de huidige situatie en sommige nieuwe kerkplekken lopen daarin vast.⁴⁵ De grootste animo was er voor het scenario ‘orde’ (49%). ‘Aanpassing’ scoorde ook vrij hoog (31%).⁴⁶ 16% procent koos voor ‘beweging’. Wat betreft leeftijd, zien we dat de jongere mensen vaker voor het scenario ‘orde’ kiezen en ouderen voor ‘aanpassing’. Wanneer we dit ter overweging nemen ontstaat er een sterke indruk dat dit met bepaalde kerkelijke en sociologische veranderingen heeft te maken. Vervolgens kunnen we onszelf afvragen hoeveel animo er in de toekomst nog zal zijn voor aanpassing en inbedding. Gemeenten die zich nu aansluiten bij een kerkverband kunnen zichzelf afvragen of er vanuit hun leden in de toekomst genoeg toewijding zal zijn voor de organisatorische aspecten. De ontwikkeling in beide kerkgenootschappen staat niet stil. De kerk probeert mee te bewegen met de sociologische veranderingen. Deze paragraaf geeft geen volledig overzicht van alle kerkelijke veranderingen, daar gaat dit onderzoek niet over. Bovenstaande toont wel aan dat gedegen oriëntatie zinvol is. De verschillen binnen de kerkverbanden zijn groot. Op sommige vlakken geeft het ene kerkverband meer ruimte dan het andere. Op andere vlakken loopt hetzelfde kerkverband misschien weer achter met de ontwikkelingen. Hier komt het belang van doelstellingen dan ook kijken. Wat beoogt men wanneer men aansluiting zoekt?

3.7. Algemene conclusie

Wie zich bezint op de vraag naar aansluiting bij een kerkverband merkt al snel dat er veel aspecten meespelen. Op Bijbels theologisch vlak zijn aspecten als eenheid, ambt, kerkorde en visie op de verbinding tussen gemeenten van belang. De zelfstandigheiden spelen ook een belangrijke rol. De visie van zowel het kerkverband als de gemeente die aansluiting zoekt, is bepalend voor de mogelijkheden. Ecclesiologische doordenking is nodig. Er spelen ook sociologische aspecten mee. De effecten van de levenscyclus van een gemeente als organisatie zijn moeilijk te negeren. Er zijn een aantal redenen genoemd waarom aansluiting bij een kerkverband nuttig zou zijn. Er zijn ook redeneren genoemd waarom dit niet wenselijk is. Een helder uitgewerkte doelstelling kan helpen bij de oriëntatie. Op sommige vlakken geeft het ene kerkverband meer ruimte dan het andere. Op andere vlakken loopt hetzelfde kerkverband misschien weer achter met de ontwikkelingen. De vraag die steeds gesteld moet worden is of aansluiting bij een landelijk kerkverband werkelijk constructief en duurzaam bijdraagt aan de doelen en randvoorwaarden die men daarbij voor ogen heeft?

⁴³ Hierbij zijn de kerkplekken, “geen deel van classes en andere bovenlokale overleggen” (de Reuver & Vellekoop, 2018, p. 8).

⁴⁴ Een uitzondering geldt voor de zogenaamde zendingsgemeenten binnen de CGK. Deze passen in het scenario ‘aanpassing’.

⁴⁵ “Wat nu ook wringt is dat de beleefde werkelijkheid (een zelfstandige gemeente zijn) niet juridisch geformaliseerd kan worden. Dat voelt als een gemis aan ruimte en erkenning” (den Hoedt, 2017, p. 2).

⁴⁶ De CGK heeft met de mogelijkheid om zendingsgemeente te worden, inbedding mogelijk gemaakt door aanpassing van de KO, zo kunnen zendingsgemeenten volledig geïnstitueerd worden.

4. HET IMPLEMENTEREN EN HANTEREN VAN EEN KERKORDE

Gemeenten die aansluiting zoeken bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd protestantisme krijgen beslist te maken met vragen rondom een kerkorde. In dit hoofdstuk behandel ik belangrijke Bijbels-theologische, praktische en organisatorische aspecten van het implementeren en hanteren van een kerkorde. Tevens breng ik de knelpunten van een presbyteriaal-synodale kerkorde in beeld.

4.1. Bijbels-theologische aspecten van kerkorde

In deze paragraaf ga ik in op de herkomst en het bestaansrecht van theologische van de kerkorde. Vervolgens behandel ik de essentie en het doel van de kerkorde. Het implementeren en hanteren van een kerkorde is een grote verantwoordelijkheid. Daarom is het van groot belang om over deze Bijbels-theologische aspecten van kerkorde nagedacht te hebben.

4.1.1. De herkomst en het bestaansrecht van de kerkorde

In samenhang met orde was er in de vroege kerk, alle ruimte voor de creativiteit van de Heilige Geest. (Longenecker, 2002). De eerste woorden van de artikelen van Wezel-1568⁴⁷ zijn: “De apostel gebiedt dat alles in de kerk met orde en eerbaar moet toegaan” (N.a.v. 1 Kor. 14:40; 33). Dit schrijft Paulus juist in een hoofdstuk over de geestelijke gaven (van den Heuvel, 2001, p. 28). In de tijd van de vroege kerk had men geschriften die als handleiding voor de orde in de kerk dienden. De Didachè is daar een voorbeeld van en kan in dat opzicht de vroegst, op schrift vastgelegde KO genoemd worden (Sommer, 2007). Hoewel een vastgelegde KO vaak wordt geassocieerd met een hiërarchisch, geïnstitutionaliseerde kerk, is het idee van een op schrift gestelde kerkorde bijna zou oud als de kerk zelf.⁴⁸

De visie op het bestaansrecht van een vastgestelde kerkorde kan een rol spelen in het de zoektocht naar kerkelijke aansluiting. Spiritualistische opvattingen kunnen een reden zijn om een KO overbodig te achten. De institutionalisering van de kerk, werd door Rudolph Sohm de zondeval van de kerk genoemd werd (Dunn, 2003). Het zou in tegenspraak met het wezen van de kerk zijn, de kerk is geestelijk en de het recht is werelds. Kerkjurist Frederik L. Rutgers sprak Sohm tegen. De tastbaarheid van de kerk wordt door haar geestelijke karakter niet uitgesloten. Recht is ook een geestelijke aangelegenheid want het vloeit voort “uit de scheppingsopdracht aan de mens om in deze wereld te zorgen voor orde en vrede” (Rutgers in: van Drimmelen & van der Ploeg, 2004, p. 17). Het kerkelijk recht wordt bepaald door geloofsopvattingen en daarom is het kerkrecht theologisch naar zijn inhoud en juridisch naar zijn vorm en methode (van Drimmelen e.a., 2004). Pieter Coertzen meent dat het bestaan van een bepaalde orde in de kerk nauwelijks ontkend kan worden.⁴⁹

4.1.2. De essentie en het doel van de kerkorde

Het belangrijkste aspect van de KO is dat de autoriteit rust in de eeuwige raad van God de Vader en dat deze autoriteit rechtstreeks van Jezus Christus zelf komt als Hoofd van de Kerk

⁴⁷ De oudste kerkordelijke regels van de reformatorische kerk in ons land (van den Heuvel, 2001).

⁴⁸ De Didachè is zeer waarschijnlijk ontstaan tussen 90 en 110 N.Chr. (Sommer, 2007). De Didachè diende ook als bron voor latere, op schrift gestelde kerkorden. Echter, Wanneer we structuren van kerkorde uit de geschiedenis bestuderen moeten we onszelf steeds de vraag stellen in welke mate deze normatief zijn voor de kerk van de 21 eeuw (Longenecker, 2002).

⁴⁹ Of een plaatselijke gemeente nu op zichzelf of in een kerkverband werkt aan ordening voor het gemeentelven, er is in meer of mindere mate altijd sprake van een vorm van orde. Geen enkele kerk kan zichzelf handhaven zonder orde, ook al is die orde minimaal (Coertzen, 1998).

(Coertzen, 1998).⁵⁰ Christus is de Heer en heerser van de kerk, die leiding en richting geeft en die regeert door middel van het Woord en de Geest (vgl. Col. 1:18; Efez. 1:21-23) (Coertzen, 1998). Dit zijn niet zomaar theologische waarheden maar een levende werkelijkheid die implicaties heeft voor het implementeren en hanteren van een KO. “...Christ is in so real and true sense the Head of each church of His disciples, and they are so one with Him by covenant, that the acts of such a church, though those of human agents, are in vital reality His Acts” (Horton in: Coertzen, 1998, p. 15).⁵¹ De kerk van Christus, dient geregeerd te worden zoals de Here ons zelf geleerd heeft. “hoewel het nuttig en goed is dat de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden, moeten zij zich er toch voor wachten af te wijken van wat Christus, onze enige Meester, heeft geboden” (Bouma, 1988, p. 5).⁵² Alleen zo kan een KO doen waarvoor hij bestaat. Aangezien gehoorzaamheid aan de Schrift ware vrijheid brengt, zou een KO die de Schrift als bron heeft tevens vrijheid moeten brengen. Men dient zich bewust te zijn van de gevolgen van een kerkorde. Brengt de KO van het kerkverband waar men zich bij aan wil sluiten werkelijk de vrijheid die ze zou moeten brengen? Een grondige bestudering van de KO is daarom van groot belang.

Er moet een verbinding zijn tussen de essentie van de kerk en de orde in de kerk. Alleen door middel van een dergelijke verbinding kan de kerkorde een orde voor de kerk zijn (Coertzen, 1998). Zo zegt ook Pieter van den Heuvel in zijn praktische toelichting op de Hervormde Kerkorde, “Wezenlijke Bijbelse motieven ten aanzien van het kerk-zijn behoren in de kerkordelijke structuren tot hun recht te komen” (van den Heuvel, 2001, p. 28).⁵³ Dit lijkt misschien vanzelfsprekend, maar wanneer ze zijn vastgelegd in een KO kan men daar indien nodig op terugvallen. Wanneer de orde in de kerk niet overeenkomt met de essentie van de kerk, kan dat resulteren in verschillende problemen. De orde zou bijvoorbeeld teveel beïnvloed kunnen worden door het denken in termen van civiel recht, democratie en andere wettelijke methoden, waarmee men vervolgens ecclesiologische problemen mee tracht op te lossen (Coertzen, 1998).⁵⁴ Daarmee is niet gezegd dat er in het kerkrecht geen overeenkomsten kunnen zijn met andere vormen van recht.⁵⁵ We kunnen dus niet zeggen dat een KO volledig gebaseerd is op de Bijbel.⁵⁶ Het onderscheidende van een KO is dat die gegrond moet zijn in dat wat de Bijbel leert over de wil van Christus voor Zijn kerk. Deze wil moet vervolgens geïmplementeerd worden in een eigentijdse vorm (Coertzen, 1998).

⁵⁰ Zoals bijvoorbeeld verwoord in de KO van de NGK, waar staat dat zij een hartelijke begeerte hebben “...om onder de genadige bescherming van haar Heer en Heiland Jezus Christus, temidden van de verwarring van de tijd, in goede vrede en gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift, met elkaar te leven onder de enige heerschappij en leiding van het Hoofd van de kerk, onze Zaligmaker” (NGK, 2015).

⁵¹ Zo kan bijvoorbeeld de beeldspraak over de kerk als het lichaam van Christus in Rom. 12 en 1Kor. 12 naast wederzijdse interactie in de lokale gemeente ook betekenis hebben voor de wederzijdse interactie tussen lokale gemeenten (Coertzen, 1998).

⁵² Herman Bouma citeert uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 30 & 32

⁵³ Zo zien we dat dat in de KO van de CGK de artikelen over de censuur en kerkelijke vermaning gefundeerd zijn op Matt. 18 (CGK, 2011). Zo dient 1 Tim. 3:7 als bron voor de artikelen over de censuur over ambtsdragers (CGK, 2011).

⁵⁴ Zie ook van den Heuvel: “In een kerk geldt nooit de democratie als het hoogste goed. De waarheid Gods wordt niet vastgesteld bij meerderheid van stemmen. In de kerk geldt de Christocratie: Christus regeert” (van den Heuvel, 2001, p. 28).

⁵⁵ “One could say of all laws... that they are intended to organize relations so that people and institutions can function peacefully and justly together enabling all people to fulfil themselves in society. One could also say... that they are formal to a greater or lesser extent and that they have a more or less fixed structure, which in essence represents the character of a binding legal order” (Coertzen, 1998, p. 6).

⁵⁶ Zie ook Bouma: “Wij mogen de Schrift echter niet overvragen in die zin, dat elke kerkordelijke bepaling met Bijbelteksten moet worden gefundeerd” (Bouma, 1988, p. 5).

Als een orde voor de kerk correct begrepen en gehanteerd wordt, kan zij bijdragen aan grote vrijheid in de kerk. Anderzijds, wanneer zij incorrect begrepen en gehanteerd wordt, kan het leiden tot gevangenschap van het Godsvolk (Coertzen, 1998). Een volledig zelfstandige, lokale gemeente die niet is aangesloten bij een kerkverband zal haar eigen KO moeten opstellen en hanteren. De vraag is of een dergelijke gemeente in staat is om een KO te ontwikkelen, die genoeg verbinding heeft met de essentie van kerkzijn. Aangezien er vaak maar één persoon theologisch geschoold is, kan dit een behoorlijke klus zijn. Het gevaar op een inadequate vorm van orde in de kerk is dan wezenlijk aanwezig.⁵⁷

4.1.3. Conclusie

De noodzaak van een bepaalde vorm van orde in de kerk kan nauwelijks ontkent worden. Een op schrift vastgestelde kerkorde, is niet per definitie gerelateerd aan een hiërarchisch, geïnstitutionaliseerde kerk. Bijbels-theologische doordenking is nuttig voor de eigen visievorming. Een kerkorde dient voort te komen uit Bijbelse motieven. Uitgangspunt is Jezus Christus als Hoofd van de kerk. Er speelt echter altijd een menselijke factor mee in het creëren van een kerkorde. Daarom is een kerkorde feilbaar. De kerkorde dient te bewerkstelligen waarvoor zij bedoeld is. Gemeenten die zonder vastgestelde kerkorde handelen leggen zichzelf een grote verantwoordelijkheid op. Ze dienen zelf Bijbel-theologische waarden door te vertalen naar het gemeenteleven.

4.2. Bevoegdheden en besluitvorming

Wat op lokaal niveau afgehandeld kan worden, behoort in principe niet op de agenda van de meerdere vergaderingen te komen. Wat op classicaal niveau afgehandeld kan worden, komt dus ook niet op de agenda van de particuliere of generale synode.⁵⁸ In feite zegt men daarmee dat een lokale kerk zichzelf niet op alle vlakken kan besturen maar daarvoor een bovenlokale organisatie nodig heeft. Dit bevoegdheidsprincipe is ook bedoeld om machtsuitoefening te voorkomen.⁵⁹ Men zou kunnen zeggen dat dit Bijbels-theologisch gezien vanzelfsprekend is, maar in de praktijk komt machtsuitoefening desondanks voor. De ambtelijke vergadering, waarbij alle besluiten door een meerderheid van stemmen genomen dienen te worden, zou moeten voorkomen dat iemand zijn persoonlijke wil kan doorzetten.

Het hanteren van een kerkorde is niet zomaar een juridische aangelegenheid, maar iets dat steeds op authentieke wijze door vervulling met en autoriteit van de Heilige Geest gedaan moet worden (Coertzen, 1998).⁶⁰ De meeste kerkverbanden binnen het gereformeerd protestantisme hebben in hun KO, artikel 31 van de Dordtse KO (DKO) gehandhaafd.⁶¹ Er

⁵⁷ “something from which the church of today is obviously not immune” (Coertzen, 1998, p. 5).

⁵⁸ Zie artikel 30 van de DKO: “In deze samenkomsten zullen geene andere dan kerkelijke zaken, en dezelve op kerkelijke wijze verhandeld worden. In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan ’t gene dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden, of dat tot de kerken der meerdere vergadering in ’t gemeen behoort”. www.kerkrecht.nl/node/1309

⁵⁹ Zie ook artikel 84 van de DKO: “Geen kerk zal over andere kerken, geen dienaar over andere dienaren, geen ouderling over andere ouderlingen, geen ouderling noch diaken over andere ouderlingen en diakenen heerschappij voeren”. www.kerkrecht.nl/node/523

⁶⁰ “elk kerkrechtelijk systeem is... principieel voorlopig; het is reformanda et purificanda: kerkrecht als proces is actief bezig met het aanpassen van het positieve recht aan veranderende inzichten in wat in een bepaalde context (tijd, plaats) nodig is om gestalte te geven aan waar het in de Kerk om gaat.” (Koffeman, 2009, p. 79).

⁶¹ De KO van de CGK heeft artikel 31 als volgt vertaald. “De besluiten van de vergaderingen worden genomen na gemeenschappelijk overleg en zo mogelijk met eenparige stemmen. Wat bij meerderheid van stemmen uitgesproken is, zal voor vast en bondig worden gehouden, tenzij bewezen wordt, dat dit in strijd is met het Woord van God, de belijdenis of de kerkorde. Wanneer iemand van mening is, dat hij

bestaat een recht van appel. Coertzen wijst tevens op de noodzaak van een theologisch verantwoorde lezing van een KO. Bij het hanteren van een KO is een goede hermeneutiek vereist. Ordinanties moeten in haar onmiddellijke context geplaatst worden. Ze moeten binnen de totaliteit van de gehele KO geïnterpreteerd worden. Ze moeten in het licht van de geloofsbelijdenis en de theologische traditie van de kerk gelezen worden. Tevens is voorkennis van de reden van opname van een bepaald artikel nuttig (Coertzen, 1998).

Gemeenten die aansluiting zoeken bij een kerkverband dienen zich bewust te zijn van de mogelijkheden, beperkingen én gevaren van een kerkorde. Een gezonde toepassing van de KO is van essentieel belang. Machtsuitoefening zou geen plaats mogen hebben in de kerk, de kerkorde dient hierin bescherming te bieden. Het recht van appel zou tevens bescherming moeten bieden tegen incorrecte beslissingen. Gemeenten zoals CGBM die doelen en randvoorwaarden hebben opgesteld bij hun zoektocht naar een kerkverband doen er goed aan om te onderzoeken op welke wijze de kerkorde daarin een bijdrage of juist een obstakel kan vormen. Het implementeren van een kerkorde is de eerste stap maar uiteindelijk komt het er op aan op welke wijze ze gehanteerd wordt. In dit onderzoek heb ik dan ook sterk gelet op de wijze waarop CGBM dit doet.

4.3. De kerkorde op verschillende niveaus

4.3.1. Lokaal en bovenlokaal

De kerkenraad van de lokale gemeente heeft binnen het presbyteriaal-synodale stelsel grote verantwoordelijkheid. Ook aan de classis en generale synode zijn verantwoordelijkheden toevertrouwd (van den Heuvel, 2000). De bediening van Woord en sacramenten, pastoraat, eredienst, diaconale hulpverlening en financiën vallen onder de verantwoordelijkheid van de lokale gemeente. Bij dit alles dient de KO als kader. Zo zijn er bijvoorbeeld ordinanties, waarvan in principe niet afgeweken kan worden. Toch lijkt er in de praktijk vaak meer mogelijk te zijn dan de KO op het eerste gezicht lijkt toe te laten. De dubbele dooppraktijk is hier een voorbeeld van.⁶² Andere ordinanties, bijvoorbeeld over het ambt van predikanten, ouderlingen en diakenen laten weinig aan de verbeelding over.⁶³ Stefan Paas & Hans Schaeffer merken op dat binnen de praktijk van gereformeerde gemeentestichting vaak afgeweken wordt van de kerkordelijke ordinanties.⁶⁴ (Paas & Schaeffer, 2015) Een gemeente die zich aansluit bij een kerkverband met een KO, krijgt te maken met regelgeving wat betreft opleidingseisen, beroeping, taken, het levensonderhoud en ontslag van predikanten. Waar gemeenten voor instituering gewend waren bepaalde gastsprekers uit te nodigen, moeten zij er nu rekening mee

door het besluit van een mindere vergadering bezwaard is, kan hij zich op een meerdere vergadering beroepen. Hij dient dan te bewijzen dat het bedoelde besluit in strijd is met de Heilige Schrift, de belijdenis van de kerk en/of de aanvaarde kerkorde” (CGK, 2011, p. 34).

⁶² Zo ook in CGBM, “Binnen de gemeente houden wij rekening met mensen die op het gebied van de kinderdoop een afwijkende visie hebben... Onze gemeente kent zowel de kinder- als de volwassendoop” (CGBM, 2017, p. 30). De open formulering van de KO van de PKN, “schept ook ruimte voor ouders die er voor kiezen voor hun kinderen niet de zuigelingendoop te vragen maar hen op de weg te zetten die leidt tot de doop op een later moment in hun leven” (PKN, 2012, p. 18). Overdopen is echter in beide kerkverbanden niet mogelijk.

⁶³ Zo gaf de Generale Synode van de GKv in 2017 “groen licht aan vrouwelijke diakenen, ouderlingen en predikanten... De CGK wezen in 1998 vrouwelijke ambtsdragers af”. www.rd.nl/kerk-religie/ds-p-d-j-buijs-cgk-teleurstellend-besluit-gkv-over-vrouw-in-ambt-1.1409372

⁶⁴ “Wordt hier recht gedaan aan de gereformeerde ecclesiologische uitgangspunten? Deze vraag klemmt des te meer wanneer dergelijke gemeenschappen op een gegeven moment niet meer als ‘project’ vanuit een of meer moederkerken beschouwd willen worden, maar hun plaats als volwaardige zusterkerk willen innemen” (Paas & Schaeffer, 2015).

houden dat deze sprekers wellicht bevoegdheid moeten hebben om te spreken binnen het kerkverband.

Het presbyteriale kerkmodel kenmerkt zich door een organisatiestructuur van onderop. Zelfstandige plaatselijke gemeenten vormen tezamen een classis. De classis uit een bepaald gebied vormen samen een particuliere synode. De particuliere synode zendt een afvaardiging van ambtsdragers naar de generale synode.⁶⁵ De besluiten die genomen worden door de verschillende vergaderingen zijn in principe bindend. De synode beslist over de leer en de KO, de predikantsopleiding, de relatie tot de overheid en dergelijke.⁶⁶ Om de leer te waarborgen zijn ordinanties opgesteld voor het onderschrijven van de drie formulieren van enigheid.⁶⁷ Als lokale gemeente, heeft men een stem in de bovenlokale organisatie. Deze stem volgt de weg via de classis en de particuliere synode, naar de generale synode. Op die manier wordt de kerk van onderop geregeerd. Aan de ene kant kan het lijken alsof er van bovenaf regels worden opgelegd, maar in feite wordt dit gedaan door afgevaardigden die hun plaats innemen in de meerdere vergaderingen. In de praktijk is lang niet altijd genoeg animo om vanuit de lokale gemeente deel te nemen aan de classisvergadering (PKN, 2017). Het is daarom goed als lokale gemeente die aansluiting zoekt, na te denken over deze kwestie.

4.3.2. Op het niveau van gemeentewording

Het territoriale beginsel⁶⁸ kan kerkordelijk een belemmering vormen voor het institueren van een nieuwe gemeente. Noort legt de vinger op de zere plek:

“Ervaring leert dat opkomende missionaire initiatieven kunnen struikelen doordat verantwoordelijke kerkenraden geen ondersteuning (kunnen) bieden of het project willen tegenhouden. Verschillen in geloofsbeleving kunnen daarin een rol spelen, maar ook zorg om het eigen overleven of het onvermogen om een actieve bijdrage te leveren. Met als gevolg dat soms een weg buiten kerken om wordt gezocht en missionaire initiatieven los van kerkelijk bestuur komen te staan” (Noort, e.a., 2008, p. 348).

De classes zijn bevoegd om te besluiten over het institueren van nieuwe gemeenten. Wat betreft gemeenten die zich in de fase van gemeenschapsvorming naar gemeentewording bevinden, zijn binnen bepaalde kerkverbanden specifieke mogelijkheden. Zo is er de al eerdergenoemde mogelijkheid om zendingsgemeente te worden binnen de CGK. Zelfs wanneer er nog geen kerkenraad aangesteld kan worden, kan de lokale gemeente toch al zendingsgemeente worden om zo onder toezicht toe te groeien naar zelfstandigheid (Noort, e.a., 2008). De PKN kent ook verschillende routes naar verzelfstandiging van gemeenten. Naast het worden van een gewone gemeente bestaat er de mogelijkheid van een missionaire gemeente of een gemeente van bijzondere aard. Noort noemt de procedure hiervoor “zwaarder dan gebruikelijk” (Noort, e.a., 2008, p. 349). Verschillende kerkverbanden hebben het inmiddels mogelijk gemaakt om de ambtswerkzaamheden van een predikant door anderen te laten uitvoeren.⁶⁹

⁶⁵ Er zijn uitzonderingen, zo hebben de PKN, HHK en NGK geen provinciale (particuliere) synode.

⁶⁶ “Men kan niet plaatselijk eigen belijdenisgeschriften ontwerpen, nieuwe ambten instellen, een eigen predikantsopleiding beginnen” (van den Heuvel, 2000, p. 12).

⁶⁷ De CGK voegt in haar KO nog enkele theologische standpunten toe. Zo is er binnen de CGK geen plaats voor de leer van het chiliasme (De leer dat Christus duizend jaar zichtbaar en lichamelijk op aarde zal regeren en waarbij sprake is van een dubbele opstanding van de doden). Artikel 52.2 (CGK, 2011).

⁶⁸ Het parochiaal systeem waarbij elk gebied onder de verantwoordelijkheid van een kerkenraad valt.

⁶⁹ Bijvoorbeeld: De evangelist (kerkelijk werker) met een HBO-opleiding theologie bij een CGK-zendingsgemeente, of de ouderling of diaken in een missionaire situatie binnen de PKN. Noort noemt

De kerkorde heeft op verschillende niveaus haar invloed. Ze biedt een kader waarbinnen het lokale gemeentezijn vormgegeven kan worden. Dit kader wordt op het hoogste niveau vastgesteld. Vanuit de classis wordt toezicht uitgeoefend. De lokale gemeente heeft een stem op bovenlokaal niveau, al is er lang niet altijd genoeg animo om die stem te laten klinken. Op het niveau van gemeentewording kan een kerkorde zowel een stimulans als een belemmering vormen. Wederom zijn hier de doelstellingen en visie van belang. De vraag is of deze aansluiten bij de mogelijkheden van de kerkorde?

4.4. Presbyteriaal-synodale knelpunten

Het presbyteriale stelsel lijkt de gulden middenweg tussen een episcopale of congregationalistische organisatievorm. “Dat een synode eigen bevoegdheden heeft, heeft niets te maken met een ‘episcopaal’ stelsel... Wie aan de synode eigen bevoegdheden wil ontzeggen, begeeft zich meer in het spoor van het congregationalisme dat immers geen beslissende bevoegdheden toekent aan de meerdere vergaderingen” (van den Heuvel, 2000, p. 296). Toch worden er door kerkelijke ontwikkeling steeds meer knelpunten zichtbaar. Gerben Heitink noemt het hiërarchisch tekort. Het feit dat de verschillende kerkelijke vergaderingen enkel op hun eigen niveau gezag hebben, betekent dat er niet zomaar door een meerdere vergadering ingegrepen worden.⁷⁰ Heitink noemt de kwetsbaarheid van plaatselijke gemeenten en de overheersende positie van de predikant. Vooral op het gebied van aansturing van predikanten ziet Heitink een tekort. Hij noemt de mogelijkheid van een superintendent, die ook bestond ten tijde van de Reformatie.

Op het moment van schrijven bezinnen de kerkenraden van de PKN zich op een aanpassing van hun KO. Er is binnen de PKN zeer waarschijnlijk een grote reorganisatie op komst. “in plaats van 75 classes komen er elf (regionale) klassicale vergaderingen... voorzitter van elke klassicale vergadering wordt een classispredikant, die elke vier jaar alle gemeenten bezoekt, die de ontmoeting tussen gemeenten bevordert en bevoegd is om bij problemen tijdelijke maatregelen te nemen” (Vergunst, 2018). Zo’n classispredikant doet denken aan het idee van de superintendent van Heitink. Deze ontwikkeling maar ook die binnen andere kerkverbanden op dit gebied, kunnen meewegen in de zoektocht naar een kerkverband om bij aan te sluiten. Op geheel ander wijze kan er binnen het presbyteriale stelsel ook de ervaring zijn van te veel hiërarchie. Ik noem het voorbeeld van de kerkfusie uit 2004. Voor velen gemeenten en kerkleden werden de besluiten die genomen werden totaal niet ervaren als van onderop. Wie deel uitmaakt van een landelijk kerkverband met een presbyteriaal-synodale organisatievorm, dient er rekening mee te houden dat er van bovenaf toch ingrijpende besluiten gedaan kunnen worden die van zeer grote invloed kunnen zijn op de plaatselijke gemeenten.

Juist omdat het presbyteriale stelsel een middenweg zoekt tussen het episcopale stelsel en het congregationalisme, is er vaak onduidelijkheid over de gezagsverhouding tussen de *mindere* en *meerdere* vergaderingen.⁷¹ Het artikel: “In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan ’t geen dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden” (Art. 30 DKO), roept vragen

in dit opzicht een tekort. Een kerkelijk werker heeft binnen de PKN minder bevoegdheid dan de ambtsdrager (Noort, e.a., 2008). De GKv is ook nog niet zover dat kerkelijk werkers alle bevoegdheden hebben om predikantstaken op zich te nemen. Zie www.gkv.nl/download/6104 & www.gkv.nl/download/17479 (een kerkelijk werker heeft binnen de GKv enkel preekbevoegdheid). De NGK biedt wél ruimte voor kerkelijk werkers om ook de sacramenten te bedienen (NGK, 2015).

⁷⁰ Heitink noemt het voorbeeld van een predikant uit Wassenaar die in 2006 in zijn prediking antisemitisme propageerde. De landelijke kerk werd erop aangesproken maar kon “behalve haar treurnis uitspreken weinig uitrichten” (Heitink, 2007, p. 270).

⁷¹ “Het uiteengaan van de gereformeerde gezindte in Nederland in een groot aantal kerkgenootschappen is mede veroorzaakt door de voortdurende onduidelijkheid op dit punt” (Koffeman, 2009, p. 73).

op. Sommigen zijn van mening geweest dat dit betekent dat besluiten van meerdere vergaderingen, door minder vergaderingen naast zich neergelegd kunnen worden. Dan zou er in feite weinig verschil zijn met het congregationalisme (Koffeman, 2009).

De toekomst van deze vorm van kerkregering staat onder grote spanning. “Organisaties worden in het bedrijfsleven steeds platter: men laat mensen de beslissingen zo dicht mogelijk bij de werkvloer nemen” (Balke, e.a., 2001, p. 37) Dit zien we ook terug in de kerk. Het congregationalisme lijkt in die zin veel meer aan te sluiten bij de belevingscultuur. De komende reorganisatie van de PKN zoals hierboven beschreven maakt “de presbyteriaal-synodale structuur van de kerk kwetsbaarder” (Vergunst, 2018). De vraag is hoe andere kerkverbanden hier in de toekomst op gaan reageren. “Recente kerkelijke ontwikkelingen, althans zeker binnen de GKv, duiden op een tendens richting het congregationalisme” (Malda-Douma & Kuiper, 2014, p. 60). Men dient er dus rekening mee te houden dat kerken met een presbyteriaal stelsel in de nabije toekomst mogelijk ingrijpende wijzingen zullen doorvoeren. Het presbyteriale stelsel is een middenweg tussen totale hiërarchie en volledige autonomie. Dat maakt het ook juist ingewikkeld. Sommigen hebben de neiging om meer vrijheid toe te kennen aan het stelsel dan het in werkelijkheid biedt. Anderen verwachten op sommige punten juist meer inspraak van bovenaf dan het stelsel toelaat. Dit zorgt nogal eens voor een onduidelijke hiërarchische verhouding. We kunnen moeilijk ontkennen dat het presbyteriale stelsel hiërarchische trekken vertoont. Omdat de kerkelijke ontwikkeling een tendens richting het congregationalisme laat zien, staat het presbyteriale stelsel onder druk. Op lokaal niveau beginnen gemeenten binnen dit stelsel steeds meer congregationalistische trekken te vertonen.

4.5. Algemene conclusie

Een door mensenhanden gemaakte kerkorde is feilbaar. Daarom is Bijbels-theologische doordenking en toetsing van het implementeren en hanteren van een kerkorde essentieel. Bijbelse waarden en normen dienen steeds als toetsmiddel. Verschillende kerkordelijk ordinanties behoren de kerk te beschermen tegen ongewenste manieren van leiderschap en andere onzuiverheden. Een kerkorde mag echter niet tot gevangenschap leiden. De kerkorde moet echter wel geïnterpreteerd en toegepast worden en daar ligt vaak een probleem, juist omdat hierbij allerlei aspecten een rol spelen. Het spreekt voor zich dat men met regels te maken krijgt wanneer men aansluit bij een kerkverband. Enerzijds kan men dit als positief ervaren. Er is een stevige basis van waaruit men kan handelen. Anderzijds kunnen de regels als beklemmend ervaren worden. Wat betreft gemeentewording en instituering is er een wezenlijk verschil van mogelijkheden tussen kerkverbanden. Ook de mate van lokale zelfstandigheid en vrijheid om de gemeente te besturen zoals gewenst verschilt. Heldere doelstellingen en visie zijn van belang tijdens de oriëntatie. Kerkordelijk gezien kan aansluiting moeizaam verlopen. Men moet bereid zijn hier tijd in te steken. Het gehele proces inclusief oriëntatie kan zomaar enkele jaren in beslag nemen.

5. ACHTERGROND EN GESCHIEDENIS VAN CGBM

In dit hoofdstuk breng ik het gehele proces van gemeentevorming naar gemeentewording van CGBM in beeld. Dit is nodig om de bijdrage van de aansluiting bij de CGK in het realiseren van de doelen en randvoorwaarden van CGBM te kunnen waarderen. Het schetst een beeld van de context waarin deze doelen en randvoorwaarden zijn ontstaan en laat zien welke keuzes er gemaakt zijn.

5.1. Ontstaan van de CGBM

De gemeente is ontstaan vanuit het evangelisatiewerk dat in 1993 is begonnen door evangelist C. A. van den Boogaart uit Dordrecht. Er werden christelijke lectuur en Bijbels uitgedeeld en contacten gelegd met mensen. In 1994 verhuisde de evangelist naar Zuid-Limburg waar hij begon met het houden van samenkomsten. (CGBM, 2017) Kort daarna werd ook de *‘Stichting Evangelisatie Bunde en omstreken’* opgericht⁷² en werd van den Boogaart als evangelist bevestigd in Bunde.⁷³

Uit de statuten blijkt dat het doel van de stichting van begin af aan het oprichten van een Nederlands Hervormde gemeente door middel van evangelisatie was (CGBM, 2014) Het werk in Bunde werd gesteund door een achterban die voornamelijk uit de Hervormde Kerk (gereformeerde Bond) kwam.⁷⁴

Vanaf begin jaren negentig waren er al contacten met de lokale Protestantse Gemeente Meerssen/Valkenburg, de IZB en anderen. Dit heeft destijds niet tot toenadering geleidt. Hierdoor ontstond een impasse en de ontwikkeling lag een aantal jaren stil. De gemeente geeft aan hier ook zelf oorzaak van te zijn.⁷⁵ In 2007 werd het OV Team gevormd en werd inhoudelijk verantwoordelijk, voor het reilen en zeilen van de gemeente. Er ontstond een vernieuwd verlangen om kerkelijk onderdak te vinden en daarom werd opnieuw geïnvesteerd in contacten met de lokale PKN.

In 2008 kwam de gemeente in een groeifase terecht. De IZB werd opnieuw om hulp gevraagd, om te zoeken naar wegen om de gemeente te integreren in de PKN. De nieuwe KO van de PKN zou meer mogelijkheden bieden dan de voormalige hervormde KO. (CGBM, 2008) In 2010 kwam er door verschillende oorzaken een einde aan het werk van de evangelist.

Na onderzoek bleken de achtergronden en meningen behoorlijk uiteen te lopen. De gemeente kwam in 2010 tot de conclusie dat de tijd nog niet rijp was om als zelfstandige gemeente geïnstitueerd te worden. Om recht te doen aan de diversiteit van de leden is toen het voorstel voor een adoptieproject ingediend. Daarbij zou de gemeente als evangelisatieproject worden geadopteerd door drie bestaande meest nabijgelegen moedergemeenten uit het zuiden van Nederland (CGK, PKN & HHK). Zo hoopte zij een stap te maken richting verzelfstandiging. De formele verplichtingen die volledige instituering met zich mee brengt, waren, gezien de grootte van de gemeente (30 tot 40 volwassenen), nog niet haalbaar. (CGBM, 2010) Het voorstel werd echter door de HHK verworpen.

Tussen 2010 en 2012 werd er in de contacten met de lokale PKN geïnvesteerd. Dit ging met vallen en opstaan. De PKN zag echter ook geen perspectief en stelde dat er een keuze gemaakt

⁷² De stichting kwam voort “uit de evangelisatiecommissie van de hervormd-gereformeerde wijkgemeenten in Dordrecht” (Digibron, 1994).

⁷³ Dit gebeurde in een dienst in de Hervormde kerk van Sprang-Capelle, waarin ds. J. C. de Groot (tevens voormalig voorzitter van de stichting) uit Dordrecht voorging (Digibron, 1994).

⁷⁴ Ook de stichting ‘In de Rechte Straat’ droeg financieel bij (CGK-Eindhoven, 2014).

⁷⁵ “De eerlijkheid gebied te zeggen dat de houding en beeldvorming onzerzijds niet heeft bijgedragen in het vinden van kerkelijk onderdak” (CGBM, 2014).

moest worden tussen de PKN of de CGK. (CGBM, 2014) Op een gemeenteavond in september 2011 werd een mandaat gegeven om te onderzoeken welke mogelijkheden er waren binnen de PKN of CGK. Hier werd opnieuw uiteengezet waarom het zinvol is om aansluiting te zoeken bij een kerkverband. De classis van de PKN gaf aan dat de beste constructie voor de gemeente om aansluiting te vinden bij de PKN, het vormen van een 'gemeente van bijzondere aard' was. Deze gemeente zou dan onder verantwoordelijkheid van de classis vallen. (CGBM, 2012)

Aangezien het grootste gedeelte van de voorgangers en de achterban van CGBM gesitueerd is in de PKN, heeft de gemeente besloten om in 2012 de mogelijkheden voor het worden van een gemeente van bijzonder aard binnen de PKN te onderzoeken. De classis gaf aan hier constructief aan mee te willen werken. In november 2012 was er wederom een gemeenteavond. Hier werden de consequenties besproken. Daarbij bleek dat er een aantal gemeenteleden zouden vertrekken wanneer deze keuze gemaakt zou worden. Ook waren er anderen die bezwaren hadden tegen deze route. Daarom werd van deze optie afgezien. Op diezelfde gemeenteavond is toen besloten om te kijken naar nieuwe mogelijkheden. (CGBM, 2014)

Bram Dingemanse stond in 2013 de gemeente bij als missionair consultant. Hij voerde gesprekken met de CGK Eindhoven, het OV Team in Bunde en de gemeenteleden. (Dingemanse, 2013) Tevens waren er gesprekken met Theo Visser over de tweede optie, namelijk het familiekerkmodel.⁷⁶ Als familiekerk zou de gemeente zelfstandig worden en op eigen initiatief met drie gemeenten, familiebanden opbouwen. Tijdens ontmoetingen met afgevaardigden van de zustergemeenten zou CGBM dan verantwoording afleggen en zichzelf openstellen voor advies of vermaning. Op de gemeenteavond van zes september werd een keuze gemaakt. Bram Dingemanse gaf toelichting namens de CGK. Hij legde de gemeente de mogelijkheid voor om zendingsgemeente binnen de CGK te worden. Het OV Team lichtte het familiekerkmodel verder toe. (CGBM, 2013) Er vond een stemming plaats en daarbij stemde bijna tweederde van het aantal leden in met het zoeken van kerkelijk onderdak bij de CGK. (CGBM, 2014)

5.2. Instituering binnen de CGK

Dingemanse ging samen met de gemeente verder aan de slag om hen te begeleiden in het proces. Er werd een constructie gecreëerd waarbij de CGK Eindhoven als moedergemeente fungeerde. Vanuit deze situatie zouden de gemeenteleden eerst (tijdelijk) lid worden van de CGK Eindhoven. Ze vormde op die manier de 'wijk Bunde' binnen de CGK Eindhoven. Vervolgens zou CGBM onder leiding van de kerkenraad in Eindhoven een kerkenraad aanstellen. (Dingemanse, 2013)

De gemeente moest voldoen aan de eisen voor het worden van een zendingsgemeente. Volgens artikel 21 van de KO betekent dit dat de gemeente uit missionair werk is ontstaan en zichzelf vervolgens ook weer toewijdt aan missionair werk (CGK, 2011). Datzelfde artikel stelt ook eisen aan de zelfstandigheid. Dit uit zich in het naar voren kunnen brengen van ambtsdragers, het op goede wijze voorzien worden in de prediking en het bedienen van de sacramenten en het op goede wijze waken over de Bijbels-gereformeerde identiteit en daar haar leden onderwijs in bieden. (Dingemanse, 2013)

Bij de voorbereiding op instituering moest de gemeente zich ook bezinnen op de vraag of zij na instituering op zoek wilde gaan naar een eigen evangelist of voorganger. Ook moest de gemeente zich bezinnen op hun beleid op het gebied van liturgie en eredienst. Er moest een

⁷⁶ Beschrijving van het kerkfamiliemodel: <http://www.icpnetwork.nl/files-mem/fase1/kerkfamiliemodel.pdf>

liturgische orde vastgesteld worden binnen de kaders van de kerkorde. Financiële zelfstandigheid was geen harde eis maar wel gewenst. (Dingemanse, 2103)

In februari 2014 waren er inmiddels 25 belijdende leden, 13 doopleden en 12 gastleden ingeschreven bij de CGK Eindhoven. De kerkenraad in Eindhoven was van mening dat aan alle voorwaarden om als zendingsgemeente geïnstitueerd te worden, was voldaan. Zij deden een verzoek aan de classis Utrecht om over te gaan tot instituering van de nieuwe zendingsgemeente in Bunde/Meerssen. (CGK-Eindhoven, 2014) Op 13 april 2014 werd er een officiële kerkenraad aangesteld en werd CGBM geïnstitueerd als zelfstandige zendingsgemeente binnen de landelijke CGK. In 2016 kreeg de gemeente een eigen voorganger in de persoon van ds. Jan Bosch. Inmiddels is er “een hechte gemeente van ongeveer 60-70 mensen, die elkaar in woord en daad bijstaat” (CGBM, 2017, p. 5).

5.3. Conclusie

Het proces van gemeenschapsvorming tot gemeentewording liep voor CGBM volgens een lange weg. We zien dat er vanaf het begin af aan een duidelijke visie was, namelijk het worden van een zelfstandige (Hervormde) gemeente. Deze visie heeft er blijkbaar voor gezorgd dat de wens om zelfstandig te worden binnen een kerkverband, ondanks tegenslag nooit ver naar de achtergrond verdwenen is. Verschillende mogelijkheden zijn uitgebreid onderzocht. CGBM heeft zich in het proces goed voor laten lichten en steeds hulp van buiten gezocht. In het gehele proces heeft CGBM veel geduld gehad. Er zijn geen overhaaste beslissingen gemaakt. De gemeenteleden werden nauw betrokken in het proces en hun stem is steeds van groot belang geweest. Wanneer we de doelen en randvoorwaarden van CGBM (zie volgende hoofdstuk) naast de achtergrond en geschiedenis van de gemeente leggen zien we dat ze niet slechts geboren zijn uit theoretische overwegingen maar dat ze ook gevormd zijn door de praktijk en de ervaringen die in het proces zijn opgedaan.

6. DE DOELEN EN RANDVOORWAARDEN VAN CGBM

In dit hoofdstuk geef ik een overzicht van de doelen en randvoorwaarden van CGBM met betrekking tot het vinden van aansluiting bij een kerkverband. Vervolgens verbind ik ze met het theoretisch kader om de theologische relevantie ervan te duiden die nodig is voor de analyse en conclusies van dit onderzoek.

6.1. Doelstellingen van CGBM inzake aansluiting bij de CGK

Tijdens het proces dat hierboven beschreven staat, heeft CGBM op verschillende momenten doelen en randvoorwaarden opgesteld. De gemeente zocht niet uit nood naar aansluiting “maar meer uit verlangen naar continuïteit voor de toekomst” (Dingemanse, 2013). Uit de bestudeerde documenten komen verschillende doelen en randvoorwaarden naar voren. Hieronder volgt een overzicht.⁷⁷

DOELEN

1. Uitdrukking geven aan de verbondenheid met andere kerken
2. Zusterverbanden aangaan
3. Het aanstellen van een eigen voorganger
4. Machtsuitoefening voorkomen
5. Een sterkere/democratische positie voor gemeenteleden verwerven
6. De kwetsbaarheid van de gemeente beperken
7. Uitzicht op een financieel duurzame basis
8. Sacramenten regelmatig bedienen

RANDVOORWAARDEN

1. Zelfstandig leiderschap behouden
2. Missionair zijn en blijven
3. Mogelijkheid tot gastlidmaatschap behouden
4. Kudde bij elkaar houden
5. Recht doen aan verschillende kerkelijke achtergronden van gemeenteleden
6. Identiteit behouden
7. Liturgische vrijheid
8. Kanselruil (predikanten van verschillende denominaties blijven welkom)

6.2. Verhouding van de doelstellingen tot het theoretisch kader

In dit gedeelte onderzoek ik de theologische relatie tussen de gestelde doelen en randvoorwaarden het theoretisch kader. Waar nodig heb ik aanvullende literatuurstudie toegepast. Tijdens het bestuderen van de doelen kwamen er vijf thema's naar voren (1) vrijheid (2) eenheid (3) leiderschap (4) continuïteit en (5) identiteit.⁷⁸

6.2.1. Thema: Vrijheid

Veel van de doelen en randvoorwaarden van CGBM hebben een relatie met het thema vrijheid. Vrijheid is een kernelement van gemeentezijn. Maar kerkordelijke vrijheid kent wel kaders.

⁷⁷ De doelen en randvoorwaarden zijn overgenomen uit twee documenten: (1) Overzicht zoektocht kerkelijk onderdak (CGBM, 2014) en (2) het voorstel om te komen tot een gemeente van bijzondere aard binnen de PKN (CGBM, 2012).

⁷⁸ Tabel 1 (zie bijlage III) toont dat er sprake is van overlap. Daarom heb ik dit hoofdstuk verder uitgewerkt aan de hand van de thema's.

Daarbinnen kan de vrijheid genoten worden die God ons wil schenken. De gemeente zou vrij moeten zijn en niet gebonden aan wetten en regels die de christelijke vrijheid in de weg staan (vgl. Gal. 5:1). Paulus wijst ons in 1 Kor.10:23 op het nut van die vrijheid.⁷⁹ In deze tekst geeft de apostel een helder kader als het gaat om de vrijheid van het gemeentelven.⁸⁰ Vrijheid is nooit absoluut in de zin van dat men alles kan doen wat men wilt. De vrijheid staat altijd ten dienste van het hogere doel. Coertzen waarschuwt ons voor de noodzaak van leiding van de Heilige Geest bij het implementeren en hanteren van een orde voor de kerk. (Coertzen, 1998) Te strenge regelgeving kan de bloei en opbouw van de gemeente in de weg staan.⁸¹ Een verkeerde opvatting van vrijheid kan schadelijk zijn voor de gemeente en haar leden.

Binnen het gereformeerd protestantisme bestaat de neiging om bepaalde tradities te verabsoluteren waardoor vrijheid soms ingeperkt wordt. Paas noemt het voorbeeld van het planten van een tropisch regenwoud op de noordpool. Het is belangrijk om iets te laten groeien wat bij de omgeving past.⁸² “Not something that may look wonderful but can only flourish because you keep it under intensive care” (Paas, 2016, p. 1).

Om machtsuitoefening te voorkomen en de positie van gemeenteleden te beschermen zou, “in de christelijke gemeente iedereen gebruik moeten kunnen maken van het recht op autonomie” (Schenderling, 2008, p. 102).⁸³ Autonomie kan echter nooit absoluut zijn. Als de keuze van de mens schadelijk is voor gemeente is er het Bijbels theologische principe van tucht en vermaning om hen terecht te wijzen. In onze tijd neemt de drang naar vrijheid toe. Lid worden is al lang niet meer vanzelfsprekend. Wanneer men zich als lid aansluit bij een gemeente stelt men zich onder het herderlijk opzicht van de kerk. De vrijblijvendheid van deze tijd maakt de praktische vormgeving van tucht en vermaning moeilijk.⁸⁴ Vrijheid kent kaders maar deze moeten niet voor gevangenschap zorgen. Tradities kunnen vrijheid die in een andere context nodig is in de weg staan. Te veel vrijheid kan vrijblijvendheid in de hand werken.

6.2.2. Thema: Eenheid

Dat de universele kerk één zou behoren te zijn is ontwijfelbaar (vgl. 1Kor.1:10; Gal.3:26-28; Joh.13:35; 17:23). De voege kerkgeschiedenis laat zien dat verbinding tussen lokale christelijke gemeenschappen een belangrijke factor is geweest in het verspreiden van het geloof. Het NT geeft geen blauwdruk voor het structureren van de kerk.⁸⁵ (Longenecker, 2002) De aanwijzingen die we in de Bijbel vinden, bieden niet voldoende instructies om de kerk te beperken tot één enkele vorm van organisatie of manier, om het christelijke leven getrouw te leven (Ensign-George, 2017).⁸⁶ Daarom wordt christelijke eenheid verschillend

⁷⁹ “Alle dingen zijn mij geoorloofd, maar niet alle dingen bouwen op”.

⁸⁰ “niet alles is nuttig en bevorderlijk voor het geloofsleven van de naaste en voor de geloofsopbouw van de gehele gemeente” (Studiebijbel-online, 2018) (vgl. Rom.14:19).

⁸¹ Kerkelijke afspraken behoren tot “de factoren die binnen samenwerkingsgemeenten de samenwerking hebben belemmerd...” (Malda-Douma & Kuiper, 2014).

⁸² Formulieren kunnen bijvoorbeeld als een last worden ervaren. Zeker in een missionaire setting kan het oude taalgebruik lastig zijn. Van der Aa pleit daarom voor een verkorte hertaling van de formulieren (van der Velden, e.a., 2000). Ook het zingen van Psalmen, is over het algemeen niet iets waar nieuwkomers in het geloof snel vertrouwt mee zullen raken.

⁸³ Plaatselijke kerken (zowel binnen een kerkverband als daarbuiten), met kenmerken van een sekte zijn immers geen uitzondering in Nederland.

⁸⁴ “If there is no way for you to be excluded from the church you are currently attending, perhaps that’s because you have not included yourself in it as the Bible intends” (Dever, 2000, pp. 157-158).

⁸⁵ Richard Longenecker stelt dat we het NT niet kunnen gebruiken voor het vormen van een complete en onveranderlijke ecclesiologische visie (Longenecker, 2002).

⁸⁶ Ook de schepping toont ons een eenheid in diversiteit. In Gen. 1:28 geeft God de mens de opdracht om te diversifiëren. Uniformiteit was door God niet gewenst bij het bouwen van de toren in Babel (Gen.

geïnterpreteerd. Sommigen menen dat er sprake moet zijn van uniformiteit. Anderen zien meer in een eenheid in diversiteit. Eenheid is echter wat anders dan uniformiteit. Uniformiteit houdt enkel stand door middel van dwang. Diversiteit daarentegen ontstaat juist door middel van het opheffen van dwang, “Any vision of the unity of the church that requires coercion is thus to be questioned” (Ensign-George, 2017, p. 338). Aan diversiteit zit een grens. Dit heeft ook met het bewaren van de gezonde leer te maken (vgl. 2 Tim.1:13; 6:3-5). Het streven naar eenheid binnen de gemeente van Christus is waardevol. Een gefundeerde Bijbels-theologische opvatting van eenheid blijkt hierbij van groot belang.

6.2.3. Thema: Leiderschap

Relevante aspecten wat betreft kerkelijk leiderschap voor dit onderzoek zijn de verhoudingen tussen gemeenteleden, kerkenraad en de classis. Met het oog op de doelen en randvoorwaarden is het aspect van ‘niet heersen maar dienen’ van groot belang. Jezus wijst op het karakter van het regeren in Gods koninkrijk (Mar. 10:36-45). Leiderschap in de gemeente van Jezus Christus betekent, dienend leiderschap (vgl. 1Pet. 5:3). Dit wil echter niet zeggen dat er geen sprake is van hiërarchie of rangorde in de Bijbel. Hiërarchie wordt vaak in verband met macht gezien, maar Bijbelse hiërarchie is niet op macht gebaseerd.⁸⁷ In Heb. 13:17 lezen we over het gehoorzamen aan de voorgangers.⁸⁸ Er is dus sprake van gezagsverhouding in het geestelijk leiderschap. Ook Titus wordt opgedragen met alle ‘gezag’ terecht te wijzen (Tit. 2:15). Bijbels leiderschap is volgens Dever altijd meervoudig leiderschap.⁸⁹ Aanwijzingen voor een oudste als voorganger met een specifieke taak zijn schaars. Toch kunnen we ze niet negeren. 1 Tim. 15:17 biedt waarschijnlijk de duidelijkste referentie.⁹⁰ Ook zijn er die pleiten voor *single-elder-leadership*. Argument hiervoor is 1 Pet. 5:1-2, waar de termen ‘oudste’, ‘herder’ en ‘opziener’ in voor zouden komen (Patterson in: Engle, 2009).⁹¹ Deze termen refereren in deze verzen steeds aan dezelfde persoon.⁹² Men kan zich afvragen of een vorm van *single-elder-leadership* bestendig genoeg is om machtsmisbruik te voorkomen. Wanneer we het hebben over een sterke, democratische positie van gemeenteleden denken we al snel aan een congregationalistische vorm van leiderschap. In het presbyteriale stelsel heeft de kerkenraad het laatste woord, de stem van de gemeenteleden is daar beperkt ten opzichte van het congregationalisme, daar heeft de gemeente het laatste woord. Dever noemt het congregationalisme in combinatie met *plural-elder-leadership*, waarbij één oudste de

11). Het plan van God voor de laatste dagen is dat de naties, die zalig worden, zullen wandelen in het licht van het Nieuwe Jeruzalem (Op. 21:24). God rekent erop, dat er dan een diversiteit aan naties zal zijn, daarom is het goed deze te behouden (Ensign-George, 2017).

⁸⁷ “We’ve become accustomed to thinking about abuse and power in the same sentence, and about authoritarianism whenever we think about authority” (Dever, 2000, p. 231).

⁸⁸ “Gehoorzaam uw voorgangers en wees hun onderdanig...” (vgl. 1Tess. 5:12).

⁸⁹ “The Bible clearly models a plurality of elders in each local church” (Dever, 2000, p. 241) Bijv. Hand. 14:23; 16:4; 20:17; 21:18; Tit. 1:5; Jak. 5:14.

⁹⁰ “Laat ouderlingen die goed leidinggeven, dubbele eer waard geacht worden, vooral aan hen die arbeiden in het Woord en in de leer”.

⁹¹ Het sterkste argument lijkt echter zwak. Enkel bij de oudste gaat het in de Griekse tekst over een zelfstandig naamwoord. De andere twee worden als werkwoorden weergegeven: ‘opzien’ en ‘hoeden’. Zie ook Longenecker: “There is no indication in the pastoral epistles that a one-person ministry was appropriate” (Longenecker, 2002, p. 118). “Until about 190... distinctions between bishops and presbyters, if they existed at all, evade definition” (Longenecker, 2002, p. 154).

⁹² Vgl. 1 Tim 3 waar opziener in het enkelvoud staat (vs.2) tegenover het meervoud van de diakenen (vs.8).

specifiek taak als voorganger heeft, een vorm van leiderschap die bij kan dragen aan de continuïteit van de gemeente en haar kwetsbaarheid beperkt.⁹³

De Bijbel biedt niet genoeg grond om het leiderschap tot een enkele vorm te beperken maar het zal ten alle tijden om dienend leiderschap moeten gaan. Het is aan de gemeente om een vorm van leiderschap te implementeren die zijn grond vind in Bijbels-theologische waarden zoals vrijheid, dienen, opzien en gehoorzaamheid aan God.

6.2.4. Thema: Continuïteit

Voor continuïteit in de gemeente is een goede basis nodig. Een gemeente zonder continuïteit is een kwetsbare gemeente. Om de continuïteit te waarborgen had CGBM als randvoorwaarden dat de kudde bij elkaar zou blijven. De literatuur laat echter zien dat mensen zich in deze tijd minder snel binden aan institutionele structuren. Christian A. Schwartz noemt acht factoren voor kerkgroei. Groeiende gemeenten hebben volgens hem functionele structuren nodig. Wanneer structuren niet functioneel zijn, zouden ze gemakkelijk veranderd moeten kunnen worden (Hendriks, 2008). Robert Warren deed soortgelijk onderzoek. Hij constateerde dat gemeenten waar sprake was van groei en bloei, een open karakter hebben. “Diversiteit wordt niet gezien als belemmerend, maar als verrijkend” (Hendriks, 2008, p. 93). De vraag is of gemeenten die zich aansluiten bij een kerkverband een structuur kunnen bieden die aansluit bij de veranderende cultuur en of zij ruimte kan blijven bieden aan diversiteit.

Continuïteit begint bij de mensen zelf, structuren, methoden en regels komen op de tweede plaats. Jezus zegt: “op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen” (Matt.16:18). Jezus bedoelt hier niet de kerk als aardse instelling met al haar structuren en bijkomstigheden. Het gaat hier om de gelovigen zelf, zij zijn die gemeente (vgl. Efez.2:20-22 & 1Pet.2:4-6). (Studiebijbel-online, 2019) Het willen investeren in een nieuwe voorganger en het willen bij elkaar houden van de kudde is in bovenstaand opzicht een waardevol streven. Brouwer ziet een belangrijke rol voor de voorganger wat betreft continuïteit. De kracht zit hem in het feit dat de pastor van buitenaf komt. Voor continuïteit is verandering nodig.⁹⁴

Als het gaat om continuïteit dan is missie het kernbegrip bij uitstek. Emil Brunner’s beroemde uitspraak, “The Church exists by mission, just as a fire exists by burning. Where there is no mission, there is no Church; and where there is neither Church nor mission, there is no faith” (Brunner, 1931), spreekt wat dat betreft boekdelen. Aansluiting bij een kerkverband kan wat betreft de toewijding tot missie ook hinderlijke aspecten met zich meebrengen, zoals een hoge organisatiegraad of negatieve gevolgen van institutionalisering.⁹⁵

Voor continuïteit zijn tevens financiële middelen nodig. Financiële steun door christenen aan elkaar is een Bijbels gegeven (Hand. 2:44-45). De collecte voor Jeruzalem is een authentiek voorbeeld van steun van gemeenten aan andere gemeenten (1Kor. 16:1-4).

Wanneer men aansluit bij een kerkverband is het een behoorlijke uitdaging voor kerkleiders om hun leden te overtuigen van het nut ervan. Ensign George waarschuwt voor de noodzakelijke, theologische doordenking van het fenomeen denominatie. Hij stelt dat men

⁹³ “It has the immense benefits of rounding out the pastor’s gifts, making up for some of his deficiencies, supplementing his judgement, and creating congregational support for decisions, leaving leaders less exposed to unjust criticism. It also makes leadership more rooted and permanent and allows for more mature continuity” (Dever, 2000, pp. 242-243).

⁹⁴ “Impulsen tot verandering... zullen in de regel gegeven worden door de ‘buitenstaander’, degene die het vermogen tot analyse heeft en voldoende afstand om de situatie in alle nuchterheid te bezien” (Brouwer, 2011, p. 158). Schwartz wijst op de pastor als visionair leider, die oog heeft voor waar de gemeente naar toe moet (Hendriks, 2008).

⁹⁵ Zie ook R. Allen. “There is a horrible tendency for an organization to grow in importance till it overshadows the end of its existence, and begins to exist for itself” (Allen, 1927, p. 114).

zonder deze doordenking niet genoeg in staat is om structuren te vormen die hun leden bij elkaar houden, omdat ze niet weten wat het betekent om een denominatie te zijn.⁹⁶

Voor continuïteit zijn functionele structuren, de wil om te veranderen, missionaire outreach, financiële middelen een toegewijde gemeente en ruimte voor diversiteit nodig. Bij elke verandering dient men staat te zijn om de gemeente van het nut ervan te overtuigen.

6.2.5. Thema: Identiteit

Hoewel christenen en gemeenten Bijbels-theologisch gezien, in de basis dezelfde identiteit zouden moeten hebben (1Kor. 12:27; Gal 3:27-29), zien we dat verschillende christelijke geloofsgemeenschappen qua identiteit onderling toch van elkaar te onderscheiden zijn. In het NT zien we bij Paulus al een acceptatie van diversiteit. Longenecker wijst op de opsommingen van geestelijke gaven (Rom. 12-6:8; 1Kor. 12-4:11) en ecclesiale functies (1Kor. 12:28; Efez. 4:11) die van elkaar verschillen.⁹⁷ Er dient volgens Heitink echter wel een gezonde balans te zijn tussen eenheid en verscheidenheid.⁹⁸ Nadrukken op bepaalde aspecten van de christelijke theologie bepalen vaak de identiteit van een gemeente. Een sterke nadruk op de zondige staat van de mens en de noodzakelijke genade van God waardoor verzoening en redding enkel door het geloof plaats kunnen vinden, past bij het belijden van gemeenten binnen het gereformeerd-protestantisme. Een nadruk op het werk van de Heilige Geest, tekenen en wonderen past daarentegen meer bij een pinkstergemeente. De vraag is waar de wegen tussen verschillende gemeenten theologisch gezien op een dusdanige wijze uiteen gaan, waardoor samenwerken niet meer tot de opties behoort. Dit gebeurt wanneer cruciale theologische standpunten dermate van elkaar verschillen, waardoor een sterk identiteitsverschil ontstaat. Een verschil van interpretatie en mening over de kernzaken van het christelijk geloof, zoals de opstanding van Jezus Christus of de mate van de vrije wil van de mens kan ervoor zorgen dat men elkaar niet herkent als broeders en zusters van hetzelfde geloof.

De gemeente van Christus kenmerkt zich door een eenheid in diversiteit. Deze diversiteit zorgt voor identiteitsverschil. Waar de kern van de christelijke identiteit in wezen hetzelfde zou moeten zijn zien we dat verschillende nadrukken en leerstellingen ervoor kunnen zorgen dat er niet meer over één kernidentiteit gesproken kan worden. Hierdoor kan het verlangen ontstaan om de identiteit af te bakenen en te waarborgen.

6.2.6. Conclusie

De doelen en randvoorwaarden van CGBM in relatie tot de verschillende thema's zoals hierboven uiteengezet, tonen allen een substantiële Bijbels-theologische relevantie. Ze zouden ieder op hun eigen manier kunnen bijdragen aan de opbouw van een gezonde, zelfstandige, christelijke gemeente. Het behoudt van het gastlidmaatschap is enigszins twijfelachtig. Het kan vrijblijvendheid in de hand werken en de vrijheid om volledig te participeren in het gemeenteleven beperken. De doelen en randvoorwaarden lijken enigszins hoog gegrepen maar zijn tevens ook erg realistisch wanneer men ernaar streeft een gezonde gemeente op te willen bouwen.

⁹⁶ Zie verder: Bijlage I: Denominaties: Ensign George vs. Leithart

⁹⁷ "They seem to suggest that for Paul the church is... a unity that is diversely contextualized and a diversity that expresses various features of an essential unity" (Longenecker, 2002, p. 83). Gerd Theissen noemt vier hoofdstromingen die zich al in de tweede generatie christenen van elkaar onderscheidden. Het (1) Judese, (2) synoptische, (3) Paulinische en (4) Johanneïsche christendom (Heitink, 2007).

⁹⁸ "Waar eenheid met dwang wordt opgelegd komt de verscheidenheid in de knel, waar de verscheidenheid gaat overheersen dreigt een gemeenschap in ontbinding te raken" (Heitink, 2007, p. 118).

7. RESULTATEN FOCUSGROEP EN ENQUÊTE

7.1. Verantwoording

Op 21 november 2018 heb ik het OV Team geïnterviewd wat betrokken was ten tijde van de zoektocht naar aansluiting bij een kerkverband. Alle vijf toenmalige leden waren op deze avond aanwezig. De doelen en randvoorwaarden dienden als structuur en hoofdonderwerpen voor het interview. De opzet was om per gespreksonderwerp tot een gezamenlijke conclusie te komen. Het gesprek heb ik opgenomen om het daarna te kunnen transcriberen. Vanuit de transcriptie heb ik vervolgens de resultaten opgemaakt.

Bij de enquête voor de gemeenteleden is tevens uitgegaan van de doelen en randvoorwaarden. Hier heb ik echter enkele doelen en randvoorwaarden weggelaten omdat tijdens het groepsinterview duidelijk werd dat de realisering/invulling ervan alleen feitelijk te benaderen is. Anderzijds waren er ook onderwerpen waar de gemeenteleden zeer waarschijnlijk niet genoeg zicht op hebben. Een derde reden was de omvang van de enquête. Als ik de deelnemers op alle onderwerpen zou bevragen zou de enquête te lang zijn geworden zijn. Daarom is de enquête beperkt tot elf open vragen.

De volgende doelen zijn niet meegenomen in de enquête: zusterverbanden aangaan, het aanstellen van een eigen voorganger, uitzicht op een financieel duurzame basis en de sacramenten regelmatig bedienen. De volgende randvoorwaarden zijn niet meegenomen in de enquête: de mogelijkheid tot gastlidmaatschap behouden, de kudde bij elkaar houden en het behoudt van kanselruil. Daarnaast waren er nog een aantal kwalitatieve vragen (leeftijd, geslacht, kerkelijke achtergrond e.d.). Uiteindelijk is omwille van de privacy en lage aantal deelnemers besloten om deze kwalitatieve gegevens niet mee te nemen in de resultaten. De enquête is online afgenomen door middel van de enquêtetool SurveyGizmo. Tevens is er een papieren versie van de enquête opgesteld. (Bijlage IV)

De doelen en randvoorwaarden diende bij het opmaken van de resultaten als kernwoorden.⁹⁹ Aangezien het onderzoek zich richt op een rendementsmeting heb ik de kernwoorden verder verdeelt in twee verschillende codes: (1) positieve meningen¹⁰⁰ (2) negatieve meningen¹⁰¹. Deze twee codes werden vervolgens verder opgesplitst in specifieke meningen.¹⁰² Vervolgens kon ik specifieke meningen van verschillende kernwoorden met elkaar vergelijken.¹⁰³ Dit was nodig omdat een aantal specifieke meningen die gegeven waren bij een bepaalde vraag tevens iets zeiden over andere kernwoorden. Zo kwam bijvoorbeeld bij meerdere kernwoorden naar voren dat er na de aansluiting bij de CGK minder gemeenteavonden georganiseerd worden. De transcriptie van de focusgroep en ruwe data van de enquête zijn vanwege privacy redenen niet opgenomen in de bijlagen, deze zijn ten behoeve van de beoordeling als extra bijlage ingeleverd bij de Christelijke Hogeschool Ede.

⁹⁹ Open coderen.

¹⁰⁰ waaruit bleek dat aansluiting bij de CGK een bijdrage geleverd heeft.

¹⁰¹ waaruit bleek dat aansluiting bij de CGK geen bijdrage heeft geleverd.

¹⁰² Axiaal coderen.

¹⁰³ Selectief coderen.

7.2. De rol van aansluiting bij de CGK inzake de realisatie van de doelstellingen

7.2.1. De acht doelen

1. UITDRUKKING GEVEN AAN DE VERBONDENHEID MET ANDERE KERKEN

FOCUSGROEP. Er heeft een verschuiving van verbondenheid plaatsgevonden. Dit heeft vooral met de praktische kant van verbondenheid te maken. Voorheen was er vooral verbondenheid met de Hervormde kerk binnen de Gereformeerde Bond (PKN) en de HHK. De aansluiting bij de CGK is slechts ten dele oorzaak van de verschuiving. De komst van de nieuwe voorganger heeft hier ook een rol in gespeeld. Anderzijds is er de oude achterban die deels afhaakt. “een andere groep die ga je juist misschien weer wat verliezen”. De verbondenheid is in zijn geheel toch groter geworden omdat men aangesloten is bij een kerkverband van 183 kerken. Deze verbondenheid is meer gestructureerd. De classis wordt genoemd als verbindende factor. Met aansluiting wordt meer uitdrukking aan verbondenheid gegeven omdat men minder “een eigen spoor trekt”. De geestelijke verbondenheid die er altijd al was, is door middel van aansluiting geformaliseerd. Men stapt daarmee in een structuur “waarin je die verbondenheid ook deels... creëert”. Naast de formele en praktische verbondenheid ging het bij dit doel met name om de geestelijke verbondenheid. “we zijn niet zomaar een gek eendje in de grote vijver, nee wij zijn... gewoon onderdeel van een breder geheel en dat wil je formaliseren”. Het OV Team is van mening dat met name dit aspect van uitdrukking geven aan verbondenheid gerealiseerd is.

ENQUÊTE. In de enquête is dit onderwerp in tweeën gesplitst. De praktische verbondenheid kwam bij de focusgroep terug in de vraag over het aangaan van zusterverbanden. Omdat de gemeenteleden waarschijnlijk te weinig zicht hebben op het realiseren van het aangaan van zusterverbanden, heb ik in de vraag naar verbondenheid voor hen een onderscheid gemaakt tussen het geestelijke en praktische daarvan.

1. Geestelijke verbondenheid. Drie respondenten spreken zich positief uit over de geestelijke verbondenheid. Een noemt de verschillende culturen en geloven die “toch samen komen om Jezus Christus te eren”. Een ander noemt het bezoeken van verschillende vakantiegangers, “vanuit allerlei verschillende achtergronden”. Nog een ander meent dat CGBM meer uit het sektarische beeld is gekomen. Met kerkelijke aansluiting hebben we “ook inhoudelijk gezegd dat we... niet 'op ons eentje' kerk willen zijn”. Een vijftal respondenten ziet geen bijdrage. Enerzijds geven zij aan geen verandering te zien ten opzichte van de oude situatie, anderzijds zeggen zij er niet veel van te merken. Drie van hen noemen expliciete redenen. (1) In de oude situatie voelde iedereen zich thuis omdat er geen kerkverband aan gekoppeld was. (2) De achterban is versmald. (3) “Er komen vrijwel geen predikanten (meer) uit andere kerkverbanden”. Eén persoon geeft aan het niet te weten. Een ander persoon geeft een antwoord waaruit blijkt dat hij of zij de vraag niet begrepen heeft. Twee personen gaven antwoorden die meer met de praktische verbondenheid hebben te maken.

2. Praktische verbondenheid. Vier respondenten spreken zich positief uit. Een van hen noemt de mensen van “andere kerken”, die aansluiting vinden bij CGBM. Ook wordt praktische ondersteuning (financieel, gebed en fysiek) door andere kerken genoemd en de voorganger die contact heeft met andere voorgangers. Een ander noemt de samenwerking “binnen het gereformeerd totaal, het platform van de gereformeerde kerken (breed) in Limburg”. Vier respondenten zien geen bijdrage. Een van hen merkt wel de toenadering van een gemeente uit Maastricht op. Twee van hen geven aan geen verschil of verandering te merken. Een ander merkt op dat praktische verbondenheid, “meer een voordeel voor het bestuur is dan voor de

‘gewone’ kerkganger”. Drie respondenten geven aan geen antwoord op deze vraag te kunnen geven. Een van hen zegt dat het voor diegene: “onbekend is in hoeverre het OV Team en de predikant contact hebben met andere kerken in de regio”.

2. ZUSTERVERBANDEN AANGAAN

FOCUSGROEP. Dit doel is al vroeg in de zoektocht naar kerkelijke aansluiting gesteld. Zoals dit doel oorspronkelijk bedoeld was, is het volgens het OV Team niet gerealiseerd. De oorspronkelijke bedoeling had met name met financiële steun en het voorzien van ambtsdragers voor de bediening van sacramenten te maken. De financiële en ambtelijke aspecten van dit doel zijn gerealiseerd door aansluiting bij de CGK. CGBM heeft eigen ambtsdragers aangesteld en krijgt financiële steun van de CGK. Door toetreding bij de CGK maakt CGBM deel uit van het gereformeerd overleg, een platform waarbinnen verschillende plaatselijke gereformeerde kerken inhoudelijk overleg plegen. De participatie aan dit overleg heeft een gedeeltelijke bijdrage geleverd aan het realiseren van datgene wat men aanvankelijk beoogd had met het aangaan van zusterverbanden, “Maar anders dan in de oorspronkelijke bedoeling”. Een van de redenen waarom het doel niet gerealiseerd is zoals oorspronkelijk bedoeld heeft te maken met de verzelfstandiging van de gemeente, “nu ben je meer volwassen als gemeente, je bent meer op je eigen benen”.

3. HET AANSTELLEN VAN EEN EIGEN VOORGANGER

FOCUSGROEP. Met aansluiting bij de CGK zou het makkelijker worden om een voorganger te financieren en te vinden. Dit is gerealiseerd, de huidige aanstelling van de voorganger (1,0 fte) had niet gerealiseerd kunnen worden zonder de nodige financiële steun van de CGK. CGBM heeft voor aansluiting getracht een voorganger te vinden, “toen bleek het heel complex om een voorganger of evangelist aan te trekken... Dat is gewoon niet gelukt”. De complexiteit wat betreft het vinden van een voorganger voor de aansluiting had twee redenen. (1) “Omdat die altijd vanuit een bepaald kerkverband komt... op het moment dat je (als gemeente) zelf nog geen kerkelijke aansluiting hebt gevonden”. En (2) “Je committeert je ergens aan terwijl de koers van de gemeente nog niet is uitgekristalliseerd”. Als zendingsgemeente binnen de CGK kreeg CGBM de mogelijkheid om een predikant te beroepen.

4. MACHTSUITOEFENING VOORKOMEN

FOCUSGROEP. Het OV Team ziet de formele kerkordelijke positie die de kerkenraad door aansluiting heeft verkregen en de classis als formeel orgaan met haar consulent, als bijdrage aan het instrumentarium om machtsuitoefening te voorkomen. Men is zich bewust van het feit dat machtsuitoefening ook in de huidige setting niet uit te sluiten is. “in de praktijk zie je natuurlijk toch nog wel wat ontsporingen in de zin van dat predikanten een machtspositie krijgen”. Door middel van aansluiting bij de CGK zijn voorwaarden geschapen om te kunnen acteren op machtsmisbruik, men zit nu minder in de afhankelijkheidsrol.

ENQUÊTE. Zeven respondenten spreken zich positief uit. Aansluiting heeft omdat er (1) minder sprake is van “één persoon die de macht heeft”, (2) er een bestaande structuur in de vorm van een kerkverband dat toezicht houdt en boven de voorganger staat en deze waar nodig terecht wijst. (3) Er zijn “reguliere tuchtmaatregelen die genomen kunnen worden”. (4) Er is inspraak en er wordt geluisterd naar gemeenteleden. (5) De hechtere contacten (netwerk) en kerkorde dragen bij aan het voorkomen van machtsmisbruik. Drie respondenten zijn van mening dat aansluiting bij de CGK niet bijgedragen heeft aan het voorkomen van

machtsmisbruik. Een van hen geeft aan dat de mogelijkheid tot machtsmisbruik “juist groter geworden” is. Een ander noemt de voorganger die “veel invloed op de gang van zaken heeft. Nog een ander is van mening dat het kerkverband geen beslisbevoegdheid heeft in het plaatselijk beleid maar geeft ook aan dat er van machtsuitoefening op dit moment geen sprake is. Een persoon geeft aan geen antwoord te kunnen geven op deze vraag. Een ander meent dat de situatie hetzelfde is gebleven.

5. EEN STERKERE/DEMOCRATISCHE POSITIE VOOR GEMEENTELEDEN VERWERVEN

FOCUSGROEP. Het OV Team merkt op dat de gemeenteleden in de huidige situatie minder worden betrokken bij besluitvorming. Men noemt de gemeenteavonden die voorheen frequenter plaatsvonden. Er wordt echter wel opgemerkt dat deze verandering plaatsgevonden heeft na de komst van nieuwe voorganger. Eén teamlid ziet bij bepaalde gemeenteleden onvrede wat betreft bovenstaand punt. Gastleden kunnen sinds de aansluiting met de CGK geen stem uitbrengen bij het verkiezen van ouderlingen. Er worden in de huidige situatie meer besluiten genomen zonder inspraak van de gemeente. Het team concludeert dat aansluiting bij de CGK niet bijgedragen heeft aan het verwerven van een sterkere/democratische positie voor gemeenteleden.

ENQUÊTE. Vijf respondenten noemen positieve aspecten. De situatie zou volgens een persoon “even sterk” gebleven zijn. Door twee personen wordt het stemrecht genoemd, wat hetzelfde is gebleven. Een persoon geeft aan: “We worden op de hoogte gehouden van het reilen en zeilen in de gemeente waardoor men zich gewaardeerd voelt”. Vier respondenten noemen negatieve aspecten. Twee personen geven aan dat de positie van gemeenteleden zwakker geworden is. Een van hen stelt vraagtekens bij de noodzaak van een sterkere/democratische positie. Een persoon geeft aan: “de gemeenteavonden zijn wel wat minder”. Een ander meent dat deze gemeenteavonden goed zijn voor “grotere veranderingen”. Diezelfde persoon geeft aan: “Er is voldoende ruimte is om een gesprek aan te vragen maar dan moet je wel zelf het initiatief nemen”. Nog zes respondenten geven aan dat de positie hetzelfde is gebleven, in het midden latend hoe deze positie dan was.

6. DE KWETSBAARHEID VAN DE GEMEENTE BEPERKEN

FOCUSGROEP. Bij dit doel ging het om de continuïteit en de duurzaamheid van de gemeente. Met de CGK heb je een kader waarop je terug kan en mag vallen. Men kan daar een appel op doen en verwachten dat daar actie op ondernomen wordt, “niet alleen op basis van vrijwilligheid maar ook vanwege de formele vorm die er ligt”. De mogelijkheid die aansluiting bij de CGK geeft om een voorganger te vinden en financieren speelt een grote rol bij dit doel. Dit was een van de voornaamste doelen in het gehele proces en het OV Team is er sterk van overtuigd dat aansluiting bij de CGK een grote bijdrage geleverd heeft aan het beperken van de kwetsbaarheid van de gemeente.

ENQUÊTE. Tien respondenten spreken zich positief uit. Vier van hen merken de financiële steun van de CGK op, “onze gemeente zou dat nooit zelf kunnen betalen”. Drie personen geven aan hoe de wisselwerking tussen lokale kerk en landelijk kerkverband bijdraagt aan het beperken van de kwetsbaarheid. Daarbij worden termen als “veilig”, “ruggensteun” en het “varen... in een vloot” gebruikt. Men geeft aan dat de classis er is om bij aan te kloppen en dat het goed is dat er (o.a. door middel van visitaties), “iemand mee blijft kijken”. Twee personen noemen specifieke aspecten zoals de aanstelling van een eigen voorganger en het beroep wat gedaan kan worden bij ziekte van de voorganger. Niemand van de respondenten spreekt zich negatief

uit, twee personen zijn echter wel kritisch, “De verdere continuïteit en duurzaamheid moet nog verder tot stand gebracht worden”, de kwetsbaarheid is een stuk minder maar is nog wel aanwezig omdat er sprake is van een missionaire context. Mocht er iets gebeuren met de voorganger, “...dan is het nog steeds kwetsbaar”. Twee respondenten gaven aan geen antwoord op deze vraag te kunnen geven.

7. UITZICHT OP EEN FINANCIËEL DUURZAME BASIS

FOCUSGROEP. In de situatie voor de aansluiting had CGBM een achterban die hen financieel steunde, “dat was genade om het zo te zeggen”. Deze steun is door de aansluiting minder geworden. Men verwacht dat deze steun verder af zal nemen. Daartegenover staat een aanzienlijke financiële steun van de CGK door middel van de deputaten evangelisatie en van partners in zendingsgemeenten. Deze steun is echter beperkt tot een periode van drie jaar. Dit gedeelte van de steun van de CGK geeft daarom geen duurzame basis. Er is echter nog een ander middel van de CGK waar CGBM ook op de lange termijn kan profiteren. Nu het ledenaantal behoorlijk gegroeid is kunnen zij aanspraak maken op de steun van ‘onderlinge bijstand en advies’ (OBA). Hoe groter de omvang van de gemeente des te groter is de steun. Men ziet dit als een bijdrage aan een financieel duurzame basis. Aansluiting bij de CGK heeft CGBM de mogelijkheid gegeven om een voltijd voorganger aan te stellen. Dit hebben zij ook gedaan en hoewel dit een weloverwogen keuze was, zijn ze nu niet financieel duurzaam. Als de subsidies van de CGK stoppen, kunnen zij met het oog op de huidige financiële situatie de voorganger niet bekostigen. Het vooruitzicht was dat de voorganger zelf in de toekomst 0,2 fte vanuit zijn eigen achterban zou bekostigen, dit is op dit moment nog niet gerealiseerd. De hoofdreden voor het niet realiseren van dit doel heeft te maken met de keuzes die gemaakt zijn wat betreft de omvang van de aanstelling van de voorganger. Het OV Team is van mening dat wanneer de voorganger voor 0,5 fte aangesteld zou zijn, er wel sprake geweest zou zijn van een financieel duurzame basis.

8. SACRAMENTEN REGELMATIG BEDIENEN

FOCUSGROEP. CGBM heeft vanaf het moment van de oprichting van het OV Team gekozen om de sacramenten middels een kerkordelijke weg te bedienen. Dat houdt in dat er dan iemand met bevoegdheid van buitenaf, de sacramenten kwam bedienen. Met de aansluiting bij de CGK en daarop volgend de aanstelling van een voorganger, worden de sacramenten reeds regelmatig bediend (in beginsel zesmaal per jaar avondmaal en doop wanneer het zich aandient).

7.2.2. De acht randvoorwaarden

1. ZELFSTANDIG LEIDERSCHAP BEHOUDEN

FOCUSGROEP. Het OV Team wilde op plaatselijk niveau de vrijheid blijven behouden, “om als plaatselijke club zelfstandig beslissingen te nemen”. De huidige zelfstandigheid van het leiderschap is te vergelijken met het leiderschap wat CGBM had voor de aansluiting met de CGK. Voorheen legde zij verantwoording af aan een stichting die een toezichthoudende rol had. Deze verhouding wordt omschreven in termen als: “gezond gesprek” en “goed om verantwoording af te leggen”. Het OV Team meent dat de mate van zelfstandigheid met aansluiting bij de CGK hetzelfde is gebleven. De ervaring van het OV Team is dat CGBM door de kerkorde van de CGK niet beknot wordt in het leiderschap. De instituering van CGBM als zendingsgemeente binnen de CGK heeft bepaalde privileges met zich meegebracht waardoor

er (op bepaalde gebieden) meer ruimte is voor het maken van zelfstandige beslissingen. “Wij zijn nadrukkelijk geen wijkgemeente geworden want dan had je niet de vrijheid de doelen en de randvoorwaarden gehad zoals die hier beschreven staan”. Er wordt één aspect genoemd wat men niet volledig heeft kunnen behouden. Een klein aantal voorgangers dat voorging in diensten van CGBM moest men “bedanken”. (zie tevens randvoorwaarde 8: kanselruil). Zij zijn kerkordelijk niet bevoegd om voor te gaan in een CGK gemeente.

ENQUÊTE. Negen respondenten geven aan dat het zelfstandig leiderschap behouden is. Vijf van hen zeggen letterlijk dat er niets veranderd is. Er is nog steeds een “grote mate van vrijheid om lokaal beslissingen te nemen binnen de ruimte die de kerkorde hiervoor biedt”, “...het OV Team maakt in samenspraak met de gemeente het beleid/visie/missies”. De ervaring van twee respondenten is dat het kerkverband geen merkbare invloed uitoefent en dat er niets van bovenaf opgelegd wordt. Twee respondenten noemen het feit dat enkele sprekers, zonder bevoegdheid na de aansluiting bij de CGK niet meer voor mogen gaan. Een ander is van mening dat het leiderschap na de aansluiting bij de CGK zelfstandiger is geworden nu er geen extern bestuur zoals voorheen meer bij betrokken is. Het zou onduidelijk zijn in hoeverre “er overleg is met externe organen”. Er wordt aangegeven dat een dergelijk overleg goed zou zijn. Ook zouden er sinds de aansluiting geen gemeenteavonden meer gehouden zijn. Eén respondent gaf aan geen antwoord te kunnen geven op deze vraag.

2. MISSIONAIR ZIJN EN BLIJVEN

FOCUSGROEP. Het OV Team is van mening dat zij door aansluiting bij de CGK missionair zijn gebleven. Men spreekt van “continuïteit... in het missionaire bewustzijn”. Men geeft zelfs aan dat CGBM gegroeid is in missionaire toewijding. Aansluiting bij de CGK heeft indirect bijgedragen aan de groei in missionaire toewijding door de aanstelling van de nieuwe voorganger. Deze is geselecteerd op zijn missionaire affiniteit. De groei is met name te danken aan de nieuwe voorganger. Een van de OV Teamleden zei: “Ik denk dat de groei niet zo geweest was als de nieuwe voorganger er niet geweest was”. CGBM heeft zeer bewust de keuze gemaakt om zendingsgemeente binnen de CGK te worden, “zo dat dat in het DNA blijft”. Om subsidie te kunnen ontvangen van deputaten evangelisatie CGK, moest CGBM een missionair plan opstellen. Het was niet zo dat dit er met het opstellen van dat plan iets is veranderd in het missionair bewustzijn, “het was er al langer en dat is toen uitgedrukt in het plan omdat dat goed was voor de subsidie”.

ENQUÊTE. Elf respondenten menen dat het missionaire karakter behouden is, “Er zit nog steeds een grote drive in de gemeente om mensen van buiten de gemeente te bereiken”. Twee van hen zien zelfs een groei. Het missionaire karakter heeft door de komst van CGK predikant een impuls gekregen. Het worden van ‘zendingsgemeente’ is een onderstreping van het missionaire karakter. Er zijn Alpha cursussen bij gekomen zijn en er wordt nog steeds geëvangeliëerd. Eén respondent neemt een verschuiving waar van evangelisatiepost (met een evangelist als voorganger die de straat op gaat) naar gemeente, “nu is het meer een kerk met een gemeente”. Een ander erkent dat het missionaire karakter een grotere plaats gekregen heeft maar merkt daar wel bij op dat het goed is om “...aandacht te houden en energie te steken in de gemeenteleden die al lang trouw de diensten te bezoeken”.

3. MOGELIJKHEID TOT GASTLIDMAATSCHAP BEHOUDEN

FOCUSGROEP. CGBM gaf nieuwkomers voor aansluiting bij de CGK de mogelijkheid om gastlid te worden. De randvoorwaarde was om deze vorm van lidmaatschap te behouden. Op

dit moment wordt een gastlid niet sneller bewogen tot een belijdend lidmaatschap. Dit is echter wel de “de intentie en uitvoering”. Men verwacht dat daar in de toekomst wel meer op gericht gaat worden. Maar zoals een van de leden van OV team zegt: “nog steeds vind ik dat je niet gepusht wordt”. Het behouden van het gastlidmaatschap wordt niet zozeer gezien als een doel of randvoorwaarde voor de lange termijn. Kerkordelijk gezien is het niet mogelijk voor gastleden te stemmen bij het verkiezen van nieuwe ambtsdragers en voorgangers. Bij CGBM zijn de gastleden bij het stemmen voor de nieuwe voorganger gewoon meegenomen. Bij het verkiezen van nieuwe ouderlingen mogen gastleden van CGBM wel namen indienen maar niet stemmen. Het OV team is van mening dat gastleden wat betreft hun lidmaatschap geen verschil ervaren na de aansluiting bij de CGK, het “speelt niet zo”. Kerkordelijk gezien mogen enkel belijdende leden aan het avondmaal deelnemen. Men maakt bij CGBM geen verschil tussen gastleden of belijdende leden bij het mogen aangaan. Ze hanteren dat wie in het hart belijdend is aan mag gaan. Men geeft aan dat het in de praktijk lastig is en hoopt hier in de toekomst anders mee om te willen gaan.

4. KUDDE BIJ ELKAAR HOUDEN

FOCUSGROEP. Het proces van de zoektocht naar kerkelijk onderdak heeft lang geduurd. Tijdens het proces heeft men steeds het belang van de gemeenteleden voor ogen gehouden. CGBM is zeer bewust niet met de PKN of HHK in zee gegaan, “omdat dit bij alle twee ledenverlies opgeleverd zou hebben”. Men heeft gekozen voor de CGK omdat, “iedereen zich er in kon vinden”. Een ruime 60% van de leden heeft destijds gestemd op de CGK. Tevens was er een deel dat zei: “Het maakt niet zoveel uit”. Ten tijde van de aansluiting werden vijftig leden ingeschreven bij de CGK. Vier jaar later heeft een aanzienlijk deel de gemeente verlaten. Het OV Team is het echter unaniem eens dat de aansluiting bij de CGK hiervan niet de reden is geweest. Men noemt als reden: “Afgehaakt of verhuisd”.

5. RECHT DOEN AAN VERSCHILLENDE KERKELIJKE ACHTERGRONDEN VAN GEMEENTELEDEN

FOCUSGROEP. Men geeft ten eerste aan dat deze randvoorwaarde in de context geplaatst moet worden van de mogelijkheid van een adoptiegemeente (PKN, CGK en HHK). Het OV Team is van mening dat de CGK het meest paste, “bij de identiteit zoals we die hadden en waarbij we konden rekenen op het breedste draagvlak”. Er is wat betreft deze randvoorwaarde enige tegenspraak binnen het OV Team, want een ander lid zegt: “Ik denk niet dat de gemeenteleden van dat moment voor aansluiting, echt passend waren bij de CGK”. Toch concludeert men: “Er is niet heel sterk aan voldaan omdat niemand de CGK qua achtergrond had, bijna niemand. Maar er ook weer wel aan voldaan in de zin van dat het wel paste”. Als argument noemt men het feit dat niemand de gemeente verlaten heeft door de aansluiting.

ENQUÊTE. Acht respondenten laten blijken dat de er recht gedaan is aan de verschillende kerkelijke achtergronden van gemeenteleden. Men noemt het feit dat niemand de gemeente verlaten heeft omwille van de aansluiting en dat elke geloofsachtergrond er te vinden is. Door de liefde kunnen verscheidenheid en eenheid samengaan. De CGK zou veel ruimte geven, “...om eigen gemeente te zijn”. Iedereen kon achter de grondbeginselen van de CGK staan. Een ander merkt in dit verband op dat het door de diversiteit, “...onmogelijk is om een beleid te voeren iedereen volledig achter staat”. Ondanks dit zou iedereen de mogelijkheid hebben om te participeren. Eén respondent meent dat de grondslag hetzelfde is gebleven maar dat de vormen veranderd zijn (doop, filmpjes, liedjes, solozang). Daardoor voelt diegene zich reeds

minder thuis in de gemeente. Eén respondent geeft aan geen beoordeling te kunnen geven, “...daar iedereen zijn eigen mening heeft”.

6. IDENTITEIT BEHOUDEN

FOCUSGROEP. Er is sprake van identiteitsverandering, “dat heeft niet alleen met de aansluiting te maken, dat kalfde al af voor die tijd”. Er heeft een verschuiving plaatsgevonden, “van streng gereformeerde bond, richting... niet vrijzinnigheid maar wel... meer evangelisch, evangelicaal”. De verandering heeft meer op het terrein van vorm plaatsgevonden dan op de inhoud van de identiteit, “De verpakking is veranderd... de inhoud, van Bijbelse boodschap van zonde en genade die heeft misschien iets andere accenten gekregen”. Dit laatste is van toepassing op de prediking van de nieuwe voorganger. Hij maakt sneller de brug tussen zonde en genade. De inhoud van doordeweekse leeractiviteiten is “exact hetzelfde gebleven”. Het OV Team is van mening dat de prediking en het onderwijs nog steeds aansluit bij dat wat, “in de documenten ook is vastgelegd, de visie, de identiteit”. Men is van mening dat de grondslag die CGBM heeft als gemeente hetzelfde is gebleven. Ze staan nog steeds in de traditie van de Reformatie. De verandering die heeft plaatsgevonden is voornamelijk gekomen door invloed van de nieuwe voorganger.

ENQUÊTE. Uit de resultaten van de focusgroep is gebleken dat de verandering op het terrein van vorm welke heeft plaatsgevonden, met name aan de invloed van de nieuwe voorganger toe te schrijven is. Om deze reden heb ik in de enquête een extra vraag gesteld, namelijk over de specifieke oorzaak van een eventuele identiteitsverschuiving.

1. Het behoudt van de identiteit. De identiteit is volgens zes respondenten geheel behouden. Vier anderen omschrijven dit enigszins subtieler met termen als: “grotendeels gelijk gebleven... 90%... niet wezenlijk gewijzigd... in grote lijnen hetzelfde gebleven...”. Verschillende identiteitsaspecten die behouden zijn worden genoemd, o.a. het DNA waaraan weinig veranderd is en de “appellerende christocentrische prediking i.c.m. een eigentijdse vorm”. Aansluiting bij het brede CGK verband zou de ruimte geboden hebben, “...om vanuit die breedte een predikant te kiezen die bij ons past”. “Er is een doorgaande lijn in de diensten die een vaste predikant met zich mee brengt”. Twee respondenten zijn positief maar geven geen toelichting op hun antwoord. Zes respondenten zijn kritisch over het behoudt van de identiteit. Er worden veranderingen opgemerkt zoals een verschuiving in de vormgeving, beamergebruik, aanpassing van de sacramentsformulieren, uitvoering van de doop en het gebruik van de NBV (in plaats van de HSV) en de filmpjes. Eén ander voegt daaraan toe dat daardoor de uitleg soms moeilijk te volgen is. Ook noemt iemand de verandering in het voorgangersbeleid, “Het aanbod en breedte van de sprekers is minder geworden. Dat is een verlies”¹⁰⁴ De gemeente zou bij deze keuzes niet betrokken geweest zijn door middel van een gemeenteavond. Er zou ook geen duidelijkheid zijn “...of dit een gezamenlijk besluit is van het gekozen OV team”. Er zou na de aansluiting veel aandacht zijn voor vluchtelingen en dat wordt positief genoemd, er heerst bij één persoon wel het idee dat er, “voor de anderen juist minder aandacht is”.

2. De oorzaak van de identiteitsverschuiving. Vijf respondenten noemen een oorzaak. Drie personen noemen expliciet de invloed van de nieuwe CGK predikant. De predikant zou volgens één persoon “soms iets te veel passie” hebben. Daardoor zou hij de gemeente soms uit het oog verliezen. Er zouden veel veranderingen doorgevoerd worden die voor sommige mensen te snel gaan. Eén respondent meent dat de identiteit verschoven is omdat leden van het OV Team

¹⁰⁴ De veranderende vorm van de doop wordt door nog één andere respondent bevestigd.

en/of de kerkenraad voor zouden gaan in “baptisten en pinkstergemeentes”.¹⁰⁵ Een ander geeft aan dat er geen helderheid is over wie de oorzaak is van de identiteitsverschuiving. Deze persoon meent dat “enkele personen” beslissen over het beleid van de gemeente omdat er, “geen leiderschap van een landelijk orgaan is of een gemeenteavond”.

7. LITURGISCHE VRIJHEID

FOCUSGROEP. De vrijheid die er was is behouden, het is zelfs vrijer geworden. CGBM is absoluut niet beknot in de vrijheid die ze hadden. Het vrijere karakter van de liturgie is niet door aansluiting bij de CGK gekomen maar door de nieuwe voorganger. Een lid merkt echter wel op: “we zijn wel zendingsgemeente geworden om... zelf ook wat meer vrijheid liturgisch te krijgen”. Formulieren waren er al, op dit moment gebruikt men een verkorte versie.

ENQUÊTE. Vier respondenten geven een duidelijke positieve waardering. Drie van hen menen dat er op dit gebied niets veranderd is. Een ander is van mening dat er vanuit de CGK “...geen eisen aan gesteld” worden.¹⁰⁶ Vier respondenten geven aan dat de liturgisch vrijheid hetzelfde is gebleven maar merken wel een verandering op. Een van hen is van mening dat de veranderingen “...tegen de aanstelling van een predikant...” te plaatsen zijn. Twee personen geven aan dat er na de aansluiting meer liturgische vrijheid is gekomen. Eén van hen waardeert deze verandering negatief en noemt daarbij de vorm van de doop door onderdompeling die gekomen is, “Dat had van mij niet gehoeven”. De ander meent dat de liturgische vrijheid is behouden tot de komst van de nieuwe voorganger. Twee andere respondenten zijn kritisch, de een noemt de teksten van de nieuwe liederen die niet goed aansluiten¹⁰⁷, de ander merkt het gebruik van verschillende vertalingen dit “...leidt soms tot onduidelijkheid”. Eén respondent geeft aan dat bepaalde afspraken die er voorheen waren zijn aangepast, dit heeft echter niet geleid tot inperking van de liturgische vrijheid. Niemand van de respondenten geeft aan dat de liturgische vrijheid drastisch is ingeperkt. Een persoon meent dat het voor 70% behouden is. Daarbij wordt aangegeven dat het belangrijk is om, “...dezelfde structuur...” aan te houden, omdat “...mensen van buitenaf...” de gemeente volgen.¹⁰⁸ Een andere respondent meent dat de liturgische vrijheid “redelijk” behouden is. Een persoon geeft aan van mening te zijn dat de gemeente “een pinkstergemeente geworden” is.¹⁰⁹

8. KANSELRUIL (PREDIKANTEN VAN ANDERE DENOMINATIES BLIJVEN WELKOM)

FOCUSGROEP

In de situatie voor de aansluiting bij de CGK gingen er predikanten, pastoraal werkers en evangelisten voor uit hoofdzakelijk de Gereformeerde traditie. Destijds was bevoegdheid geen issue. Er gingen ook sporadisch Baptisten voor. Evangelisten en andere voorgangers die niet in de Gereformeerde traditie staan en/of zonder de juiste bevoegdheid, kunnen sinds de aansluiting bij de CGK geen diensten leiden bij CGBM. Men is van mening dat men na

¹⁰⁵ De vraag is in hoeverre dit invloed heeft op de identiteit van CGBM. De respondent in kwestie geeft dit niet aan en gaf bij de vorige vraag ook geen toelichting.

¹⁰⁶ Deze persoon is niet geheel op de hoogte van de KO van de CGK aangezien deze wel degelijk regels hanteert wat betreft liturgische gebruiken.

¹⁰⁷ Een ander respondent is echter van mening, “...dat de huidige predikant goede liedkeuzes maakt...”.

¹⁰⁸ Hier kan de oude achterban of het CGK kerkverband bedoeld kunnen worden.

¹⁰⁹ In dit antwoord klinkt een waarneming door van een duidelijke verandering in de liturgische gebruiken. De respondent geeft niet aan wat hij van deze waarneming vindt maar in ieder geval is de liturgische vrijheid volgens diegene niet ingeperkt.

aansluiting met 90% van dezelfde groep als voorheen kan blijven werken. CGBM hanteert voor een enkeling een gedoogbeleid, er is “buiten de kerkorde nog ruimte om je eigen weg enigszins te gaan”. Het gaat dan bijvoorbeeld om een CGK consulent of een predikant uit de Gereformeerde traditie die in zijn eigen gemeente bevoegdheid heeft, iemand uit een gemeente die kerkordelijk gezien niet voldoet aan de eisen voor kanselruil.

8. ANALYSE EN CONCLUSIES VAN HET ONDERZOEK

In dit hoofdstuk analyseer ik de resultaten van de focusgroep en de enquête. De resultaten zijn tegen het licht van het theoretisch kader, de achtergrond en geschiedenis van CGBM en de theologische relevantie van de doelen en randvoorwaarden geïnterpreteerd. Hierbij is tevens uitgebreid gebruik gemaakt van de codering zoals beschreven in hoofdstuk zeven. Daardoor werd de intergerelateerdheid van de doelen en randvoorwaarden duidelijk zichtbaar. Allereerst geef ik een analyse van elk doel en elke randvoorwaarde. Vervolgens geef ik een algemene conclusie van de analyse. Dit doe ik aan de hand van de vijf thema's uit hoofdstuk zes. Zo kan het brede spectrum aan onderwerpen gefaseerd omgezet worden in een algemene conclusie

8.1. Analyse van de doelen

1. UITDRUKKING GEVEN AAN DE VERBONDENHEID MET ANDERE KERKEN

Vanuit een gezonde Bijbelse theologie zou er een verlangen moeten zijn om de verbondenheid met de universele gemeente van Christus vorm te geven. Verschillende vormen van gemeentezijn kunnen van invloed zijn op de manier waarop deze verbondenheid vormgegeven en ervaren wordt. Zo heeft de aansluiting bij de CGK door CGBM voor een verschuiving van verbondenheid gezorgd. CGBM is uit een soortement van kerkelijk isolement gekomen. Het vermeende sektarische karakter is weggenomen, wat voorheen een kerkelijk eilandje was, is nu vastgegroeid aan het kerkelijke vasteland. De verbondenheid is nu meer gestructureerd en geformaliseerd. CGBM is door middel van het CGK kerkverband verbonden met 183 kerken. Tevens is zij lokaal verbonden door middel van het lokaal gereformeerd overleg. Dit zorgt voor een verbreding van de lokale verbondenheid waarmee men (deels) over kerkmuren heen kijkt. Gemeenteleden merken van deze lokale verbondenheid echter weinig op. Het OV Team waardeert de verschuiving van verbondenheid positiever dan de gemeenteleden. Aangezien de verandering lang niet door alle gemeenteleden wordt opgemerkt, is de praktische verbondenheid vooral een voordeel voor het leiderschap. Bepaalde aspecten van verbondenheid zijn minder geworden. Zo wordt het verdwijnen van een breed aanbod aan gastpredikanten en een versmalling van de oude achterban als een verlies ervaren.

Aansluiting bij een kerkverband is geen volkomen middel om uiting te geven aan de verbondenheid met andere kerken, het kent ook belemmeringen. De andere opties die in het proces van gemeentewording door CGBM grondig onderzocht zijn bleken niet haalbaar of niet gewenst door gemeenteleden. Aangezien elke optie voor- en nadelen heeft kunnen we zeggen dat CGBM een weloverwogen, relatief rendabele keuze gemaakt heeft met het oog op de verbondenheid met andere kerken.

2. ZUSTERVERBANDEN AANGAAN

Verschillende aspecten van dit doel zijn door middel van de aansluiting bij de CGK gerealiseerd. Uit het handelen van CGBM is gebleken dat zij een duidelijke visie hanteren op het gezag van de ambten. Zo wilden ze bij de bediening van de sacramenten niet afwijken van de kerkordelijke weg. Dit is van invloed geweest op de zoektocht naar kerkelijk onderdak. Het aangaan van zusterverbanden mogen we voor een deel in dit licht zien. Met de aansluiting bij de CGK is CGBM voorzien van officiële ambten en heeft zij haar visie op het gezag van deze ambten gehandhaafd. Een zusterverband is daarmee niet meer nodig aangezien CGBM in de ambten nu zelfvoorzienend is geworden. Een ander aspect van dit doel was het ontvangen van financiële steun, die ontvangt CGBM nu van de CGK. Het OV Team ziet het platform van verschillende plaatselijke gereformeerde kerken als vervanging voor het aangaan van zusterverbanden. Daarbij is echter geen sprake van inhoudelijke samenwerking die ook zichtbaar is voor de gemeenteleden. Aangezien CGBM geografisch ver weg gelegen is van

andere kerken binnen hun classis, kunnen ook die kerken deze functie niet vervullen zoals naburige gemeenten dat zouden kunnen.

Met de instituering binnen de CGK is een solide oplossing gevonden voor wat betreft financiële steun en de voorziening van ambten. Zo heeft CGBM de voor hen voornaamste aspecten van dit doel gerealiseerd. Met het adoptieproject of het familiekerkmodel was er wellicht meer sprake geweest van lokale verbondenheid. Ten tijde van het maken van de keuze tussen de CGK of het familiekerkmodel was het adoptieproject geheel van de baan aangezien CGBM inmiddels volwassener was geworden en klaar was om zelfstandig te zijn.

3. HET AANSTELLEN VAN EEN EIGEN VOORGANGER

In deze doelstelling komt de Bijbels-theologische visie van het OV Team wat betreft leiderschap duidelijk naar voren. Ze prefereren een meervoudig leiderschap in combinatie met een vrijgestelde voorganger. Zonder aansluiting was het voor CGBM vrijwel onmogelijk om een eigen voorganger te vinden en te betalen. Het aanstellen van een voltijds voorganger is echter wel een aanslag op de begroting van CGBM en dit heeft een sterke invloed op de financieel duurzame basis die CGBM tevens wilde realiseren. Men had kunnen overwegen om te kiezen voor een meervoudig leiderschap zonder een vrijgestelde voorganger. De praktisch-theologische argumenten voor het aanstellen van een nieuwe voorganger van buitenaf drager echter wel bij aan het beperken van de kwetsbaarheid van de gemeente. CGBM had kunnen overwegen een voorganger aan te stellen met een reguliere betaalde baan volgens het tentenmakers-principe. Zo'n voorganger had echter minder tijd aan de gemeente kunnen besteden. De dubbele Alpha cursus die er nu is en bijdraagt aan het missionaire karakter van de gemeente en een gedegen preekvoorbereiding zoals die er nu is, was in een dergelijke situatie niet mogelijk geweest. Door de aansluiting had CGBM tevens de mogelijkheid om een HBO-evangelist als voorganger aan te stellen.

De instituering binnen de CGK heeft ervoor gezorgd dat CGBM een ervaren voltijds predikant heeft kunnen beroepen en aanstellen. De aanstelling van de predikant draagt bij aan het missionaire karakter en het beperken van de kwetsbaarheid van de gemeente. De aanstelling van de predikant zelf is echter niet duurzaam. CGBM zal zich moeten bezinnen op de vraag hoe zij hier in de toekomst invulling aan willen geven. Wellicht zal de aanstelling van de predikant afgeschaald moeten worden.

4. MACHTSUITOEFENING VOORKOMEN

Met het oog op een Bijbels-theologisch verantwoorde visie op het gezag in de gemeente van Jezus Christus, is het willen voorkomen van machtsuitoefening door personen een nuttig en noodzakelijk streven. Het implementeren een kerkorde kan helpen bij het inperken van macht van individuen. Dit betekent echter wel dat een kerkorde ook toegepast dient te worden. De verantwoordelijkheid om stappen te zetten in het geval van machtsmisbruik blijft ten eerste liggen bij de kerkenraad en de gemeenteleden. Het OV Team erkent dat verkeerde machtsuitoefening ook na aansluiting bij de CGK niet geheel uit te sluiten is. Het hiërarchisch tekort waarvan sprake kan zijn binnen presbyteriaal-synodale kerkverbanden kan een belemmering vormen wanneer er daadwerkelijk actie ondernomen moet worden. De CGK heeft op lokaal niveau relatief weinig gezag. De ontwikkelingen binnen de PKN omtrent een oplossing voor dit dilemma, kunnen als voorbeeld dienen voor andere kerkverbanden.

De kans op machtsuitoefening is niet per definitie minder geworden. Er zijn nu wel meer mogelijkheden voorhanden waarmee stappen ondernomen kunnen worden indien er sprake is van machtsmisbruik. De classis speelt hierin een belangrijke rol. Het is echter aan de kerkenraad en gemeenteleden zelf hoeveel macht zij iemand toekennen. Wanneer grenzen

overschreden worden zullen zij mondig genoeg moeten zijn en bereid zijn het instrumentarium wat te gebruiken. Dit instrumentarium kent echter wel zijn beperkingen.

5. EEN STERKERE/DEMOCRATISCHE POSITIE VOOR GEMEENTELEDEN VERWERVEN

CGBM heeft haar leden in het proces voorafgaande aan instituering op het hart gedrukt dat een kerkverband zoals de CGK géén hiërarchische organisatie is (CGBM, 2013). Toch kunnen leden van een kerkverband met een presbyteriaal-synodale organisatie, het (bovenlokale) kerkbestuur als hiërarchisch kunnen ervaren. We moeten niet vergeten dat het presbyteriaal stelsel een middenweg is tussen volledige autonomie en absolute hiërarchie. Wat mee speelt is in welke mate de stem van gemeente gehoord wordt. Het is voor CGBM de vraag in hoeverre zij deze stem mee willen laten wegen in de beslissingen die zij maken. Mijn mening is dat CGBM daar op dit moment geen heldere visie over heeft. In de huidige situatie worden meer veranderingen dan voorheen doorgevoerd zonder inspraak van de gemeente en dat wordt gevoeld. Niet iedereen is negatief maar hierbij dient ook rekening gehouden dat niet iedereen het even belangrijk vindt om invloed te hebben op het reilen en zeilen van de gemeente. Het is goed om bewust te zijn dat democratie niet het hoogste goed in de kerk is. Wanneer democratie toegelaten wordt in de kerk legt men een behoorlijke verantwoordelijkheid op de gemeenteleden. Van hen wordt dan verwacht dat ze zich in het geven van hun stem adequaat laten leiden door de Heilige Geest en niet hun eigenbelang vooropstellen. De vraag voor CGBM is in hoeverre zij deze taak bij hun gemeenteleden willen neerleggen.

Het OV Team concludeert zelf dat aansluiting bij de CGK niet bijgedragen heeft aan het verwerven van een sterkere/democratische positie voor gemeenteleden. Deze conclusie trek ik zelf ook. Gemeenteavonden worden vrijwel niet meer gehouden, gastleden hebben kerkordelijk gezien geen stemrecht en gemeenteleden worden minder betrokken bij het maken beslissingen. Aangezien de gemeenteleden dit zelf ook opmerken zou CGBM er goed aan doen zich te bezinnen op hun visie wat betreft de positie van haar leden. Daarbij dienen zij rekening te houden met de kaders van de KO. Het presbyteriale stelsel biedt de ruimte om via de middenweg van het episcopale stelsel en het congregationalisme de grenzen op te zoeken. Neigt men naar het eerste dan zal de positie van het gemeentelid verzwakken, neigt men echter naar het laatste dan zal deze positie versterkt worden.

6. DE KWETSBAARHEID VAN DE GEMEENTE BEPERKEN

Voor het beperken van de kwetsbaarheid van de gemeente is continuïteit nodig. Het aanstellen van een nieuwe voorganger en het bij elkaar houden van de kudde heeft een bijdrage aan de continuïteit geleverd. De zoektocht naar een kerkverband had ook te maken met de roep om structuur die een groeiende gemeente met zich meebrengt. Met de aansluiting bij de CGK is CGBM voorzien van een kerkordelijke structuur waar men op terug kan vallen. Om de continuïteit te waarborgen moet de gemeente bereid zijn te veranderen om zo haar structuren functioneel te houden. Niets wijst er op dat CGBM niet wil of kan veranderen, integendeel. Denominaties kunnen zich echter wel kenmerken door het willen behouden van grenzen, dit kan een remmende werking op de verandering binnen gemeente hebben. Gezien de veranderingsprocessen bij gemeenschappen in onze huidige samenleving zou het voor CGBM nuttig zijn om rekening te houden met de negatieve gevolgen van institutionalisering die aansluiting bij een kerkverband met zich mee kan brengen. De vraag is of CGBM in de toekomst in staat is om nieuwe generaties aan zich te binden die zich willen toewijden aan de organisatorische aspecten van gemeentezijn binnen een kerkverband. Met het oog op de toekomst kan men leren van de PKN waar op dit moment achter de schermen hard gewerkt wordt aan organisatiestructuren die bestendig zouden moeten zijn voor de toekomst.

Het behalen en invullen van verschillende andere doelen en randvoorwaarden hebben ervoor gezorgd dat de kwetsbaarheid van de gemeente beperkt is. Met aansluiting is CGBM in een bepaalde structuur gekomen die duurzamer is dan voorheen. Structuren kunnen echter ook belemmerend werken wanneer ze noodzakelijke verandering tegenhouden. Voor de korte termijn is de kwetsbaarheid van de gemeente beperkt maar voor de lange termijn zijn verdere visievorming en maatregelen nodig.

7. UITZICHT OP EEN FINANCIËEL DUURZAME BASIS

Binnen de CGK krijgt men door middel van diverse regelingen de tijd om naar Financiële zelfstandigheid toe te werken. Het plan om 0,2 fte van de voltijds aanstelling van de voorganger te laten bekostigen door zijn eigen achterban zou kunnen bijdragen aan de financiële duurzaamheid. De kortlopende steun die CGK ontvangt van de CGK geeft geen financieel duurzame basis. De omvang van langlopende steun hangt af van de groei van de gemeente. De steun van de oude achterban neemt door de aansluiting enigszins af. Dit is daarom ook geen steun die voor duurzaamheid zorgt aangezien de continuïteit ervan niet te waarborgen is. Op dit moment is de gemeente door de aanstelling van een voltijds voorganger niet financieel duurzaam. Als de gemeente niet genoeg groeit zal de omvang van de langlopende steun niet genoeg zijn om voor financiële duurzaamheid te zorgen. Dit kan er toe leiden dat CGBM in de toekomst geen voltijds voorganger meer kan bekostigen.

8. SACRAMENTEN REGELMATIG BEDIENEN

De sacramenten worden bij CGBM inmiddels regelmatig bediend. Voor de bijdrage van de CGK inzake dit doel, zie doel twee: zusterverbanden aangaan.

8.2. Analyse van de randvoorwaarden

1. ZELFSTANDIG LEIDERSCHAP BEHOUDEN

CGBM heeft als CGK zendingsgemeente haar zelfstandig leiderschap weten te behouden. De gemeente lijkt wat betreft haar wensen met betrekking tot leiderschap en de positie van haar gemeenteleden naar het congregationalisme te neigen. Dit past in de ontwikkeling binnen presbyteriaal-synodale kerkverbanden, waar een tendens richting het congregationalisme waar te nemen is. De kerkordelijke privileges van een CGK zendingsgemeente geven CGBM net dat stukje extra ruimte wat zij nodig hebben. In sommige gevallen moeten zij echter de grenzen van de KO opzoeken om te kunnen doen wat zij wensen. Bovenlokaal toezicht en het afleggen van verantwoording wordt door CGBM als een noodzakelijk nut beschouwd, dit past bij een gemeente binnen een presbyteriaal-synodaal kerkverband. Een gebrek aan transparantie en voorlichting aan de gemeente over de kerkordelijk structuur van de CGK zou de oorzaak kunnen zijn van een incorrecte beeldvorming op dit gebied.

De KO van de CGK biedt CGBM relatief veel vrijheid om zelfstandig vorm te geven aan het plaatselijk gemeentezijn. Deze vrijheid kent wel kaders maar daar ondervindt de gemeente vrijwel geen hinder van. Binnen de KO is ruimte om het leiderschap op een congregationalistische manier te delen met de gemeenteleden. De vraag is in hoeverre CGBM dit wil. Het antwoord hierop zal laten zien in hoeverre CGBM op het gebied van de positie van haar leden werkelijk naar het congregationalisme neigt.

2. MISSIONAIR ZIJN EN BLIJVEN

De eis van de CGK aan CGBM om self-propagating te zijn om zendingsgemeente te kunnen worden was voor CGBM geen probleem. Missionair zijn zit in het DNA van deze gemeente, ze zijn eruit geboren door zendingsgemeente te worden blijft dit in het DNA. Er is na de

aansluiting zelfs een groei in missionaire toewijding gekomen. De groei is voornamelijk te danken aan de inzet van de nieuwe voorganger die daar op geselecteerd is. Wanneer een missionaire gemeente groeit ontstaat de kans dat men meer naar binnen gericht gaat raken. De balans tussen missionaire *outreach* en gemeenteopbouw dreigt dan verstoord te raken. Van een dergelijke verstoring kan men bij CGBM niet spreken al klinkt er wel een enkele stem die er op wijst dat het goed is om aandacht te houden voor de leden die al lange tijd trouw aan de gemeente zijn. De stap van evangelisatiepost naar zelfstandige gemeente die in de praktijk moeizaam gaat heeft CGBM kunnen maken omdat de instituering als CGK zendingsgemeente voor continuïteit van het missionaire karakter zorgt. Zo sluit de nieuwe situatie goed aan bij wie CGBM was en wil zijn. Aansluiting bij de CGK heeft niets afgedaan aan de missionaire toewijding van CGBM. Het worden van een CGK zendingsgemeente en de mogelijkheid om een predikant met missionaire affiniteit te beroepen was voor CGBM de uitkomst om missionair te zijn en te blijven.

3. MOGELIJKHEID TOT GASTLIDMAATSCHAP BEHOUDEN

Er zijn voor gastleden kerkordelijk gezien beperkingen om volledig te participeren in het gemeenteleven. CGBM gaat hier op haar eigen manier mee om. Er is een verlangen om naar een situatie toe te werken waarin het handelen van CGBM meer in overeenstemming zal zijn met de KO. Dit betekent ook dat de mogelijkheid tot blijvend gastlidmaatschap in de toekomst mogelijk zal verdwijnen. De intentie van CGBM om gastleden tot een belijdend lidmaatschap te bewegen is mijns inziens nuttig en bevorderlijk voor de gemeenteopbouw. Hierin bevindt men zich echter wel in een spanningsveld aangezien lidmaatschap in deze tijd allesbehalve vanzelfsprekend is. Binding is echter nodig voor de continuïteit van de gemeente en vrijblijvendheid kan een obstakel vormen voor het uitvoeren van tucht en vermaning. Een traditionele vorm van lidmaatschap mag dan misschien niet bij deze tijd passen maar wanneer aanpassing aan de tijdsgeest ten koste gaat van de gezondheid van de gemeente, dan zijn de grenzen van een kerkordelijke notie van vrijheid overschreden.

Het gastlidmaatschap is behouden maar kan kerkordelijk gezien niet op dezelfde wijze als voorheen blijven bestaan. Met dit gegeven staat CGBM voor een dilemma. Zouden ze zich meer richten naar de KO en mensen actief stimuleren naar een belijdend lidmaatschap, dan zal dit de gezondheid van de gemeente bevorderen. Anderzijds kan dit potentiële nieuwkomers afschrikken. Zouden zij de vrijheid willen blijven hanteren die ze zich nu toe-eigenen, dan blijven zij op sommige punten in strijd met de KO en missen zij (voor een deel de van gemeente) een bepaalde structuur die nodig voor het uitoefenen van herderlijk opzicht.

4. KUDDE BIJ ELKAAR HOUDEN

Er is in het gehele proces alles aan gedaan om de gemeente bij elkaar te houden. Daarom is zeer bewust afgezien van andere opties in de zoektocht naar kerkelijk onderdak. Het behoud van het gastlidmaatschap en het rekening houden met de stem van de gemeente heeft ook bijgedragen aan deze randvoorwaarde. Er zijn sinds de instituering een aanzienlijk aantal mensen die de gemeente verlaten hebben. Enerzijds kunnen we zeggen dat de aansluiting bij de CGK hier niet de oorzaak van is. Anderzijds heeft de aansluiting bij de CGK er ook niet voor gezorgd heeft dat deze mensen bij de gemeente gebleven zijn. Het bij elkaar houden van de gehele kudde is een waardevol streven maar ook behoorlijk ambitieus. Elke gemeente kent namelijk een natuurlijk verloop van mensen die komen en gaan.

In de overgangsfase van kerkelijke aansluiting heeft CGBM haar leden bij elkaar weten te houden. De tijd die CGBM in het gehele proces gestoken heeft, het geduld wat men daarmee gehad heeft en het meenemen van de gemeenteleden in de besluitvoering is de directe aanleiding voor het invullen van deze randvoorwaarde.

5. RECHT DOEN AAN VERSCHILLENDE KERKELIJKE ACHTERGRONDEN VAN GEMEENTELEDEN

Hoewel deze randvoorwaarde in de context van de mogelijkheid van een adoptiegemeente geplaatst moet worden, was hij ook nodig voor het bij elkaar houden van de gemeente. Aangezien denominaties overwegend homogeen zijn is het voor een evangelisatiepost zoals CGBM moeilijk om een kerkverband te vinden dat aansluit bij de samenstelling van de gemeenteleden. Met de CGK heeft CGBM een kerkverband gevonden waar ruimte is voor de diversiteit van de gemeente. Hoewel niemand de CGK letterlijk als achtergrond had, is het kerkverband klaarblijkelijk een denominatie waar velen zich bij thuis kunnen voelen.

6. IDENTITEIT BEHOUDEN

Verandering is bijna onvermijdelijk wanneer een gemeente zich aansluit bij een kerkverband. Wie belijdend lid wil worden van de CGK, erkent door middel van openbare belijdenis 'de leer der kerken' zoals deze in het kerkverband geleerd wordt. Zo is de theologische identiteit van de belijdende gemeente door de aansluiting grotendeels afgebakend. Iemand die niet af wil of kan wijken van een ander theologisch gedachtegoed kan eenvoudigweg geen belijdend lid worden. De ruimte die er binnen de CGK is om het gemeentezijn plaatselijk naar gelieve vorm te geven biedt de mogelijkheid tot behoudt maar ook tot verandering. Theologisch gezien liggen er op dezelfde grondslag andere accenten. De verandering die waargenomen wordt heeft vooral met vormgeving te maken en is met name waar te nemen in de eredienst. Niet iedereen is daar tevreden mee. Dit heeft mede te maken met dat niet iedereen op de hoogte is van wie deze keuzes gemaakt heeft. De veranderingen zijn hoofdzakelijk toe te schrijven aan de invloed van de nieuwe voorganger. Daarom kan niet gezegd worden dat aansluiting bij de CGK de directe oorzaak is. Toch is er een indirecte verbinding. De kans dat er een CGK predikant zou beroepen worden was relatief groot aangezien het aanstellen van een HBO evangelist met ervaring moeilijker was. Elke voorganger heeft een bepaalde mate van invloed op de gemeente, zo ook de voorganger van CGBM. Het is echter wel de vraag wat de visie van CGBM is op het gebied van besluitvorming als het gaat om veranderingen. Heldere visie en transparantie hierover zou de gemeente goed doen. Kijkend naar het geheel (een nieuwe kerkverband en voorganger) zijn de veranderingen relatief beperkt gebleven.

7. LITURGISCHE VRIJHEID

Als gemeente zonder kerkverband had CGBM een ruime mate van liturgische vrijheid. De liturgische gebruiken en gewoonten die CGBM voor de aansluiting met de CGK had, wijken nauwelijks af van wat de KO op dat gebied voorschrijft. Zo sluit de keuze voor de CGK goed aan bij de identiteit van de gemeente. Hoewel er kerkordelijke regels zijn wat betreft liturgie, betekent dit voor CGBM geen inperking van de vrijheid die zij hadden. Integendeel, er is nu juist meer vrijheid gekomen. Wederom gaat het hier om de vormgeving die met name door de invloed van de voorganger veranderd is. Hierbij raken zij aan de grenzen van de KO. Het is de vraag of de wens om deze grenzen op te zoeken breed gedragen wordt. Heldere visie en transparantie wat betreft besluitvorming op dit gebied zou de gemeente goed doen.

8. KANSELRUIL

De sprekers die geen diensten meer kunnen leiden bij CGBM (ongeveer 10 procent) werden echter wel erg gewaardeerd. Het moeten missen van deze sprekers en het feit dat het aanbod van gastsprekers in zijn geheel minder is geworden, wordt als een verlies ervaren. Het is aan CGBM in hoeverre zij hun gedoogbeleid wat betreft het toelaten van onbevoegde sprekers willen toepassen. In de periode voor de aansluiting had CGBM geen voorganger. Dan is het logisch dat het aanbod van gastsprekers breder is. In theorie kan met 90 procent van dezelfde

groep sprekers als voorheen gewerkt blijven worden. In de praktijk gebeurt dit echter niet. structureel toepassen van een gedoogbeleid is geen optie, daarmee zou men de KO niet serieus nemen. CGBM waardeert de KO, neemt de consequenties voor lief en past voor een enkeling het gedoogbeleid toe.

8.3. Algemene conclusie van de analyse

In deze paragraaf is het tijd om antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek:

“Welke bijdrage heeft aansluiting bij de CGK gehad in het realiseren van de doelen van CGBM, met betrekking tot het vinden van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme?”¹¹⁰

1. *Vrijheid.* CGBM is een gemeente geworden waar vrijheid volgens Bijbel-theologische begrippen een plaats mag hebben. Verkeerde machtsuitoefening kan ondanks het kerkordelijk instrumentarium nooit volledig voorkomen worden. Vrijheid is altijd relatief binnen een gereformeerd-protestants kerkverband. Kaders hebben een theologisch nut. Ze dragen er aan bij dat de vrijheid haar doel niet mist, namelijk: de opbouw van de gemeente en haar leden (vgl. 1 Kor. 10:23; Rom. 14:19). Het is aan CGBM om de KO op een dusdanige wijze te hanteren zodat zij ten dienste staat aan doelen en randvoorwaarden die op hun beurt getoetst dienen te worden aan Bijbels-theologische waarden en normen. In de praktijk zal dit betekenen dat men vaak de grenzen van de KO op zal moeten zoeken.
2. *Eenheid.* In de CGK heeft CGBM een kerkverband gevonden waarbij men aan kon sluiten zonder dat dit ten koste ging van de eenheid van de gemeente. Er is zoveel mogelijk recht gedaan aan de stem van de leden en hun achtergrond, niemand heeft de gemeente omwille van de aansluiting verlaten. Er is nauwer contact gekomen met lokale gemeenten middels het gereformeerd overleg. Door de instituering is CGBM formeel verbonden met alle CGK kerken in Nederland. Zo is de denominatie voor CGBM een middel om uitdrukking te geven aan verbondenheid en is het sektarische karakter weggenomen. Met de verschuiving van verbondenheid betaalt CGBM een prijs, namelijk een versmalling van de oude achterban. De nieuwe verbondenheid kenmerkt zich echter wel door meer continuïteit.
3. *Leiderschap.* De organisatiestructuur en KO van de CGK hebben het voor CGBM mogelijk gemaakt om een nieuwe voorganger te beroepen en aan te stellen. Het lokaal zelfstandig leiderschap behouden. Dit wordt vormgegeven binnen de kaders van de KO die op bovenlokaal niveau worden vastgesteld. Elk niveau kent zijn eigen gezagsgebied, dit is het relatieve aspect van zelfstandig leiderschap bij een gereformeerd protestants kerkverband. De hinder die CGBM van de kaders van de KO op het gebied van leiderschap ondervindt is zeer gering. Een goede voorlichting aan gemeenteleden wat betreft deze organisatiestructuur zal voor hen helpend zijn om het zelfstandig leiderschap te beoordelen. Het is aan CGBM in hoeverre ze ruimte willen geven aan de invloed van de voorganger en de stem van de gemeenteleden. Er zijn sterke aanwijzingen dat rondom deze kwestie verdere bezinning nodig is.
4. *Continuïteit.* Het bewaren van de eenheid en de aanstelling van de nieuwe voorganger met missionaire affiniteit heeft bijgedragen aan de continuïteit. De vraag is echter of de voltijdsaanstelling gehandhaafd kan worden in de toekomst. Een andere bijdrage aan de continuïteit is het behoud en de groei van het missionaire karakter van CGBM wat mogelijk was door het worden van een CGK zendingsgemeente. De huidige kerkordelijke structuur is

¹¹⁰ Het antwoord op deze vraag geef ik aan de hand van de vijf thema's die naar voren kwamen bij het onderzoeken van de doelen en randvoorwaarden (par. 6.2).

duurzamer dan voorheen. De vraag is of dit duurzaamheid biedt voor de langere termijn. Op financieel vlak is nog geen duurzame basis gecreëerd. Op organisatorisch vlak zal men wat betreft de binding die nodig is voor continuïteit en de vrijblijvendheid waardoor deze tijd wordt gekenmerkt een weg moeten vinden.

5. *Identiteit*. De waargenomen veranderingen op het gebied van identiteit zijn minimaal en aangezien deze in hoofdzaak worden toegeschreven aan de invloed van de nieuwe voorganger kunnen ze niet direct gerelateerd worden aan de aansluiting bij de CGK. Aansluiting bij de CGK heeft voor de identiteit van CGBM geen directe ingrijpende gevolgen. Veranderingen hebben met name met vorm te maken, de grondslag is dezelfde. CGBM kenmerkt zich nog steeds door haar missionaire karakter. Er is nog steeds ruimte voor mensen met verschillende kerkelijke achtergronden. Een volwaardig lidmaatschap vereist echter wel een instemming met het gereformeerd belijden. Enerzijds beperkt dit het open karakter, anderzijds wordt hier de identiteit mee afgebakend.

EINDCONCLUSIE

Aan de hand van feiten, meningen, en ervaringen van het OV Team en gemeenteleden van CGBM is duidelijk aangetoond dat aansluiting bij de CGK een grote bijdrage geleverd heeft in het realiseren van de doelen en randvoorwaarden van CGBM. Daarmee is niet gezegd dat alle doelen en randvoorwaarden volledig gerealiseerd zijn. Sommigen zijn volledig gerealiseerd, anderen gedeeltelijk. Slechts twee doelen zijn niet gerealiseerd (een sterkere/democratische positie voor gemeenteleden verwerven en uitzicht op een financieel duurzame basis creëren). Er zijn vijf duidelijke redenen aan te voeren voor het succes van de aansluiting.

1. CGBM heeft duidelijke randvoorwaarden gesteld en goed onderzocht of deze vervuld konden worden. Ze zijn dan ook allemaal grotendeels vervuld.
2. In het gehele proces heeft CGBM veel geduld gehad. Verschillende mogelijkheden zijn uitgebreid onderzocht. Er zijn geen overhaaste beslissingen gemaakt
3. De gemeenteleden zijn betrokken geweest in het proces en hun stem is steeds van groot belang geweest.
4. De meeste doelen en randvoorwaarden sluiten goed op elkaar aan en zijn intergerelateerd. Er is een duidelijke wisselwerking waar te nemen.
5. De organisatiestructuur, identiteit en KO van de CGK sluit goed aan bij wie CGBM was voor de aansluiting.

Er van uitgaande dat elke KO feilbaar is, kan deze slechts ten dele bijdragen aan de doelen en randvoorwaarden van CGBM. Voor veel doelen en randvoorwaarden geldt dat realisering voor een groot deel afhangt van de manier waarop CGBM omgaat met de mogelijkheden die er zijn. Daarom is de directe bijdrage van de CGK in veel gevallen relatief te noemen. Tussen theorie en praktijk ligt het handelen van CGBM. Voor CGBM betekent dat zij soms de grenzen van de KO moeten opzoeken om haar doelen en randvoorwaarden te realiseren. Dit is overigens geen vreemd voorkomen maar eerder inherent aan missionaire gemeenschapsvorming binnen kerkverbanden.

9. DISCUSSIE

9.1. Betrouwbaarheid en validiteit

De enquête is aangeboden aan de gehele operationele populatie en is door 70% daarvan ingevuld.¹¹¹ Dit heeft bijgedragen aan de betrouwbaarheid. De vier onderzoeksmethoden hebben elkaar versterkt (triangulatie).¹¹² De doelen en randvoorwaarden waren makkelijk te verbinden met het theoretisch kader. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het theoretisch kader is opgesteld alvorens de doelen en randvoorwaarden door gegevensanalyse naar voren kwamen. De resultaten van de focusgroep en de enquête gaven grotendeels hetzelfde beeld. Ook dit verhoogt de betrouwbaarheid.

De enquête is getest door derden om te controleren of ik met de vragen kon meten wat ik wilde meten (begripsvaliditeit). De begripsvaliditeit is verhoogd door anonimiteit te garanderen aan de respondenten. Hierdoor werd de kans op sociaal wenselijke antwoorden minder. Door de enquête te testen kon deze geoptimaliseerd worden. Hoewel statische generaliseerbaarheid in feite geen rol speelt bij kwalitatief onderzoek kunnen we vanwege het hoge aantal respondenten spreken van een relatief hoge representativiteit. Dit verhoogt de validiteit.

9.2. Beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek geeft slechts weer wat het nut van aansluiting bij de CGK is voor CGBM. Binnen CGBM is enkel de bijdrage van de aansluiting bij de CGK in het realiseren van de doelen en randvoorwaarden met betrekking tot het vinden van aansluiting bij een landelijk kerkverband binnen het gereformeerd-protestantisme onderzocht. De uitkomsten zeggen daarom niets over andere aspecten van kerkelijke aansluiting. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de doelen en randvoorwaarden van CGBM een ruim spectrum van thema's met het oog op kerkelijke aansluiting bestrijkt. Vanwege het ruime spectrum was er weinig ruimte voor focus. Zo geeft het onderzoek vooral een algemene indruk van het rendement van aansluiting bij de CGK.

9.3. Vervolgonderzoek

1. *Binnen CGBM.* CGBM kan aan de hand van de uitkomsten doelgericht focussen op doelen, randvoorwaarden en thema's die volgens hen extra aandacht nodig hebben. Indien gewenst kan vervolgonderzoek gedaan worden dat behulpzaam kan zijn bij het realiseren van de openstaande doelen en randvoorwaarden.

2. *Binnen het bredere werkveld.* Aangezien er weinig onderzoek is gedaan naar de thematiek van kerkelijke aansluiting kan dit onderzoek waardevol zijn. De literatuurstudie kan als bron dienen voor verder soortgelijk onderzoek. Deze casestudy kan in een vervolgonderzoek naast andere casestudy's gelegd worden. Zo kan dit onderzoek een bijdrage leveren aan de algemene vraag naar het nut van aansluiting bij een landelijk kerkverband. Onderzoek naar aansluiting bij andere kerkverbanden zal in dit verband ook nuttig zijn.

¹¹¹ De populatie voor de enquête was zeventien personen. En is door twaalf personen ingevuld. Aanvankelijk was de populatie twintig, drie personen gaven echter aan de vragen te moeilijk te vinden. Aan deze drie personen is tevens een papieren versie van enquête aangeboden. De combinatie van hoge leeftijd en te moeilijke vragen heeft ertoe geleid dat we de populatie op zeventien personen hebben vastgesteld. De definitie van de populatie was in dit verband de doelgroep die geschikt was om de enquête in te vullen (Doopleden, belijdende leden, gastleden vanaf 18 jaar die lid geworden zijn vóór 1 januari 2013). Deze richtlijn is gehanteerd omdat CGBM in april 2014 geïnstitueerd is binnen de CGK.

¹¹² Literatuurstudie, gegevensanalyse, focusgroep en kwalitatieve enquête.

9.4. Aanbevelingen voor CGBM

VRIJHEID

1. Zorg voor een duidelijke visie wat betreft besluitvorming en hanteer deze visie ook. Probeer een sfeer te creëren waarin plaats is voor vragen over bepaalde besluiten. Dit kan helpend zijn in het voorkomen van machtsuitoefening. Indien nodig gebruik de kerkorde om op terug te vallen, deze is er niet voor niets.

EENHEID

2. Geef de lokale contacten met andere gemeenten meer inhoudelijke en zichtbare vorm zodat ook de gemeenteleden hier de vruchten van zien. Zo kan het praktische aspect meer vorm krijgen gemeente-breed. De CGK KO biedt veel ruimte om inhoudelijk samen te werken met andere kerken binnen het gereformeerd-protestantisme. Wat betreft samenwerking met andere gemeenten indien gewenst, wees creatief en zoek de ruimte op die er is.
3. Blijf trouw aan de oude achterban. Blijf hen betrekken zoals dat voorheen gebeurde. Juist omwille van de eenheid hoeft het niet vanzelfsprekend te zijn dat de oude PKN achterban versmalt. Het is voor de eenheid van kerkelijk Nederland grote winst wanneer de PKN en CGK middels deze weg samenwerken.

LEIDERSCHAP

4. Geef de gemeente goede voorlichting wat betreft de aard van de organisatiestructuur van de CGK. Transparantie hierover kan misvattingen voorkomen en kan gemeenteleden helpen bij het vormen van een gegronde mening wat betreft het zelfstandig leiderschap.
5. De ervaring dat de gemeente na de aansluiting bij de CGK minder betrokken wordt bij besluitvorming wordt breed gedeeld. Creëer een heldere Bijbels-theologische visie wat betreft de positie van gemeenteleden. Het staat binnen de CGK vrij om de (belijdende) gemeente te betrekken bij besluitvorming. Indien passend binnen de visie zou het nuttig zijn om meer gemeenteavonden te organiseren.

CONTINUÏTEIT

6. Creëer een gezonde balans tussen gemeenteopbouw en missionaire outreach. De groei van het missionaire karakter kan ten koste gaan van de interne gemeenteopbouw. Geef de gemeenteleden die al lang trouw zijn aan de gemeente de aandacht die zij nodig hebben.
7. Wees voorbereid op een mogelijke vermindering van de predikantsaanstelling. Met een gezonde verdeling van krachten en gaven kan het werk wat overblijft wellicht gedaan worden door tentenmakers.
8. Wees voorbereid op huidige en verdere sociologische ontwikkelingen. Probeer een weg te vinden tussen binding en vrijblijvendheid maar houdt daarbij voor ogen dat te veel vrijblijvendheid de gezondheid van de gemeente in de weg staat.

IDENTITEIT

9. Het behouden van de identiteit en het open karakter kan elkaar in de weg staan. Maak een duidelijke afweging over de mate van het open karakter. De identiteitsverschuiving die waargenomen is kan zomaar doorzetten. Breng de intentie om nieuwe leden te bewegen tot een belijdend lidmaatschap in de praktijk. Dit zal de identiteit van CGBM verder afbakenen en kan een mogelijke verdere identiteitsverschuiving voorkomen.

9.5. Aanbevelingen voor het bredere werkveld

We kunnen wat betreft dit onderzoek in principe niet spreken van externe validiteit. De resultaten zijn daarom niet te generaliseren. In dit geval betekent dit, dat we niet kunnen zeggen dat aansluiting bij de CGK binnen elke missionaire groep of onafhankelijke gemeente dezelfde resultaten op zal leveren. Er zijn echter wel algemene lijnen te trekken die in het proces van gemeenschapsvorming naar gemeentewording van CGBM en de theorie zijn waargenomen. Van daaruit geef ik vijf tips die helpend kunnen zijn in de zoektocht naar kerkelijke aansluiting

1. Creëer een heldere Bijbels-theologische visie wat betreft gemeentezijn in verband. Stem daarop af in de zoektocht naar een kerkverband.¹¹³
2. Stel duidelijke Bijbels-theologisch relevante doelen en randvoorwaarden en onderzoek in hoeverre deze haalbaar zijn. Stem daarop af in de zoektocht naar een kerkverband.
3. Heb geduld en maak geen overhaaste beslissingen. Neem ruim de tijd om verschillende opties te onderzoeken. Laat u daarbij goed voorlichten door het kerkverband en vul dit zelf aan met een grondig onderzoek naar de organisatiestructuur en KO.
4. Wees in staat om gemeenteleden te overtuigen van het nut van aansluiting bij een kerkverband. Dit zal een grondige voorstudie vereisen.
5. Neem de gehele gemeente mee in het proces. Aansluiting bij een kerkverband betreft de gehele gemeente, niet alleen het leiderschap. Luister naar de stem van de gemeente en neem geen beslissingen waar de meerderheid niet achter staat.

¹¹³ De literatuur van Ensign George (2017) en Leithart (2016) kan daarbij tot nut zijn.

10. BIBLIOGRAFIE

- Allen, R. (1912). *Missionary Methods: St Paul's or Ours?* London: World Dominion Press.
- Allen, R. (1927). *The Spontaneous Expansion of the Church: And the Causes which Hinder it*. London: World Dominion Press.
- Balke, W., van de Beek, A., & Wassenaar, J. D. (2001). *De kerk op orde*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Bouma, H. (1988). *De kerkorde, regel voor vrede in de kerk*. Ermelo: Uitgeverij Woord en Wereld.
- Brand, C., & Norman, S. (2004). *Perspectives on church government: 5 views*. Nashville, Tennessee: B&H Academic.
- Brouwer, R. (2011). *Levend lichaam: dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*. Kampen: Kok.
- Brunner, E. (1931). *The Word and the World*. London: Student Christian Movement Press.
- CGBM. (2008). Verslag bespreking met de IZB.
- CGBM. (2010). Voorstel adoptieproject Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen.
- CGBM. (2012). Voorstel om te komen tot een gemeente van bijzondere aard binnen de Protestantse Kerk in Nederland.
- CGBM. (2013). Informatiebrief voor Gemeenteavond 6 september 2013.
- CGBM. (2014). Overzicht zoektocht kerkelijk onderdak.
- CGBM. (2017). Gemeentegids Christelijke Gemeente Bunde.
- CGBM. (2017, februari). Nieuwkomers in de Christelijke gemeente.
- CGK. (2011). *Kerkorde van de Christelijk Gereformeerde Kerken in Nederland*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief.
- CGK-Eindhoven. (2014, februari 27). Brief van de CGK Eindhoven aan de Classis Utrecht. Eindhoven.
- Church of England. (2004). *Mission-shaped Church: Church Planting and Fresh Expressions of Church in a Changing Context*. London: Church House Publishing.
- Coertzen, P. (1998). *Church and Order: A Reformed Perspective*. Leuven: Uitgeverij Peeters.
- de Boer, A. (2009, juni 19). *Een nieuwe NGK-telg: RijnWaarde*. Opgehaald van Opbouw online opinieblad voor de Nederlands Gereformeerde Kerken: <http://www.opbouwonline.nl/artikel.php?id=717>
- de Heer, J. M. (1996, december 3). *Evangelisatie Horst op weg naar BW*. Opgeroepen op augustus 15, 2018, van Digibron Kenniscentrum gereformeerde gezindte: <https://www.digibron.nl/search/detail/012de507b690925d2e608775/evangelisatie-horst-op-weg-naar-bw>
- de Reuver, R., & Vellekoop, M. (2018, februari 1). *Startpaper: Tussen wildgroei en vernieuwing*. Opgehaald van protestantsekerk.nl: <https://www.protestantsekerk.nl/download/CAwdEAwUukVEXkc=&inline=0>
- Dekker, G. (2010). *Heeft de kerk zichzelf overleefd?* Zoetermeer: Uitgeverij Meinema.
- den Hoedt, P. (2017). *Passende organisatiestructuur: Verdieping bij de publicatie 'Op hoop van zegen' rond pionieren*. Opgeroepen op augustus 13, 2018, van Lerenpionieren.nl: <https://www.lerenpionieren.nl/wp-content/uploads/2017/01/Uitdaging-Passende-organisatiestructuur.pdf>
- Dever, M. (2000). *Nine Marks of a Healthy Church* (2013 ed.). Wheaton, Illinois: Crossway Books.
- Digibron. (1986, december 16). *Herv.-geref. gaan in Hoorn evangeliseren*. Opgeroepen op augustus 15, 2018, van Digibron Kenniscentrum gereformeerd gezindte:

- <https://www.digibron.nl/search/detail/012e96f1f2e06993483e59b3/herv-gerefgaan-in-hoorn-evangeliseren>
- Digibron. (1994, september 16). *C. A. V. d. Boogaart uit Dordt bevestigd als evangelist Bunde*. Opgehaald van Digibron:
<https://www.digibron.nl/search/detail/012df28b0591049d18ee229f/c-a-v-d-boogaart-uit-dordt-bevestigd-als-evangelist-bunde/8>
- Dingemanse, B. (2013). Beschrijving procedure aansluiting bij de CGK.
- Dunn, J. D. (2003). *The Theology of Paul the Apostle*. King's Lynn, Norfolk: Biddles Ltd.
- Engle, P. E. (2009). *Who Runs the Church?: 4 Views on Church Government*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan.
- Ensign-George, B. A. (2017). *Between Congregation and Church, Denomination and Christian Life Together*. London: Bloomsbury T&T Clark.
- Grievink, J. (2011). *Hand en hartsboek christelijk leiderschap*. Heerenveen: Medema.
- Grijzen, L. (2013). *De duurzame kerk: Eindscriptie master Missionaire Gemeente*. Kampen: Theologische Universiteit.
- Groeneveld, J. A. (2012, mei). Verslag van het gesprek tussen vertegenwoordigers van het breed moderamen van de classis Limburg van de Protestantse Kerk in Nederland. Montfort.
- Heitink, G. (2007). *Een kerk met karakter: tijd voor heroriëntatie*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- Hendriks, J. (2008). *Verlangen en vertrouwen: Het hart van gemeenteopbouw*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- Hoekstra, E. G., & Ipenburg, M. H. (2008). *Handboek christelijk Nederland: kerken, gemeenten, samenkomsten en vergaderingen*. Kok ten Have.
- Keller, T. (2012). *Centrum Kerk* (2014 ed.). Franeker: Uitgeverij van Wijnen.
- Koffeman, L. J. (2009). *Het goed recht van de kerk*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- Köstenberger, A. J., & Wilder, T. L. (2010). *Entrusted with the Gospel: Paul's Theology in the Pastoral Epistles*. Nashville, Tennessee: B&H Publishing Group.
- Leithart, P. J. (2016). *The End of Protestantism: Pursuing Unity in a Fragmented Church*. Grand Rapids, Michigan: Brazospress.
- Logos. (2018). Logos Bible Software. Bellingham: Logos Research Systems, Inc.
- Longenecker, R. N. (2002). *Community Formation in the Early Church and in the Church today*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic .
- Malda-Douma, W., & Kuiper, J. H. (2014, maart 19). *Kerkelijke samenwerking: Een onderzoek naar de stand van zaken omtrent kerkelijke samenwerking en samenspreking anno 2014*. Opgehaald van Praktijkcentrum.org:
<https://www.praktijkcentrum.org/wp-content/uploads/2015/01/rapportage-DOE-15-02-02.pdf>
- Meeks, W. A. (1983, 2003 2e druk). *The First Urban Christians: The Social World of the Apostle Paul*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
- Murray, S. (1998). *Church Planting: Laying Foundations*. Scottdale, Pennsylvania: Herald Press.
- NGK. (2015). *Akkoord voor Kerkelijk Samenleven van de Nederlands Gereformeerde Kerken*. Opgeroepen op augustus 18, 2018, van ngk.nl:
<http://ngk.nl/commissies/ckb/akstekst/>
- Noort, G., Paas, S., de Roest, H., & Stoppels, S. (2008). *Als een kerk opnieuw begint*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Paas, S. (2016). *Church planting in the secular west*. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans Publishing.

- Paas, S., & Schaeffer, J. H. (2015, september 1). *Wat is gereformeerde gemeentestichting?* Opgehaald van kontekstueel: <https://www.kontekstueel.nl/35-algemene-artikelen/1264-nr1-2015-wat-is-gereformeerde-gemeentestichting>
- PKN. (2012). *Over dopen in de Protestantse Kerk*. Opgehaald van Protestantsekerk.nl: [file:///C:/Users/Marcel/Downloads/Over-dopen-in-de-Protestantse-Kerk-handreiking-voor-gesprek-kerkenraden-2012%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Marcel/Downloads/Over-dopen-in-de-Protestantse-Kerk-handreiking-voor-gesprek-kerkenraden-2012%20(1).pdf)
- PKN. (2017). *Kerk 2025 Deel 1 : Classes en kerkelijke presentie*. PKN.
- PKN. (2018, mei). *Kerkorde en ordinanties Protestantse Kerk in Nederland*. Opgehaald van protestantsekerk.nl: <https://www.protestantsekerk.nl/download/CAwdEAwUUkVGVkE=&inline=0>
- Plaisier, A. (2016). *Kerk 2025: Waar een Woord is, is een weg*. Utrecht: Protestantse Kerk in Nederland.
- RD. (2001, januari 13). *De lange weg van 'post' naar kerk*. Opgeroepen op augustus 16, 2018, van rd.nl: <https://www.rd.nl/oud/kl/010113kl02.html>
- Richey, R. E. (2013). *Denominationalism Illustrated and Explained*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers.
- Schenderling, J. (2008). *Beroepsethiek voor pastores*. Budel: Uitgeverij Damon bv.
- Sommer, C. (2007). *We Look for a Kingdom: The Everyday Lives of the Early Christians*. San francisco: Ignatius Press.
- Stoppels, S. (2009). *Voor de verandering: Werken aan vernieuwing in gemeente en parochie*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Stoppels, S. (2103). *Oefenruimte: Gemeente en Parochie als Gemeenschap van Leerlingen*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Studiebijbel-online. (2018). *Commentaar 1 Korinthiërs*. Opgeroepen op oktober 23, 2018, van Studiebijbel-online: www.online.studiebijbel.nl
- Studiebijbel-online. (2018). *Commentaar Collossenzen*. Opgeroepen op september 10, 2018, van Studiebijbel-online: www.online.studiebijbel.nl
- Studiebijbel-online. (2018). *Commentaar Handelingen*. Opgeroepen op september 12, 2018, van Studiebijbel Online: www.online.studiebijbel.nl
- te Velde, M. (2004). Kerkrecht en gemeenteopbouw. In A. L. de Bruijne, *Gereformeerde theologie vandaag: oriëntatie en verantwoording* (pp. 125-140). Barneveld: Uitgeverij De Vuurbaak.
- van Dam, H. (2013, december 16). *Het pionieren voorbij: leiderschap en autoriteit in christelijke missionaire initiatieven*. Opgehaald van Utrecht University Repository - Universiteit Utrecht: <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/289184/1301209%20hd%20bachelorscriptie%20v1.0.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- van den Akker, N. K. (1967). *Doortocht: De gang van kerk en christendom door de wereld* (3e oplage 1991 ed.). Amsterdam: Meulenhoff Educatief bv.
- van den Brink, G. (2018). *Het leiderschap van de ousten in het NT*. Opgeroepen op augustus 13, 2018, van StudieBijbel Online.
- van den Brink, G., & van der Kooi, C. (2013). *Christelijke dogmatiek*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- van den Heuvel, P. (2000, mei 4). De Hervormde Kerk niet meer presbyteriaal? *De Waarheidsvriend*, p. 12.
- van den Heuvel, P. (2001). *De Hervormde Kerkorde: een praktische toelichting* (Tweede, herziene druk ed.). Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum. Opgeroepen op augustus 9, 2018, van <http://www.kerkrecht.nl/node/3355>

- van der Kolm, G. J. (2001). *De verbeelding van de kerk: Op zoek naar een nieuw-missionaire ecclesiologie*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- van der Velden, M. J., van der AA, W. P., & De Bie Jr, H. J. (2000). *Als wij samenkomen - Liturgie in de gereformeerde traditie*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- van Drimmelen, L. C., & van der Ploeg, T. J. (2004). *Kerk en recht*. Utrecht: Uitgeverij LEMMA BV.
- van Hierden, N., den Hoedt, P., van der Meulen, M., Stoppels, S., van der Velde, A., & Vellekoop, M. (2018). *Over speelruimte en spanning: praktijkonderzoek naar de relatie tussen bestaande en nieuwe kerkplekken*. Utrecht: Dienstenorganisatie Protestantse Kerk.
- van Leeuwen, M. (2012, september 1). *Stilstand is achteruitgang - Een beschrijving en analyse van de identiteit van enkele pioniersgemeenten binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt*. Opgeroepen op september 5, 2018, van Kerklab.nl: <http://www.kerklab.nl/wp-content/uploads/2013/10/Stilstand-is-achteruitgang-Missionaire-Master-Mark-Van-Leeuwen-2012.pdf>
- Vellekoop, M. (2008, augustus). *Nieuwe kerken in een nieuwe context: Onderzoek naar gemeentestichting in Nederland en de rol van contextualisatie*. Opgehaald van Kerklab: <http://www.kerklab.nl/wp-content/uploads/2013/09/Nieuwe-kerken-in-een-nieuwe-context.pdf>
- Vellekoop, M. (2017). *Bestendiging van pioniersplekken: Verdieping bij de publicatie 'Op hoop van zegen' rond pionieren*. Opgeroepen op augustus 18, 2018, van [lerenpionieren.nl](http://www.lerenpionieren.nl): <https://www.lerenpionieren.nl/wpcontent/uploads/2017/01/Uitdaging-Bestendiging-van-pioniersplekken.pdf>
- Vergunst, P. J. (2018, september 12). *Kerkenraden moeten nadenken over 'KERK 2025'*. Opgehaald van De Waarheidsvriend: <https://dewaarheidsvriend.nl/blog/kerkenraden-moeten-nadenken-over-kerk-2025>
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Wierda, S. J. (2001). *Doctoraalscriptie, Gezonden met perspectief: Naar een theologisch kader voor gemeentestichting met een missionair motief in Nederland*. Groningen: Theologische Universiteit Apeldoorn.

11. BIJLAGEN

Bijlage I. Denominaties: Ensign George vs. Leithart

1.1. Barry Ensign George

Ensign-George noemt zes redenen waarom een theologische doordenking van het fenomeen *denominatie*, noodzakelijk is. Hij stelt dat zonder deze doordenking een denominatie:

1. Niet genoeg in staat is om haar eigen bestaan te verantwoorden aan haar eigen leden, oecumenisch, naar andere denominaties, missionair, en naar de wijdere wereld.
2. Niet genoeg in staat is om verantwoording te geven over de manier waarop een denominatie bijdraagt aan het welzijn van de gehele kerk.
3. Niet genoeg in staat is om structuren te vormen die haar leden bij elkaar houdt omdat ze niet weten wat het betekent om een denominatie te zijn.
4. Niet genoeg in staat is om oecumenisch gezien een rijke theologische verantwoording te geven aan andere denominaties en kerkelijke lichamen, waarom ze blijven bestaan als een afgescheiden groep,
5. Niet genoeg in staat is om antwoord te geven op de vraag hoe de eenheid van de kerk moet geleefd worden in het gezicht van haar voortbestaan als denominatie.
6. Niet genoeg in staat is om aan degenen buiten de kerk te verklaren waarom een denominatie bestaat en hoe deelname aan daaraan iemand in staat stelt om het christelijke leven op een getrouwe manier te leven. (Ensign-George, 2017, p. 333)

Wanneer men aansluiting zoekt bij een kerkverband (denominatie), dan zijn deze vragen van groot belang. Zeker als men de leden moet overtuigen waarom aansluiting gewenst is. Ensign-George concludeert ten eerste dat het christelijk geloof, op meer dan één getrouwe manier kan worden geleefd, het geloof genereert een veelvoud van dergelijke manieren (Ensign-George, 2017, pp. 336-337). Dit is in de gehele kerkgeschiedenis zichtbaar, vanaf de vroege kerk, tot aan het heden. *“Denomination provides a space in which those committed to a particular way of living the Christian faith can live alongside Christians who are committed to living the Christian faith in another way”* (Ensign-George, 2017, p. 337). De plaats van de denominatie tussen de universele kerk en de lokale gemeente heeft diverse karakteristieken:

1. De denominatie functioneert als bemiddelaar: Het is een structuur waarin lokale gemeenschappen concreter kunnen leven in de abstractheid van hun belijdenis dat de kerk één is. De denominatie is daarom ook nooit een doel in zichzelf.
2. De denominatie is een mogelijkheid en daarom niet noodzakelijk: Denominaties hebben niet altijd bestaan en zullen misschien ook weer ooit verdwijnen.¹¹⁴
3. De denominatie bestaat, als een mogelijkheid door middel van een bepaalde situatie. Dat betekent dat een andere situatie er weer voor kan zorgen dat een denominatie op houdt te bestaan.¹¹⁵

¹¹⁴ Hoewel we in de tijd van de vroege apostolische kerk niet van denominaties kunnen spreken was er wel van meet af aan verschil in kerkstructuur. Zo was de kerk in Jeruzalem overwegend monarchisch in haar organisatie, terwijl de kerk in Antiochië hoofdzakelijk oligarchisch van structuur was. De kerken die door Paulus gesticht waren hadden weer een andere structuur (Longenecker, 2002).

¹¹⁵ Zie ook Peter Leithart, *“For a time, denominational Christianity has been God’s tool for realizing his promises to Abraham, but that does not mean it is permanent or perfect. There is no contradiction in saying, thankful, that denominationalism has been good for a time and then also saying that its*

4. De denominatie is partieel: Een specifieke denominatie is onderdeel van de gehele kerk. Het is een misverstand om één enkele denominatie als de éne ware kerk te zien.
5. Denominaties zijn van elkaar afhankelijk: Omdat elke denominatie partieel is, is zij afhankelijk van andere denominaties. Geen enkele denominatie belichaamt de volheid van het evangelie.
6. De denominatie is doordringbaar: Leden komen binnen en leden vertrekken, ook lokale gemeenten kunnen als geheel binnenkomen of vertrekken. Denominaties fuseren en zij verdelen. Een dergelijke doordringbaarheid is inherent aan denominaties. (Ensign-George, 2017, pp. 337-338)

EENHEID EN DIVERSITEIT

Het NT geeft geen blauwdruk voor het structureren van de kerk. De aanwijzingen die we in de Bijbel vinden, bieden niet voldoende instructies om de kerk te beperken tot één enkele vorm van organisatie of manier, om het christelijke leven getrouw te leven (Ensign-George, 2017, pp. 238-239).¹¹⁶ Ook de schepping toont ons een eenheid in diversiteit. De mensen zijn allemaal mens maar zijn toch uniek, zij hebben allemaal een andere naam en zien er allemaal anders uit.¹¹⁷ In Genesis 1:28 geeft God de mens de opdracht om te diversifiëren. Uniformiteit was door God niet gewenst bij het bouwen van de toren in Babel (Gen. 11). Het plan van God voor de laatste dagen is dat de naties, die zalig worden, zullen wandelen in het licht van het Nieuwe Jeruzalem (Op. 21:24). God rekent erop, dat er dan een diversiteit aan naties zal zijn, daarom is het goed deze te behouden (Ensign-George, 2017, p. 239). Niet alles hoeft nu uniform te worden, ook de kerk niet. Eenheid is wat anders dan uniformiteit. We zijn geneigd deze twee termen door elkaar te halen. Uniformiteit houdt enkel stand door middel van dwang. Diversiteit daarentegen ontstaat juist door middel van het opheffen van dwang, *“Any vision of the unity of the church that requires coercion is thus to be questioned”* (Ensign-George, 2017, p. 338).

De denominatie heeft een plaats binnen de eenheid van de kerk, zij herkent en erkent het werk van de Heilige Geest om diversiteit te genereren. Dat is een werk van de Heilige Geest dat nooit mogelijk zou zijn door middel van de institutionele structuren die wij kunnen creëren (Ensign-George, 2017, pp. 338-339). Aan het einde van zijn boek, concludeert Ensign-George: *“The unity to which the Lord Jesus Christ calls the church does not require that all Christians be part of a single ecclesiastical structure, organized in a particular way, with clear lines of institutional relationship and authority running from top to bottom”* (Ensign-George, 2017, p. 340).

1.2. Peter J. Leithart

HET NEGATIEVE ASPECT VAN DENOMINATIES

Peter Leithart betoogt: *“denominationalism is an alternative to the one church that the Father promised, the one church that Jesus died to save, the one church being gathered by the Spirit, the one church Jesus asked for”* (Leithart, 2016, p. 56). Zolang er sprake is van denominaties,

time has come” (Leithart, 2016, p. 44). Volgens Alister McGrath, is de uiterste houdbaarheidsdatum van de denominatie allang verstreken (Brouwer, 2011, p. 99).

¹¹⁶ Zie ook Richard Longenecker, die stelt dat we het NT niet kunnen gebruiken voor het vormen van een complete en onveranderlijke ecclesiologische visie (Longenecker, 2002, p. 73).

¹¹⁷ Gen. 2:4, 5:1–32, 10:1–32, 11:10–32.

kan er geen sprake zijn van een eenheid zoals die van de Vader en de Zoon, volgens Leithart.¹¹⁸ Denominaties kenmerken zich door *boundary making*. Dit brengt twee schadelijke effecten met zich mee. (1) Denominaties zijn homogeen en uniform.¹¹⁹ Leithart noemt ze daarom onvolwassen. *“They are not bodies but collections of eyes, hands, brains, and other disembodied parts”* (Leithart, 2016, p. 58). (2) Denominaties zijn van elkaar afgescheiden door symbolische barrières. Er bestaat een reële kans op verdere verdeling. Leithart heeft hier mijns inziens een punt, eenmaal aangesloten bij een kerkverband kan het zomaar gebeuren dat je meegetrokken wordt in een kerkscheiding. Je wordt dan gedwongen om een keuze te maken. Toenadering tot elkaar betekent dat men juist na moet denken over de grenzen waardoor denominaties van elkaar te onderscheiden zijn. Het behouden van de grenzen, houdt de denominatie juist in stand. Dit kan een remmende werking hebben op verandering binnen een denominatie.

UITWERKINGEN OP LOKAAL NIVEAU

Wanneer we de bevindingen van Leithart op een kerkverband in zijn geheel toepassen lijkt het misschien niet veel te zeggen. Waar hij vooral op doelt is de uitwerking van de kenmerken van een denominatie op lokaal niveau. Een lokale denominatiekerk kenmerkt zich inderdaad vaak door homogeniteit en uniformiteit. Volgens Leithart worden de leden van een dergelijke kerk niet genoeg uitgedaagd om zichzelf te geven aan mensen die anders zijn. *“internally homogenous congregations more often provide what draws people to religious groups for a lower cost than do internally diverse congregations”* (Leithart, 2016, p. 58). Dit kan vervolgens resulteren in consumentisme. *“Religious consumers look to congregations not as an external force that places radical demands on their lives but to fulfill their needs”* (Leithart, 2016, p. 69). Aansluiting bij een kerkverband kan er op den duur voor zorgen dat de samenstelling van de leden homogener en uniformer wordt. Dit gebeurt misschien niet actief van binnenuit maar juist veel meer door diegene die zich bij de kerk voegen. Hoe duidelijker de identiteit van de kerk is hoe effectiever een potentieel nieuw lid een keuze kan maken of hij of zij daarbij wil horen. Leithart noemt ook de verantwoordelijkheid onder kerken die aangetast kan worden door de denominatie. *“Baptists and Methodists do not consider false teaching in an Anglican or Presbyterian church as their responsibility”* (Leithart, 2016, p. 62).

HET ALTERNATIEF VAN LEITHART

Wanneer Leithart een alternatief voor de denominatie tracht te geven doet hij dat vanuit het perspectief dat de tijd van denominaties op een gegeven moment voorbij zal zijn. *“Protestants often act as if the Reformation were the end of history, the moment when the church reached its final condition. For such Protestants, the future of Protestantism can only be more of the same”* (Leithart, 2016, p. 91). De opkomst van *nondenominational churches*, is volgens Leithart het teken dat er iets aan het veranderen is.¹²⁰ Leithart schrijft vanuit Amerikaans perspectief waar deze opkomst een duidelijke voorsprong heeft. We zien echter ook in Nederland een groei van zogenaamde netwerkkerken. Andere kerken zijn deel van een

¹¹⁸ N.a.v. Joh. 17:21 *“opdat zij allen één zullen zijn, zoals U, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zullen zijn, opdat de wereld zal geloven dat U Mij gezonden hebt.”*

¹¹⁹ Leithart is hier wel behoorlijk stellig. Neem bijvoorbeeld de PKN, dit kerkverband is allesbehalve homogeen en uniform. De vraag of er sprake is van eenheid binnen de PKN is echter te betwisten.

¹²⁰ Nederlandse voorbeelden van *non-denominational churches* zijn: Crossroads International Church, Thousand Hills en Mozaik 0318.

denominatie maar vermelden dit bewust niet expliciet op hun websites.¹²¹ Het lijkt erop of dat deze gemeenschappen het functionele aspect van deelname aan een denominatie waarderen, maar niet met de naam van de denominatie te koop willen lopen. Een verandering die volgens Leithart plaats zou moeten vinden op het gebied van eenheid tussen kerken is een samenwerking op federatieve basis.¹²² Hij noemt dit een *federative model of ecumenicity*. “*Federative catholicity focuses on common action and does not require intercommunion, mutual recognition of ministries and sacraments, or doctrinal uniformity*” (Leithart, 2016, p. 133).

SAMENWERKING OP FEDERATIEVE BASIS IN DE PRAKTIJK

In de praktijk blijkt dat christelijke federaties op het ene gebied vrijheid en erkenning geven maar op andere gebieden toch weer moeite hebben met elkaars praktijken en visie. Een voorbeeld hiervan is de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland. Daar wordt zowel de kinderdoop als de volwassendoop geaccepteerd.¹²³ Het inzegenen van homorelaties, een bepaalde Islamvisie en de inhoud van het maandblad van de bond, was in 2011 toch reden genoeg voor twee vrije evangelische gemeenten om hun lidmaatschap op te zeggen.¹²⁴ Verregaande wederzijdse acceptatie op het gebied van theologie en praxis, blijkt toch niet zo eenvoudig. Op organisatorisch gebied heeft de Bond van vrije evangelische gemeente veel overeenkomsten met een *federative model of ecumenicity*.¹²⁵ Aansluiten bij de Bond van vrije evangelische gemeente is mogelijk, maar in de hedendaagse praktijk gebeurt het zelden.¹²⁶ Heitink denkt na over samenwerkingsverbanden binnen de PKN. Hij noemt de mogelijkheid van een federatie van verschillende tot de PKN behorende kerken op basis van een ordinantie van de PKN (Heitink, 2007, p. 279).¹²⁷

In Nederland blijkt een samenwerking op federatieve basis, binnen het gereformeerd-protestantisme nog niet op grote schaal te werken. De vraag is echter of hetgeen lokale gemeenschappen trachten te bereiken met aansluiting bij een kerkverband, te realiseren is door middel van een samenwerking op federatieve basis. Een andere vraag die lokale gemeenschappen dienen te stellen in het licht van bovenstaande, is in hoeverre zij bereidt zijn afwijkende theologische standpunten van andere lokale gemeente te accepteren of erkennen.

¹²¹ Bijvoorbeeld: ICF Rotterdam, (www.icfrotterdam.nl) of, Assen zoekt, (www.assenzoekt.nl) (beide lid van de CGK).

¹²² Een federatie is een bond van samenwerkende (hun zelfstandigheid behoudende) verenigingen (www.vandale.nl).

¹²³ “Op 31 mei 2012 heeft de Bond samen met acht andere kerkgenootschappen in Nederland een doopverklaring ondertekend. De verschillende kerken spreken daarin uit dat ze de doop van de andere kerk als legitiem erkennen” (www.bondveg.nl/onze-geschiedenis/).

¹²⁴ www.rd.nl/kerk-religie/onrust-in-bond-van-vrije-evangelische-gemeenten-1.653399

¹²⁵ “Gelovende, dat de Here Jezus even wezenlijk op aarde is als in de hemel, en dat Hij ook Zijn gemeenten regeert, als zij zich aan Zijn heerschappij onderwerpen, achten wij het bestaan ener synode als beslissende, wetgevende en uitvoerende macht, een miskenning en verloochening van de heerschappij van Christus en kunnen ons daarom niet voegen in een kerkvorm onder synodale macht” (www.bondveg.nl/beginselen/).

¹²⁶ <https://www.bondveg.nl/aansluiten-bij-de-bond/>

¹²⁷ “gemeenten kunnen op verschillende terreinen van het kerkelijk leven nauw samenwerken. Een besluit tot zulk een samenwerking, waarin vastgelegd dient te worden welke arbeid geheel of gedeeltelijk onder gemeenschappelijke verantwoordelijkheid zal worden verricht, wordt genomen door de kerkenraden van de betrokken gemeenten, nadat de leden van de gemeenten daarin gekend en daarover gehoord zijn” Ordinantie 2-11-6, www.kerkrecht.nl/content/kerkorde-pkn-2013-ord-2-11-6

Tevens is het ook nuttig om de observatie van Leithart, wat betreft de vergankelijkheid van de denominatie serieus te nemen.

Bijlage II. Van evangelisatiepost naar kerk

HANDELSWIJZE

In Nederland kennen we de term *evangelisatiepost*. Deze posten hebben bepaalde overeenkomsten met de Amerikaanse *missions*. Het motief hierbij is veelal een combinatie van *Pioneer planting* en *Sectarian planting*. De werkwijze die gehanteerd wordt heeft het meeste weg van het kolonisatiemodel.¹²⁸ Het verschil is echter dat er geen sprake is van een zendende kerk, althans niet officieel.¹²⁹ Meestal dient een stichting als toezichthoudende. Wanneer er op een gegeven moment een kerkenraad wordt aangesteld bij een dergelijke post, kan de situatie ontstaan van een tweevoudige organisatie. Dit gebeurt wanneer een kerkenraad wordt aangesteld terwijl de post nog niet geïnstitueerd wordt. Het bestuur van de stichting is officieel toezichthoudende, maar de kerkenraad heeft inmiddels ook een toezichthoudende rol. Roland Allen zag iets soortgelijks gebeuren bij de Amerikaanse *missions*.¹³⁰ Volgens Allen zou deze situatie er altijd toe moeten leiden dat de *mission*, zelfstandig wordt. Er kan in deze situatie nooit sprake zijn van een status quo. (Allen, 1912)

EVANGELISATIEPOST HORST

Hoewel het vormen van een zelfstandige gemeente wat betreft de Nederlandse evangelisatieposten meestal de intentie is, kan de weg ernaar toe vaak zeer lang duren. Zo sprak ds. L. H. Oosten in 1996 al over instituering van de evangelisatiepost in Horst, als buitengewone wijkgemeente met een eigen predikantsplaats binnen de toenmalige Nederlands Hervormde Kerk (de Heer, 1996). Hoewel de verwachting destijds was dat instituering niet lang zou duren, is de post in Horst tot op de dag van vandaag niet geïnstitueerd binnen een kerkverband.¹³¹

EVANGELISATIEPOST HOORN

In Hoorn was men terughoudender toen men daar een evangelisatiepost oprichte. Daar was ds. Stelwagen in 1986 van mening, dat de functie van een (vaste) evangelist zeker de eerste tien jaar nog niet in het bereik lag (Digibron, Herv.-geref. gaan in Hoorn evangeliseren, 1986). Ook daar is tot op heden geen aansluiting bij een kerkverband gevonden.¹³²

EVANGELISATIEPOST UDEN

Een ander voorbeeld is de evangelisatiepost in Uden, die reeds twintig jaar bestaat. Daar is in de statuten opgenomen dat bij opvolging van de evangelist, in overleg met het dagelijks bestuur een kerkenraad aangesteld zal worden.¹³³ Deze kerkenraad is er inmiddels, de evangelist is nog

¹²⁸ Soms lijkt er bij dit soort posten weinig intentie om er een zelfstandige gemeente van te maken, in dat geval heeft de werkwijze meer weg van het satellietmodel.

¹²⁹ Hiermee bedoel ik dat er geen sprake is van een zendende kerk waarvan de kerkenraad toezicht houdt op het reilen en zeilen van de evangelisatiepost. Vaak zijn deze posten wel ooit zo begonnen maar werd er na verloop van tijd om reden van kerkordelijke kwesties, gekozen voor een andere constructie.

¹³⁰ "There is thus created a sort of dual organization. On the one hand there is the Mission with its organization; on the other is the body of native Christians, often with an organization of its own." (Allen, 1912, p. 77)

¹³¹ www.evangelisatielimburg.nl/geschiedenis.php

¹³² www.hetlichtbakendoorn.nl/

¹³³ www.kerkinuden.nl/images/Documenten/Statuten-Stichting-Het-Levende-Woord.pdf

steeds werkzaam. Het is daar nog onduidelijk in wat voor vorm de post in de toekomst verder zal gaan.

EVANGELISATIEPOST BUNDE

In dit rijtje past ook de christelijke gemeente Bunde/Meerssen, waar dit onderzoek op gericht is. Daar is na twintig jaar aansluiting gevonden bij een kerkverband. In 2014 is deze gemeenschap als zendingsgemeente, geïnstitueerd binnen de CGK (CGBM, 2017, p. 6)

EVANGELISATIEPOSTEN GEREFORMEERDE GEMEENTEN

De Gereformeerde Gemeenten hebben ook een aantal evangelisatieposten.¹³⁴ De voormalig voorzitter van het deputaatschap voor evangelisatie van de Gereformeerde Gemeenten, betreurde in 2001 dat daar nooit een zelfstandige gemeente uit is ontstaan (RD, 2001). Inmiddels is dat nog steeds niet gebeurd.

EVANGELISATIEPOST OF KERK?

Omdat dit soort posten door de gevestigde kerken vaak formeel niet als volwaardige kerk gezien worden, kunnen we zeggen dat de bestuursleden geen ambtsdragers zijn in de formele kerkordelijke zin van het woord. Toch zijn zij belast met de taken die in een formele gemeente door ambtsdragers worden vervuld zoals huisbezoeken en het leiden van de gemeente.¹³⁵ De evangelisatiepost in Haastrecht is hier een voorbeeld van. We kunnen onszelf makkelijk voorstellen dat wanneer een dergelijke situatie eenmaal ontstaan is, de weg naar instituering lang kan duren. Er kan wat betreft de organisatiestructuur op die manier makkelijk een status quo ontstaan. Soms is er vanuit het kerkbestuur om bepaalde redenen ook geen wens om binnen een kerkverband geïnstitueerd te worden. Het kan zijn dat ze van mening zijn dat er meer nadelen dan voordelen aan vastzitten.

¹³⁴ www.gergeminfo.nl/gemeenten/evangelisatieposten

¹³⁵ www.evangelisatiehaastrecht.nl/wat-is-een-evangelisatie.html

Bijlage III. Tabel 1: Thema's

TABEL 1: THEMA'S MET BETREKKING TOT DE DOELEN EN RANDVOORWAARDEN

	Vrijheid	Eenheid	Leiderschap	Continuïteit	Identiteit
Doelstellingen					
<i>Uitdrukking geven aan de verbondenheid met andere kerken</i>		X			
<i>Liturgische vrijheid</i>	X				X
<i>Sacramenten regelmatig bedienen</i>	X				
<i>Een sterkere/democratische positie voor gemeenteleden verwerven</i>	X		X		
<i>Machtsuitoefening voorkomen</i>	X		X		
<i>Het aanstellen van een eigen voorganger</i>			X	X	
<i>De kwetsbaarheid van de gemeente beperken</i>				X	
<i>Zusterverbanden aangaan</i>	X	X			
<i>Uitzicht op een financieel duurzame basis</i>				X	
Randvoorwaarden					
<i>Zelfstandig leiderschap</i>	X		X		
<i>Mogelijkheid tot gastlidmaatschap behouden</i>	X				
<i>Kanselruil (predikanten van verschillende denominaties blijven welkom)</i>	X	X			
<i>Kudde bij elkaar houden</i>		X		X	X
<i>Missionair zijn en blijven</i>				X	X
<i>Identiteit behouden</i>					X
<i>Recht doen aan verschillende kerkelijke achtergronden van gemeenteleden</i>					X

Bijlage IV. Enquêtevragen

Enquête | Aansluiting bij de Christelijk Gereformeerde Kerken

Beste leden van Christelijke Gemeente Bunde/Meerssen.

Deze enquête is onderdeel van een onderzoek binnen uw gemeente naar het nut van aansluiting bij een kerkverband. Tijdens de zoektocht van uw gemeente naar aansluiting bij een kerkverband zijn er doelen en randvoorwaarden opgesteld. De bedoeling van deze enquête is om te peilen in hoeverre deze eventueel gerealiseerd zijn.

Uw persoonlijke mening is hierbij van groot belang.

De enquête bestaat voor het grootste gedeelte uit open vragen. Het kost wel even tijd om in te vullen maar zo kunt u ook echt uw specifieke mening geven.

De gegevens die met deze enquête verzameld worden, zijn anoniem en niet te herleiden tot uw persoonlijke gegevens.

1. Wat is uw leeftijd

- ☐ 18-25 jaar
- ☐ 26-40 jaar
- ☐ 41-65 jaar
- ☐ 66 jaar of ouder

2. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

3. Bent u dooplid, belijdend lid of aspirantlid (gastlid)?

- ☐ Dooplid
- ☐ Belijdend lid
- ☐ Aspirantlid (gastlid)

4. Wat is uw oorspronkelijke kerkelijke of geloofsachtergrond?

- ☐ Hervormd/Gereformeerd
- ☐ Rooms-Katholiek
- ☐ Evangelisch, Baptist of Pinkster
- ☐ Anders, namelijk

5. Hoelang bent u al betrokken bij deze gemeente? Vul het aantal jaren in:

Hierna volgen 6 vragen over de randvoorwaarden die gesteld zijn bij aansluiting bij de CGK

Houdt bij het beantwoorden van deze vragen steeds voor ogen dat het gaat om de specifieke rol, die aansluiting bij de CGK gespeeld heeft in het invullen van de randvoorwaarden.

6. Zelfstandig leiderschap

Uw gemeente wilde het zelfstandig leiderschap behouden. Dit houdt in dat er wat betreft leiderschap geen inmenging van bovenaf door het kerkverband plaatsvindt. Dat wil zeggen dat de kerkenraad van de gemeente op plaatselijk niveau zelf verantwoordelijk blijft voor de gang van zaken in de gemeente.

Vraag: In hoeverre is het zelfstandig leiderschap na aansluiting met de CGK volgens u behouden? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Liturgische vrijheid

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK haar liturgische vrijheid behouden. Dat betekent dat zij de samenkomsten op dezelfde manier wilde blijven vormgeven, zoals dat voor de aansluiting gedaan werd. U kunt hierbij denken aan het liederenrepertoire en andere vaste onderdelen van de dienst.

Vraag: In hoeverre is de vrijheid om de samenkomsten op dezelfde wijze vorm te geven na aansluiting bij de CGK volgens u behouden? Geef uw mening en licht uw antwoord toe?

8. Missionair zijn en blijven

Uw gemeente wilde na aansluiting bij de CGK missionair zijn én blijven.

Vraag: In hoeverre is het missionaire karakter van uw gemeente na aansluiting bij de CGK volgens u behouden? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

9. Behoud van identiteit

Uw gemeente wilde graag haar identiteit behouden na aansluiting bij de CGK.

Vraag: In hoeverre is de identiteit van de gemeente volgens u hetzelfde gebleven na aansluiting met de CGK? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

10. Oorzaak van een eventuele identiteitsverschuiving

Indien u van mening bent dat de identiteit niet veranderd is, kunt u deze vraag overslaan.

Vraag: Indien u van mening bent dat de identiteit van uw gemeente veranderd is na aansluiting bij de CGK, wat is dan volgens u de specifieke oorzaak?

11. Verschillende kerkelijke achtergronden van gemeentelieden

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK recht blijven doen aan de verschillende kerkelijke achtergronden van de gemeentelieden. Het doel was om een kerkverband te vinden waarin iedereen zich thuis zou voelen en volledig kan participeren in het gemeentelieven.

Vraag: In hoeverre heeft uw gemeente met aansluiting bij de CGK een kerkverband gevonden, waarin een ieder met zijn eigen kerkelijke achtergrond zich thuis kan voelen en volledig kan participeren in het gemeentelieven? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

Hierna volgen 5 vragen over de randvoorwaarden die gesteld zijn bij aansluiting bij de CGK

Houdt bij het antwoorden van deze vragen steeds voor ogen dat het gaat om de specifieke rol, die aansluiting bij de CGK gespeeld heeft in de eventuele realisatie van de doelen.

12. Positie van gemeentelieden

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK een sterkere/democratische positie voor gemeentelieden verwerven. U moet hierbij denken aan uw rechten als gemeentelieden en de inspraak die u heeft in de gang van zaken.

Vraag: In hoeverre is uw positie als gemeentelid door aansluiting bij de CGK sterker/democratischer geworden? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

13. Machtsuitoefening voorkomen

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK machtsuitoefening voorkomen. Ze wilde de kans dat één persoon de gang van zaken binnen de gemeente bepaald kleiner maken.

Vraag: In hoeverre is de kans op machtsuitoefening volgens u kleiner geworden door aansluiting bij de CGK? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

14. Verbondenheid met andere kerken (geestelijk)

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK uitdrukking geven aan de verbondenheid met andere kerken. Het gaat hier om het geestelijke aspect van verbondenheid met de grotere gemeente van Jezus Christus als geheel.

Vraag: In hoeverre heeft aansluiting bij de CGK bijgedragen aan het geven van uitdrukking aan het geestelijke aspect van verbondenheid met de grotere gemeente van Jezus Christus als geheel? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

15. Verbondenheid met andere kerken (praktisch)

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK uitdrukking geven aan de verbondenheid met andere kerken. Het gaat hier om het praktische aspect van verbondenheid met andere kerken. U kunt hierbij denken aan inhoudelijke samenwerking en praktische steun van en aan andere kerken.

Vraag: In hoeverre heeft aansluiting bij de CGK bijgedragen aan het geven van uitdrukking aan het praktische aspect van verbondenheid met andere kerken? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

16. Kwetsbaarheid beperken

Uw gemeente wilde met aansluiting bij de CGK de kwetsbaarheid van de gemeente beperken. Hierbij moet u denken aan de continuïteit en duurzaamheid van het werk en voortbestaan van de gemeente.

Vraag: In hoeverre heeft aansluiting bij de CGK bijgedragen aan het beperken van de kwetsbaarheid van uw gemeente? Geef uw mening en licht uw antwoord toe.

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête!